НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М.П.Драгоманова

На правах рукопису

ЧУГУНОВА ЄВГЕНІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 378.011.3-051:78

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
Завадська Тетяна Миколаївна
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри фортепіанного
виконавства і художньої культури
Інституту мистецтв
НПУ імені М.П.Драгоманова

Київ 2015

ЗМІСТ

ВСТУП……..…4

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1.Науковий аналіз поняття «музично-дозвіллєва діяльність»……...11

1.2.Вікові особливості учнівської молоді та специфіка їх прояву у різних видах та формах музично-дозвіллєвої діяльності……24

1.3.Готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді як складова фахової підготовки майбутнього вчителя музики……..... 38

ВИСНОВКИ РОЗДІЛУ І……....49

РОЗДІЛ ІІ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1.Зміст та структура готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді……..53

2.2.Педагогічні умови ефективного формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді……...……..71

2.3.Критерії готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді……...88

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2…….....….94

РОЗДІЛ ІІІ. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

3.1.Вивчення наявного рівня готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді……..…..97

3.2.Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді…….124

3.3.Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи…….....159

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3…….....179

ВИСНОВКИ……..183

ДОДАТКИ…….188

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....212

ВСТУП

За останні роки в Україні відбулись радикальні зміни у всіх сферах суспільного життя, що стали причиною виникнення цілої низки проблем, серед яких зниження рівня загальної культури підростаючого покоління, зміна системи ціннісних орієнтацій молодої людини, відхід від традиційних морально-етичних норм. Означені негативні процеси найбільш гостро проявляються у сфері дозвілля учнівської молоді.

Сучасна учнівська молодь – це старшокласники загальноосвітніх шкіл, студенти училищ, технікумів, коледжів віком від 15 до 18 років, які прагнуть самореалізуватись, займаючись улюбленою справою, здатні самостійно організовувати свій вільний час та гармонійно розвиватись. Разом з тим, є група молодих людей, які воліють проводити свій вільний час у спілкуванні в молодіжних компаніях, де формується особлива молодіжна субкультура. Часто безконтрольність та відчуженість субкультурних угрупувань призводять до асоціальних форм заповнення вільного часу молодої людини.

Зважаючи на те, що дозвіллєва діяльність може бути як сферою розвитку людських можливостей, так і джерелом асоціальної поведінки індивіда, важливо спрямовувати означений вид діяльності на формування творчо активної особистості, здатної повноцінно сприймати прекрасне, жити і творити за законами краси. Оскільки серед художніх уподобань учнівської молоді у вільний час одне з перших місць посідає музика, цілком закономірно, що музичному дозвіллю в цьому контексті надається пріоритетна роль як специфічному виду естетичної діяльності, що проходить в умовах вільного часу, носить добровільний, невимушений характер та створює передумови для вибору музичних занять відповідно до особистісних потреб та смакових уявлень. Для більш ефективної організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді потрібен кваліфікований педагог-організатор, який вільно володіє системою відповідних знань, умінь і навичок на рівні високих вимог сучасності – вчитель музики. Таким чином, перед вищою школою постає завдання високоякісної підготовки фахівців,

зокрема вчителів музики, виховання нової генерації педагогів-музикантів, організаторів музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді**.**

Вирішення окреслених завдань багато в чому залежить від готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді як важливої складової фахової підготовки педагога-музиканта.

У теоретико-методологічних дослідженнях вчених різних галузей знань поняття готовності отримало широкоаспектне висвітлення. Готовність, як психологічний феномен досліджували А. Гадюшкін, М. Дяченко, Л.Кандибович, М. Левітов, В. Моляко, О. Проскура, В. Пушкін, А. Пуні та ін. Специфіку готовності до різних видів педагогічної діяльності висвітлено в працях А. Деркача, Г. Костюка, Л. Кондрашової, В. Сластьоніна, В.Щербини, О. Ярошенко. Готовність вчителя до організації дозвіллєвої діяльності стала предметом досліджень І. Зязюна, А. Капської, С. Сисоєвої, Н. Щуркової. Окремі аспекти готовності майбутнього вчителя музики до музично-педагогічної діяльності розглядаються у наукових працях О. Абдуліної, О.Апраксіної, Л. Арчажникової, Б. Асаф'єва, Г. Падалки, Г. Шацької та ін. Разом з тим, проблема готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді недостатньо висвітлена у педагогічній літературі. Частково досліджується це питання у працях Н.Андрієвської, Б. Бриліна, Г. Кондратенко, Т. Фурсенко.

Соціально-педагогічна значущість проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та недостатність науково-методичного забезпечення цього процесу зумовили вибір теми наукового дослідження – ***«Формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового

співу і диригування Інституту мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова і складає частину комплексного дослідження з теми «Вдосконалення фахової та методичної підготовки вчителя музики до практичної професійної діяльності» (протокол № 4 від 22 грудня 2010 року).

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 4 від 29 листопада 2012 р.) та узгоджено на засіданні бюро та міжвідомчою Радою НАПН з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 29 січня 2013р.).

Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови та методику формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутнього вчителя музики .

Предмет дослідження – педагогічні умови та методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Відповідно до мети дослідження визначені такі **завдання:**

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми в науковій літературі;
- уточнити сутність понять «музично-дозвіллєва діяльність» та «готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»;
- визначити зміст та структуру готовності майбутніх педагогів-музикантів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- розробити педагогічні умови ефективного формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;

- визначити критерії, показники та встановити рівні сформованості готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- розробити, теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити поетапну методику формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять філософські положення про мистецтво як форму суспільної свідомості та його значення у вихованні людини; положення про соціальну зумовленість освіти й виховання, про закономірності взаємодії освітнього впливу і дозвіллєвого середовища; науково-теоретичні положення щодо впливу дозвілля на особистісний розвиток людини (І.Бестужев-Лада, В.Бочелюк, А.Воловик, В.Воловик, Л.Гордон, Г.Зборовський, В.Кірсанов, Г.Орлов, І.Петрова, В. Піча та ін); праці з проблем художньо-естетичного розвитку учнів різного віку (А.Болгарський, Б. Брилін, Л. Коваль, Л. Масол, В. Орлов, Г.Падалка, О.Ростовський, О. Рудницька, В.Шульгіна, О.Щолокова); ключові положення психологічної науки щодо формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності (Л.Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С.Рубінштейн); науково-методичні праці з питань формування готовності до організації музично-педагогічної діяльності (В. Андрущенко, Ю. Плиска та ін.); наукові праці з питань підготовки майбутнього вчителя музики до організації музичного дозвілля молоді (Н. Андрієвська, Б. Брилін, Т.Фурсенко); дослідження особливостей роботи з учнівським вокальним колективом (Є.Бруква, Л. Паньків, О. Юрко та ін.).

Для досягнення мети, розв’язання поставлених завдань було використано **методи** дослідження теоретичного та емпіричного рівнів:

- *теоретичні* (аналіз філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми, її систематизація та узагальнення; класифікація отриманих теоретичних та експериментальних даних, їх зіставлення, інтерпретація; конкретизація,

синтез, порівняння) – для формування концептуальних положень дослідження, визначення сутності готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та її структури;

- *емпіричні* (психолого-педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, інтерв'ю, вивчення результатів творчої діяльності студентів, рольові ігри, тренінги, констатувальний і формувальний експерименти) – для визначення результативності експериментальної роботи);
- *статистичні* методи (кількісна обробка результатів дослідження, відображення їх у табличних і графічних формах) – для фіксації результатів вимірювань та перевірки ефективності розробленої методики формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що:

- *вперше розроблено* й апробовано поетапну методику формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, а також критерії сформованості означеної якості; визначено зміст та структуру готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності; розроблено педагогічні умови ефективного формування готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- *уточнено* зміст понять «музично-дозвіллєва діяльність» та «готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»;
- *подальшого розвитку* набуло теоретико-методичне забезпечення підготовки студентів до реалізації виховного потенціалу музично-

дозвіллєвої діяльності у художньо-творчому розвитку учнівської молоді.

Практичне значення дослідження визначається тим, що його висновки та експериментальні дані можуть становити підґрунтя для оновлення та коректування змісту таких навчальних дисциплін як «Методика музичного виховання», «Педагогічна творчість», «Всесвітня історія музики», а також педагогічної практики студентів. Матеріали дослідження та спеціально розроблений спецкурс «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» можуть мати практичне застосування в діяльності викладачів навчальних закладів середньої та вищої музичної освіти, вчителів музики, керівників творчих колективів позашкільних закладів та загальноосвітніх шкіл.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації доповідались на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: «Проблеми загальної і спеціальної гуманітарної освіти» (Климовськ, Московська область, 2013); «Педагогіка і психологія, культура і мистецтво: «Слов'янське музичне мистецтво у контексті європейської культури» (Вінниця, 2013), «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2014); «Художня культура і освіта. Традиції і сучасні перспективи» (Мелітополь, 2015); «Художня освіта на межі тисячоліть: здобутки, проблеми, перспективи» (Ніжин, 2015); на Всеукраїнській науково-методичній конференції «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Київ 2014). Матеріали дисертації обговорювались на засіданнях кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Впровадження результатів дослідження. Основні положення й результати дисертаційного дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1028 від 18.05.15р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-29/02/1513 від 12.05.2015 р.),

Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (довідка № 622 від 27.05.15 р.), Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 64-08/651 від 08.06.2015 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дослідження відображено у 9 одноосібних публікаціях автора: з них 7 – у наукових фахових виданнях України; 2 – у міжнародних виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (всього 287, з них 7 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації складає 235 сторінок, з них 179 сторінок основного тексту. Робота містить 7 таблиць, 2 рисунки, що разом з додатками становить 33 сторінки.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

1.1.Науковий аналіз поняття «музично-дозвіллєва діяльність»

Для того, щоб докладніше висвітлити сутність і зміст поняття «музично- дозвіллєва діяльність» як наукової категорії, необхідно проаналізувати основні підходи до вивчення людської діяльності, зокрема дозвіллєвої, як однієї з видів діяльності з позиції історії, філософії, психології, педагогіки, соціології в аспекті еволюції цього поняття в історичному ракурсі.

Поняття «діяльність» почало цікавити ще давньогрецьких філософів періоду античності, про що свідчить вислів Аристотеля: «Людину судять за її діями» [12, с.151]. Філософи епохи Відродження [202] розглядали діяльність людини як основу досягнення мети. Найґрунтовніше поняття діяльності як принципу філософського пояснення людського способу буття вивчали філософи нової ери. Представники епохи Просвітництва – Ф.Бекон [226], Р.Декарт [74], І.Кант [102] вбачали суть практичної діяльності у набутті експериментального досвіду людства. Діяльнісний підхід притаманний вченню К.Маркса про практику. Практика як основа світогляду, за думкою К.Марса [140], включає в себе всі види чуттєво-предметної діяльності людини – пізнавальну, педагогічну, художньо-мистецьку, адміністративну тощо.

Питання практичної діяльності вивчали вітчизняні філософи О.Заглада, С.Щерба В.Щедрін [245]. Науковці вважають, що діяльність є основою існування людства та пов’язана з різноманітними потребами людини. Серед сучасних науковців (В.Андрущенко, І.Бойченко, М.Горлач, В.Кремень, І.Надольний) [246] панує думка, що в практичній діяльності людина не

просто змінює, відтворює природну і соціальну дійсність, а й здатна змінювати власну програму, конструювати нові алгоритми діяльності і поведінки, формувати та досягати принципово нових цілей.

В залежності від того, що є предметом діяльності і які цінності нею створюються, філософи поділяють її на матеріальну й духовну.

Метою матеріального виробництва є створення матеріальних благ, метою духовного виробництва – створення і розповсюдження духовних цінностей. Створення форм вищих цінностей передбачає матеріально-практичний різновид діяльності (мистецтво, релігія тощо).

І хоча філософи різних епох досліджували різні сторони людської діяльності, всі вони сходились до однієї думки, що діяльність – засіб, рушійна сила формування особистості.

Розглядаючи поняття «діяльність» з точки зору психології, О.Леонтьєв [134] розглядає діяльність як активну форму функціонування індивіда, що співвідноситься з мотивами та є сукупністю дій. С.Рубінштейн [204] вважає, що діяльність визначається своїм об’єктом і обумовлюється мотивацією, знаннями, уміннями особи. В.Войтко [194] розглядає діяльність як систему, в якій виділяє суб’єкт, процес, предмет, умови та продукт діяльності, а основними видами діяльності вважає гру, навчання та працю, які визначаються своїми мотивами, цілями, засобами. А.Петровський та М.Ярошевський визначають діяльність як систему взаємодії суб’єкта зі світом, що постійно змінюється, в процесі якої формується, втілюється психічний образ та реалізуються стосунки суб’єкта [194, с.101].

Аналіз наукових праць сучасних психологів [194] дає змогу зрозуміти, що дії та операції, які лежать в основі діяльності, обов’язково співвідносять з людськими потребами, мотивами, цілями. Отже, це дає підстави стверджувати, що діяльність – це форма активності та засіб взаємодії суб’єкта зі світом, вона є першоджерелом усіх видів практики, що характеризується реалізацією цілей, умов, засобів, мотивів, стимулів суспільства.

Залежно від міри продуктивності психологи розрізняють репродуктивну (відтворення відомого) і продуктивну, або творчу (створення нового) діяльність, класифікують її за типом і формою, суб'єктом, об'єктом, функціями і цілями. За характером здійснення психологи виокремлюють пасивну і активну діяльність, за спрямованістю – індивідуальну, громадську, художню, спортивну, виробничу, наукову, культурно-виховну, творчу, матеріальну, духовну, нетрудову.

Нетрудову діяльність можна ототожнювати зі сферою дозвілля, адже цей вид діяльності, що реалізується у вільний від навчання та праці час, пов'язаний з активним освоєнням культурних цінностей, розважальною діяльністю і фізичною активністю.

Щоб зрозуміти специфіку дозвіллєвої діяльност, як особливого виду діяльності, треба звернутись до аналізу етимології даного визначення. Поняття «дозвілля» походить з часів античності. Греки і римляни сприймали дозвілля як невід'ємну складову цивільного стану та часу, вільного від будь-яких необхідних матеріально-виробничих занять [56, с.156].

Актуальним до сьогодні є визначення поняття «дозвілля», яке належить одному з видатних філософів античності – Аристотелю. Згідно з Аристотелем [13], дозвілля виступає ціллю й суттю блаженного стану людського щастя, при цьому воно мислиться не як порожнє проведення часу, а як умова і форма вищого виду діяльності – споглядальної, оскільки така діяльність є злагодженою із вищим началом людини – її розумом. Все людське життя ділиться на заняття і дозвілля, на війну і мир, а вся діяльність людини спрямована частково на необхідне та корисне, частково – на прекрасне [13, с. 18].

Таким чином, перевагу дозвіллєвій діяльності серед інших видів діяльності, за Аристотелем, слід надавати, виходячи з потреби душі. В цьому плані первинною має виступати насолода миром, прекрасним в користуванні дозвіллям [13].

Етимологію поняття «дозвілля» можна прослідкувати у класичних мовах: в грецькій мові «дозвілля» звучить як scolhy. Грецьке слово scolhy означає «тримати», «мати», а в буквальному значенні – це «затримка», «припинення (занять)», звідки – «відпочинок» (від чого-небудь), «вільний час», «дозвілля». Англійською слово «дозвілля» звучить як leisure. Воно бере свій початок в латинській мові, що означає «бути вільним». З латинської мови прийшло і французьке loisir, що означає «бути дозволеним» [56, с.157]. Всі ці слова означають свободу вибору, відсутність примусу. Давньослов'янське слово «дозвілля» вийшло від дієслова «досягти», досягнути», «дозволити» [56, с.7].

Поступово смисловий розвиток поняття здійснювався у бік уточнення змістовності дозвілля, – будучи вільним від необхідних занять, дозвілля має бути чимось заповненим і для чогось використаним.

Певні зміни у розгляді суті дозвілля та його змістової наповненості відбулись у Новий час. Карл Маркс зазначив, що дозвілля – час для більш піднесеної діяльності, простір для вільної діяльності та розвитку особистості [140]. Переконливими є погляди О. Панаріна [172], що саме у 60-ті роки відбувається переорієнтація суспільної свідомості з приводу дозвілля: «людина праці» змінюється на «людину дозвілля». Дозвілля – це час, який особа відвоювала у суспільства виключно у своїх гедоністичних цілях і не збирається повертати йому у вигляді якихось колективно корисних дивідендів, будь то «відновлена здатність до праці», усебічна культурна розвиненість, політична і цивільна активність [172, с.49].

У кінці XX – на початку XXI століття виникають наукові концепції вільного часу, розвиваються такі напрями наукового знання як «дозвіллєзнавство» та «педагогіка дозвілля». Саме на дозвіллі людина має змогу виражати себе, розвивати власну особистість, отримувати естетичне чи моральне задоволення, яке вона не отримує під час трудової діяльності. Таким чином, важливим є вивчення питання особливостей дозвіллєвої

діяльності людини, адже саме на дозвіллі особистість має знайти вільний вибір, шлях, спрямований на власне самопізнання та удосконалення.

У вітчизняних та зарубіжних енциклопедіях й довідниках дозвілля визначається як «вільний незайнятий час, звільненість від справ» [238].

Спираючись на дослідження В.Бочелюка [41], Г.Орлова [165], З.Петрова [178], В.Піча [180], О.Рудницької [208], ми можемо ототожнювати дозвілля з вільним часом людини, який має ознаки рекреаційного та розважального наповнення, спрямованого на самореалізацію та самоствердження індивіда.

Таким чином, суть діяльнісної концепції дозвілля полягає у відновленні психічних та фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, в процесі здійснення лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносять їй задоволення і насолоду у процесі самої діяльності.

Розглядаючи дозвілля як психологічний стан людини, дозвіллєвими можна вважати лише ті види її діяльності, що сприймаються позитивно. Оскільки дозвіллєва ініціатива виявляється у добровільній, свідомій діяльності, що співпадає з інтересами та уподобаннями людини, така діяльність безпосередньо залежить від внутрішніх потреб та мотивів особистості. Н.Сердюкова пояснює дозвіллєву діяльність як сферу життєдіяльності індивіда, в якій реалізуються принципи гармонійного розвитку усіх здібностей людини та активізується культурний потенціал особистості [213, с. 22].

Зважаючи на множинність та різноманітність класифікацій дозвілля, загальноприйнято класифікувати його за такими ознаками:

- видом активності (пасивне чи активне);
- періодичністю (щоденне, щотижневе, відпускне);
- тривалістю у часі (короткочасне, епізодичне, довготривале);
- напрямом діяльності (художньо-естетичние, музичне, спортивне, інформаційно-технічне, туристичне тощо).

Багатоманітність напрямів дозвіллєвої діяльності, її широкий діапазон дозволяють інтегрувати різні види діяльності в умовах дозвілля і спрямувати їх на розвиток творчого потенціалу особистості, залучення до кращих досягнень світової, художньої культури, тим самим означена діяльність набуває естетичних ознак.

Естетичне пронизує всю різноманітність людської діяльності і поведінки. За своєю суттю естетичне є щось ідеальне, а тому невловиме щодо якісного визначення. Ця ознака проявляється не лише у формах людської діяльності, у різноманітних сферах людської життєдіяльності, а в конкретній людині: в її поглядах, переживаннях, способі життя та поведінки.

Естетичну діяльність можна розглядати як окремий вид діяльності, що породжений трудовою діяльністю, на підставі якої розвивається естетичне виробництво, творчість і свідомість. Естетична діяльність хоча й пов'язана із матеріальним виробництвом, лише у мистецтві набуває самостійної цінності. Естетичний же процес – це скоріше процес сприйняття будь-якої дійсності в аспектах краси, прекрасного, потворного, гармонії та ін [116].

Отже, естетична діяльність співвідносна з усіма видами людської діяльності, її успішність залежить від розвиненості естетичних потреб, сформованості естетичних знань, умінь, навичок, які націлені на перетворення світу за законами краси.

В історичній і сучасній практиці естетична діяльність в своїх найдосконаліших формах перетворюється у художню діяльність, коли мистецьки створена форма спроможна викликати естетичні емоції.

Слід зазначити, що естетична діяльність ширша за художню, тому що її результатом стають не тільки твори мистецтва, а й предмети побуту, засоби виробництва тощо. Однак художня діяльність не вичерпується естетичним змістом, оскільки художня діяльність – це творчість не тільки за законами краси, але й за законами добра, справедливості. У художній діяльності естетична набуває свого вищого втілення, адже саме у художній діяльності

закріплюються вищі досягнення й тенденції естетичної діяльності. Зауважимо, що художньо-естетична збагачує людську життєдіяльність емоційно-естетичним ставленням до світу.

Розглядаючи музичне мистецтво як один з видів художньо-естетичної діяльності, треба зазначити, що музична діяльність формує естетичний і моральний ідеал індивіда особливими засобами – звуками, які виникають із коливання струни, стовпа повітря, коливання голосових зв'язок людського голосу, тим самим безпосередньо впливаючи на психіку людини, її емоційний стан.

Аналіз сутності музичного мистецтва у філософському аспекті (К.Зенкин [94], К.Жабинський [94], А.Клюєв [107], М.Ройтерштейн [201]) дає нам можливість зрозуміти музику як особливу категорію, яка має універсальний характер, що ввійшла у філософію на правах особливої сфери знання і пізнання. Саме поняття «музична діяльність» неможливо досліджувати поза визначенням поняття «музика», що також має безліч тлумачень. На наш погляд, найточніше це поняття трактує М.Ройтерштейн у роботі «Основи музичного аналізу», де музика пояснюється як мистецтво в дії [201, с. 32]. А.Клюєв музику визначає як систему відносин, «елементами якої є суб'єкт (людина), об'єкт (світ), потреба світу, який еволюціонує у музиці, а також мова даної системи – мова музики» [107, с. 135].

Можливості музичного мистецтва щодо впливу на психологічну сферу особистості невичерпні. Адже музика як часовий вид мистецтва безпосередньо й миттєво впливає на емоційний стан людини, ненав'язливо залучає її до сприйняття глибинного змісту твору, а також створює умови для вільного, нічим не обмеженого протікання процесів художньої рефлексії, спрямованої головним чином на внутрішнє «Я».

У психології було висунуто надзвичайно багато різних теорій, з яких кожна по-своєму роз'яснювала вплив музичної діяльності на розвиток особистості.

Зазначимо, що психологічною основою всіх видів музичної діяльності особистості є сприйняття музики. За своєю природою музичне сприйняття супроводжується естетичними переживаннями, отже музична діяльність розуміється як активність у художньо-естетичному сприйнятті музичних цінностей. Адже саме музичне мистецтво є незмінним засобом творчого збагачення естетичного досвіду людства та його впливу на розвиток особистості.

Зазначене вище дає підставу стверджувати, що музичне мистецтво – це той вид діяльності, який дає можливість гармонізації внутрішнього із зовнішнім, тобто є важливим чинником формування особистості. Адже музична діяльність спонукає особистість до емпатії, суть якої полягає в умінні співпереживати і відгукуватися на емоційний стан іншої людини.

Таким чином, музична діяльність ціннісно спрямована на відображення дійсності в художньо-естетичних формах, на формування, збагачення та удосконалення внутрішнього світу людини (її почуттів, емоцій, знань, думок), на пізнання світу і самопізнання, на створення або вироблення певних музично-естетичних образів. Безумовно, від естетичних запитів особистості залежить вибір занять, певного виду діяльності, але, все ж таки, важливу роль мають відігравати й музичні орієнтири індивіда.

Як показує практика, чим частіше людина залучається до будь-яких видів музичної діяльності, тим більше часу вона витрачає на задоволення власних естетичних потреб.

Отже, це дає підстави стверджувати, що дозвіллєва діяльність, яка є частиною вільного часу та пов’язана з активним використанням культурних цінностей, відкриває простір для варіативного, гнучкого використання музично-естетичної інформації, що дозволяє стимулювати емоційно-чуттєві, інтелектуально-пізнавальні процеси особистості, вносити корекцію в її ставлення до музичних цінностей. Тому музична діяльність, яка покликана стимулювати духовний розвиток людини, пробуджувати її духовні інтереси, розвивати естетичні смаки, є найбільш сприятливою у сфері дозвілля.

Отже, дефініцію «музичне дозвілля» слід розглядати крізь призму музичного мистецтва як одного з видів естетичної діяльності. Адже саме музична діяльність в умовах дозвілля сприймається індивідом позитивно і сприяє не тільки його музично-естетичному розвитку, а й відновленню психічних та фізичних сил людини, підвищенню її освітнього та духовного рівнів.

Проблема музичного дозвілля та організації музично-дозвіллєвої діяльності, незважаючи на наявний певний доробок вчених, до сьогодні залишається однією з найменш розроблених. В науковому обігу знаходиться лише декілька праць, в яких висвітлено окремі аспекти даної наукової проблеми (Н.Андрієвська [16], Б.Брилін [46], Т.Фурсенко [251]).

Проаналізувавши наукові джерела, слід зазначити, що активна, змістовна музично-дозвіллєва діяльність передбачає наявність певних потреб і здібностей людини. До здібностей можна віднести як спеціальні (музичний слух, ритм, емоційне сприйняття) так і загальнопсихологічні (задатки, що створюють сприятливі умови для виконання певного виду діяльності, а саме пізнавальна активність, допитливість у сфері музичного мистецтва, багата і яскрава уява, нестандартне мислення, загострена чутливість, самостійність тощо).

Саме за допомогою музичного мистецтва в умовах дозвілля можливий повноцінний розвиток здібностей індивіда. Адже все, чим людина володіє від природи, вона отримує спочатку як можливість, а потім реалізує її в діяльності. Тому найбільш сприятливими умовами для розвитку особистості є організоване музичне дозвілля, що виступає не тільки засобом релаксації, але й безпосередньо впливає на всю діяльність людини, при цьому формує творчі здібності, розвиває особистісні якості, які часто не можуть яскраво проявлятися в процесі обов’язкового навчання чи праці.

Відтак, за допомогою музики в умовах дозвіллєвої діяльності можна стимулювати в особистості самостійну діяльність уяви та образно-

асоціативного мислення, такі загальні здібності, які необхідні у будь-яких видах діяльності.

Рушійними силами участі особистості в музично-дозвіллєвій діяльності виступають потреби та інтереси індивіда. Тому вкрай важливо, щоб діяльність під час дозвілля відповідала рівню духовного розвитку особистості, відображала особливості її потребово-мотиваційної сфери.

Таким чином, можна зробити висновок, що без музично-дозвіллєвої діяльності, де особистість знаходить задоволення цілого комплексу художньо-естетичних потреб, неможливий всебічний розвиток здібностей людини і задоволення її потреб. Потреба у музично-дозвіллєвій діяльності виявляється як бажання суб'єкта свідомо, невимушено впливати на себе певними музичними заняттями, вправами з метою самовдосконалення й розвитку. Значення цієї потреби надзвичайно велике, адже тільки зовнішніх умов для реалізації цілей усебічного розвитку особистості недостатньо. Потрібно, щоб і сама людина хотіла цього розвитку і розуміла його необхідність.

Отже, музично-дозвіллєва діяльність включає великі можливості, які саме в умовах вільного часу, під час дозвілля, враховують та задовольняють індивідуальні запити особистості, інтереси, потреби індивіда і створюють передумови інтенсивного розвитку його здібностей.

Таким чином, музично-дозвіллєва діяльність людини безсумнівно повинна бути різноманітною, цікавою, ненав'язливою, розважальною. Тут важливим є вибір змісту і форм музично-дозвіллєвої діяльності, які мають відповідати потребам й інтересам особистості, органічно нею сприйматись.

Отже, специфіка музично-дозвіллєвої діяльності полягає у можливості наповнення вільного часу різноманітними видами й формами музичної діяльності індивіда, відповідно до його власних музично-естетичних інтересів і потреб, що, в свою чергу, сприяє розвитку творчих здібностей та створює сприятливі умови для саморозвитку (удосконалення характеру і волі) особистості.

Характерними особливостями музично-дозвіллєвої діяльності є:

- наявність мотиву-потреби особистості в самому процесі цієї діяльності;

- сформованість переваг, інтересів, нахилів, здібностей, які людина використовує в процесі музичної діяльності;

- різноманітність видів музично-дозвіллєвої діяльності (від слухання музики, музикування, співів до власне імпровізації як музичної творчості), що потребує наявності певного арсеналу знань, умінь, навичок;

- змістовність музично-дозвіллєвої діяльності, що обирається особистістю залежно від її художньо-естетичного розвитку, культурного рівня, музичних уподобань.

Музично-дозвіллєва діяльність має своє призначення, коло обов'язків та різне змістове навантаження. Структурно вона охоплює споживання музичних цінностей, музичні заняття, самоосвіту, спілкування та ін.

Спираючись на соціально-педагогічний аспект дозвіллєвої діяльності, за визначенням І.Петрової [178], ми умовно розмежували функції музично-дозвіллєвої діяльності:

- комунікативна – спілкування, що виявляється у таких формах музичної діяльності, як конкурси, музичні розважальні заходи, дискотеки тощо;
- соціальна – дозволяє відчути особистісну приналежність людини до спільноти, задовольняє можливість самоіндетифікації;
- креативна – спрямована на створення умов для виявлення творчого потенціалу, самовдосконалення індивіда на дозвіллі шляхом участі особистості у музичних творчих вечорах, концертах, різноманітних музичних гуртках тощо;
- ціннісно-орієнтаційна – спрямована на формування ціннісних орієнтирів, ідеалів, мотивів, переконань, життєвої позиції;
- когнітивна – постає складовим компонентом безперервної музичної освіти навіть в умовах дозвілля, дозволяє задовольнити потреби у

додатковій інформації, щодо музичного мистецтва, створюючи умови для самоосвіти і самовдосконалення особистості;

- виховна – полягає у добровільній участі індивіда в музично- дозвіллєвій діяльності і виявляється в цілеспрямованому розвитку потенціалів особистості;
- рекреаційна – спрямована на зняття психологічної перенапруги, відновлення фізичних, емоційних та інтелектуальних сил людини (концерти, музична творчість, аматорські об'єднання, музичні свята тощо).

За видом музично-дозвіллєву діяльність можемо диференціювати на:

- *розважальну,* що сприяє емоційній та фізичній розрядці, включає перегляд музичних шоу, відвідування концертів, дискотек тощо;
- *пізнавальну,* що формує художньо-естетичний світогляд людини;
- *творчу*, що сприяє культурному збагаченню особистості та спонукає до створення нею нових художньо-естетичних цінностей.

В залежності від пасивного або активного ставлення суб'єкта до музично-дозвіллєвої діяльності, останню за характером можна розподілити на:

- *відпочинок* (музичні розваги, дискотеки тощо);
- *споживання* (сприймання музичних творів);
- *навчання* (набуття музичних знань, умінь і навичок)*;*
- *творчість* (створення нового музичного продукту);
- *виконавство* (оприлюднення музичної творчості)*.*

Відпочинок слугує для відновлення життєвих і духовних сил індивіда, такі собі «музичні розваги», що виконують роль психологічної розрядки. *Споживання* носить як індивідуальний, так і спільний характер, при чому може бути пасивним, активним і цілеспрямованим. Пасивне сприймання відбувається в процесі слухання музики, відвідування концертів, розважальних музичних заходів тощо. Активне – передбачає потребу

займатись музичним мистецтвом активно, цілеспрямовано і поступово переходить у *навчання,* яке орієнтоване на оволодіння елементарними музичними вміннями, навичками, духовними цінностями та є передумовою для виникнення творчості. Саме потреба у музичному розвитку, у бажанні створити щось нове призводить до *творчості*, а бажання поділитись своєю творчістю, показати власну інтерпретацію певного музичного твору реалізується в процесі *виконавства.*

Отже, музично-дозвіллєва діяльність включає в себе п’ять етапів свого розвитку: від відпочинку, споживання, навчання до творчості та виконавства, де індивід не тільки отримує задоволення і насолоду від прослуховування музичних творів, походу на концерт, перегляду музичних шоу-програм, а й прагне пізнати, накопичити знання, опанувати навичками і, в решті-решт, створити власний «музичний шедевр» та продемонструвати його на практиці.

Відтак, на підставі висловлених наукових положень, вважаємо, що *музично-дозвіллєва діяльність - це специфічний вид музично-естетичної діяльності, що проходить в умовах вільного часу, має добровільний, невимушений характер, базується на особистих музичних перевагах та спрямований на задоволення гедоністичних пізнавальних та естетичних потреб особистості.*

Отже, проаналізувавши філософські, соціологічні, психологічні та педагогічні наукові джерела з проблеми дослідження, можна зробити висновок, що феномен музично-дозвіллєвої діяльності складає змістове наповнення дозвілля музичним мистецтвом у єдності різноманітних за типом та рівнем різновидів означеної діяльності та відкриває нові шляхи для актуалізації, оновлення, збагачення естетичної діяльності, створюючи можливості для виховної, пізнавальної, розвивальної діяльності її суб’єктів.

1.2. Вікові особливості учнівської молоді та специфіка їх прояву у різних видах та формах музично-дозвіллєвої діяльності

Враховуючи, що саме у вільний час людина обирає ті види діяльності, які забезпечують їй ситуацію успіху, допомагають самовизначитись, ідентифікувати себе в оточуючому середовищі, вважаємо, що саме в умовах дозвілля, де реалізуються бажання і прагнення людини до підвищення свого неформального статусу, особистість здатна не тільки задовольнити свої потреби, а й всебічно розвиватись.

Одними із найпопулярніших видів художньої діяльності на дозвіллі серед молоді, яка навчається, є музична діяльність. Адже психологічні потреби особистості, які можуть бути реалізовані у музично-дозвіллєвій діяльності, а саме: потреба людини у відновленні сил після навчання засобами музичного мистецтва, бажання займатися певними видами музичної діяльності відповідно до власних інтересів і нахилів мотивують та спонукають особистість зустрітися з музичним мистецтвом ще раз, і ще раз. Таким чином, поступово з'являється стійке позитивне ставлення підростаючого покоління не тільки до засвоєння духовних цінностей музичних творів, а й потреба у самій музичній діяльності, що в кінцевому результаті робить музичну діяльність важливим елементом дозвілля та стає частиною способу життя людини.

Слід зазначити, що музично-дозвіллєва діяльність різних верств суспільства та людей різних вікових груп має певні особливості. Але з огляду на те, що період ранньої юності або кінець отроцтва у порівнянні з іншими віковими періодами (дошкільним, молодшим шкільним, підлітковим) відрізняється не тільки анатомо-фізіологічними змінами, а й якісними змінами всіх аспектів психічної діяльності, які є основою становлення повноцінної особистості, вважаємо, що організована музично-дозвіллєва діяльність учнівської молоді може стати провідником духовних цінностей індивіда, задовольнити цілий комплекс потреб молодої людини і

тим самим сформувати всебічно розвинуту та творчо спрямовану особистість.

Взявши за основу твердження науковців (Д.Ельконін [276], Д.Закатнов [93], В.Лисковський [222] та ін.), категорію «учнівська молодь» можна визначити як специфічну соціальну групу молодих людей віком від 15 до 18 років, куди входять старшокласники загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв та студенти училищ, коледжів, обов'язковою ознакою якої є набуття у даний період формальної освіти за різними напрямками. Погоджуючись з думкою психолога Л.Божович, старший шкільний вік можна диференціювати як ранній юнацький, акцентуючи при цьому увагу на мотиваційній сфері індивіда (свідомість, потреби, інтереси, спосіб життєдіяльності, внутрішні позиції) [38, с 96].

Згідно досліджень Д.Ельконіна, визначення «учнівська молодь» вбирає в себе старший шкільний вік (15-17 років), враховуючи фізичний розвиток особистості, що йде паралельно зі зміною провідних форм діяльності [276, с.247].

Розгорнуте визначення поняття «молодь» висунув В.Лисковський. На його думку, молодь – це покоління людей, яке проходить стадію соціалізації, засвоює загальноосвітні, професійні й культурні функції та готується суспільством до засвоєння й виконання соціальних ролей [222, с.40]. За такого підходу вікова категорія «молодь» позначає не стільки хронологічний вік, скільки соціальний статус індивіда. Таким чином, набір прав та обов'язків, які закріплено за даним віковим прошарком, визначає становище молодих людей в суспільстві, їхню самосвідомість, вид діяльності та рівень домагань.

Д.Закатнов [93, с.38] у своїх працях поняття «учнівська молодь» визначив як специфічну соціально-економічну групу, що має свою низку ознак, серед яких: календарний вік з урахуванням психофізіологічного розвитку, соціально-економічна залежність молодої людини від батьків та набуття індивідом формальної освіти. Таким чином, автор у своєму

дослідженні розуміє молодь як соціально-демографічну групу, що переживає період становлення соціальної зрілості, входження до світу дорослих й адаптації до нього. Відтак, молодь має свої особливості, які відрізняють її від інших соціальних груп за такими ознаками: система потреб, ціннісні орієнтири, спосіб життєдіяльності, рівень свідомості тощо. Однією з ознак диференціації молоді, за визначенням науковця Д.Закатнова [93], є здобуття у даний період формальної освіти за різними напрямками: загальноосвітний (навчання в старших класах середніх загальноосвітніх шкіл), професійна підготовка (навчання у професійних училищах, коледжах тощо).

З анатомо-фізіологічної точки зору в період ранньої юності закінчується формування організму в цілому, тілесна конституція набуває індивідуального характеру, фізичний розвиток юнаків та дівчат виражається у збільшенні зросту, ваги тіла, підвищенні рівня фізичної витривалості і працездатності організму. Відбуваються якісні зміни всіх показників психічної діяльності, які є основою становлення особистості. Якісно зростають у цей період інтелектуальні можливості. Характерним для інтелекту учнівської молоді є розвиток творчих здібностей, що виявляється в бажанні створення чогось нового. Адже зміна соціального статусу, характерні нові соціальні умови й обставини, засвоєння нових видів діяльності, усвідомлення свого місця в соціумі становлять головний аспект розвитку особистості цього періоду. Характерним для індивіда цього віку стає внутрішнє заглиблення, самоспостереження, що стає складовою самопізнання, прагнення до самовиховання. Юнаки та юнки стають більш самостійними і незалежними. Велике значення для них має думка оточення, в якому вони перебувають, тому саме у цей період учнівська молодь намагається виробити свій стиль як у одязі, так і в поведінці, який відповідав би внутрішньому складу особистості [53, с.246]. Усвідомлення власного «Я», своєї гідності, потреба у дружбі, переживання першого кохання – все це відчутно впливає на емоційний стан молодої людини.

Великого значення набуває система переконань, потреб, інтересів та ідеалів, які у подальшому визначають напрям життєвої активності особистості. Деякі потреби виникають вперше, деякі змінюються. Потреба у відособленні пов'язана з потребою самопізнання і визначенні своєї власної позиції, цінностей, світогляду. Тяга до спілкування з ровесниками та дорослими зумовлена потребою молоді в емоційних контактах, що постає одним із факторів формування особистості у період ранньої юності. Впливовим є учнівський чи студентський колектив, в якому проходить значна частина життя молоді, а також товариські компанії, різні види мікрогруп, які виникають на дозвіллі. Компанії юнаків формуються за умови однакового рівня культурних запитів, інтересів, ціннісних орієнтацій. Найважливішою рисою ціннісної системи є орієнтованість на індивідуальний успіх, можливість займатися улюбленою справою, спілкуватися з цікавими людьми, бути учасником важливих подій. Інколи серед старшокласників та студентів училищ зовнішній вигляд, уподобання в музиці, літературі є засобами ствердження свого «Я». На жаль, часто такі прагнення набувають спотворених форм, внаслідок чого і виникає таке явище як «субкультура» [164].

Феномен субкультурної активності учнівської молоді становлять молодіжні об'єднання, які утворились в умовах економічних та соціальних негараздів сьогодення, кризи інституту сімейного виховання. Всі вищеперераховані чинники поступово призводять дитину до апатії, відчуження від сім'ї і, врешті-решт, штовхають до пошуку себе та самоствердження у новостворених сумнівних угрупуваннях. Слід зазначити, що із потужним розвитком інформаційного суспільства, Internet-середовище набуває образу субкультури. Адже нова технологія неконтактної інформаційної взаємодії, так звана «віртуальна реальність», створює ілюзію присутності в реальному світі і є найбільш популярною серед учнів, що обділені увагою батьків, друзів, вчителів. Більшість сучасної молоді проводить свій вільний час у різноманітних чатах та

форумах, помилково вважаючи, що розширюють свій кругозір. В деяких випадках це переростає в залежність. Старшокласник таким чином ніби прагне жити у своїй ілюзорно створеній реальності, тим часом не помічаючи як його свідомість зомбується. А це може призвести до краху духовних ідеалів і врешті-решт – до психічного розладу.

Аналіз наукових джерел [105], [115], [164], з проблем субкультурної активності учнівської молоді показав, що під терміном «субкультура» зазвичай вважають систему духовних і суспільних цінностей, певний стиль і спосіб життя, художні уподобання та смаки окремої соціальної групи однодумців, які формуються під впливом таких чинників, як вік (пік захоплення субкультурою припадає на 16-17 років), етнічне походження, соціальний статус, ціннісними орієнтирами якої є відмова від культури, прийнятої більшістю, унаслідок чого виробляється власний стиль поведінки і спілкування.

В наш час молодь, яка прагне якимось чином привернути до себе увагу, прийнято називати *неформалами.* Основною мотивацією вступу до лав неформальних угрупувань є стійкий інтерес до певної ідеї, пошук чогось незвичайного. Здебільшого головним мотивом учнівської молоді до вступу до неформальних угрупувань є образа на навколишній світ, протест, виклик суспільству, через непорозуміння в сім'ї, самотність, бажання втекти від буденності, ідейні, релігійні переконання, наслідування моді, прояв своєї індивідуальності і, врешті -решт, неправильно організована сфера дозвілля.

Часто молода людина намагається власноруч організувати своє дозвілля, займаючись різними видами діяльності, серед яких можуть бути як позитивні (спорт, музика, театр, участь в громадських організаціях позитивного спрямовування), так і негативні (тютюнопаління, вживання алкоголю, відвідування ігрових клубів, захоплення сумнівними Інтернет сайтами, участь у певній субкультурній організації). Слід зауважити, що негативні прояви, які демонструє молодь в дозвіллєвій діяльності, у багатьох своїх рисах просто повторюють телевізійну субкультуру. Таким

чином, у рамках даного процесу спостерігається тенденція до дегуманізації та деморалізації в сфері мистецтва, що виявляється, перш за все, у викривленні, деформації та руйнуванні образу людини. Зокрема, це фіксується в демонстрації сцен і епізодів насильства і сексу, в посиленні їх жорстокості, натуралістичності (кінематограф, театр, рок-, поп-музика, література, образотворче мистецтво) [251, с.72]. Отже, з вищезазначеного випливає, що основні зусилля в організації дозвіллєвої сфери учнівської молоді мають бути спрямовані на створення умов змістовного дозвілля в контексті духовного розвитку підростаючого покоління.

Таким чином, для пошуку нових способів організації дозвіллєвої діяльності слід враховувати комплекс інтересів сучасної молоді на дозвіллі. Відтак, спираючись на дані соціального опитування, за яким з-поміж інтересів та художніх переваг учнівської молоді у вільний час є бажання слухати музику, оволодіти інформацією про улюбленого співака, музиканта, композитора, вважаємо, що сферу дозвілля потрібно змістовно наситити спираючись на різні види (*розважальний, пізнавальний, творчий*) та форми (*індивідуальна, групова, масова*) музично-дозвіллєвої діяльності.

Серед учнівської молоді найбільш популярний – розважальний вид музично-дозвіллєвої в основі якого лежать комунікативна та рекреаційна функції. Адже такий різновид відпочинку (слухання музики, перегляд музичних телепрограм, музичних шоу, відвідування музичних заходів, концертів, дискотек) виконує роль «психологічної розрядки», слугує для відновлення життєвих і духовних сил індивіда. Молода людина, перебуваючи у пошуку різноманітних позитивних вражень на дозвіллі, де створюються всі умови для веселощів, приємного проведення часу та отримання задоволення, надає перевагу слуханню естрадної музики, відвідуванню дискотек, масових музичних свят, концертів. Юнь часто шукає не пізнання, а вражень, що в свою чергу зумовлює потребу у пошуку таких форм, засобів і методів впливу на молоду людину, які допоможуть поєднати пізнання з розвагами. Адже мистецьки забарвлена інформація, що втілена в

художню форму, супроводжується емоціями і викликає задоволення, що виникає у індивіда при першому знайомстві з творами музичного мистецтва. Звичайно, інтерес викликають і такі музичні розваги, що дозволяють задовольнити потребу в гострих відчуттях. Серед таких розваг є слухання музичних творів, що відносяться до різних субкультур учнівської молоді. Музику молодь слухає всюди – коли йде на навчання, у домашніх умовах, по дорозі додому тощо. Відтак, через вседоступність засобів масової інформації учні мають можливість ознайомитись з творами музичного мистецтва на будь-який смак. Варто зазначити, що через засоби масової інформації нерідко тиражується низькопробна музична продукція, яка може негативно впливати на естетичну свідомість особистості.

Зважаючи на те, що розважальний вид музично-дозвіллєвої діяльності є продуктом новітнього часу і більш затребуваний серед учнівської молоді, яка з різних причин не прилучалася до зразків високої музики, означений вид діяльності має бути керованим і організованим висококваліфікованим педагогом-організатором, який розуміється на специфіці музично-дозвіллєвої діяльності. Адже в залежності від того, наскільки якісно буде організовано та насичено високохудожнім музичним матеріалом розважально-музичне дозвілля учнівської молоді, настільки результативним буде розвиток їх естетичних смаків і ціннісних орієнтирів.

Розглядаючи наступний вид музично-дозвіллєвої діяльності, а саме *пізнавальний* (гуртки, лекторії, лекції-концерти, творчі об’єднання), зазначимо, що специфічним для цього виду є потреба у наявності певного арсеналу мистецьких знань. Реалізація даного виду діяльності відбувається через когнітивну та соціальну функції**.** В свою чергу, участь учнівської молоді у цьому виді діяльності можлива завдяки озброєнню молоді комплексом мистецьких знань, що в подальшому сприятиме формуванню естетичного смаку і набуттю здатності до власної музичної діяльності молодої особи на дозвіллі. Основними ознаками діяльності розважального виду музично-дозвіллєвої діяльності є здатність сприймати музику як

образне мистецтво, відрізняти в ній хороше і погане. Адже, як сказав Д.Кабалевський: «музика зможе виконувати свою естетичну, пізнавальну роль, коли діти навчаться її по-справжньому чути і мислити про неї, лише тоді учень буде добре її виконувати (співати, грати тощо)» [99, с. 49].

Зважаючи на те, що емоційна сфера життєдіяльності учнівської молоді підвладна могутньому музичному інформаційному потокові, основним популяризатором якого є сучасна популярна музика, ми переконані в необхідності цілеспрямованої організації пізнавального виду музично-дозвіллєвої діяльності молодої людини з боку кваліфікованого педагога-організатора, який розуміється на специфіці музичного дозвілля та в змозі не тільки скерувати даний процес, а й прищепити смакові уподобання та ціннісно зорієнтувати юнь в музично-естетичному просторі, тим самим сприяючи її духовному розвитку.

Ще один вид музично-дозвіллєвої діяльності – *творчий,* визначається ефективністю виконання складних завдань, креативністю і оригінальністю. Участь в цьому виді діяльності веде до професійного вдосконалення творчих якостей, створення нових музичних цінностей, сприяє культурному збагаченню особистості, а її креативна та виховна функції сприяють розвитку духовного світу молодої людини. Найбільш характерними ознаками діяльності цього виду є звернення до творчості, а саме: композиторської, виконавської, співацької тощо. Завдяки заняттям цим видом музично-дозвіллєвої діяльності молодій людині надається можливість розкрити свої здібності через створення чогось нового (власної інтерпретації пісні, інструментального твору), організації на творчому рівні музичного заходу тощо. Адже створення чогось нового надає індивіду відчуття участі у важливій справі, зміцнює впевненість у власних силах, створює ситуацію успіху, формує художньо-естетичні якості, ціннісні орієнтації у галузі не тільки музичної культури, а й художньої загалом.

Отже, враховуючи те, що мотиви займатися музично-дозвіллєвою діяльністю учнівської молоді різні, для одних заняття музичною діяльністю

є засобом саморозвитку, самовдосконалення, самовиховання, для інших – засобом спілкування або лише розваги, вважаємо, що під впливом цілеспрямованого педагогічного керівництва музично-естетичний розвиток особистості відбувається значно швидше і ефективніше, а система цінностей слугує аксіологічною установкою до творчої діяльності у сфері музичного дозвілля. Саме тут важливими постають як зміст, так і форма запропонованих музичних занять та розваг, що мають відповідати потребам та інтересам учнівської молоді, органічно сприйматися юнаками та юнками.

До організованих форм музично-дозвіллєвої діяльності належать музичні гуртки (сольного співу, ансамблі: вокальні, інструментальні, вокально-інструментальні, гуртки навчання грі на музичних інструментах, музичний театр та ін.); музичні вітальні, дискотеки, музичні свята, фестивалі, конкурси, концерти тощо. Вважаємо, що застосування в освітньо-виховному процесі різних організованих форм та видів музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді допоможе стимулювати духовний розвиток молодої людини, пробудити її духовні інтереси, розвинути її естетичні смаки**,** зорієнтувати мотиви юнаків на ціннісний комплекс потреб, що сприятиме духовному та гармонійному розвитку особистості.

Відтак, якщо музично-розважальні, музично-пізнавальні, музично-творчі види змістовно наповнюють дозвіллєву діяльність, то різноманітність форм в даному процесі спрямована на відтворення кращих явищ музичного мистецтва на основі творчих ініціатив вихованців і вдалої організації керівника певного виду діяльності.

Широко для загалу висвітила форми організації музично-дозвіллєвої діяльності науковець Т.Фурсенко. Вона розподілила їх на: *індивідуальні* (гуртки сольного співу і гри на музичних інструментах), *групові* (хорові гуртки, різні типи музичних ансамблів, оркестри, музичні клуби, творчі об’єднання, музичні салони, вітальні), *масові* (лекторії, музичні вечори, свята, дискотеки) [251, с.87].

Індивідуальну форму науковець має на увазі як таку, у якій взаємодіють вихованець і викладач (заняття з вокалу, гри на музичному інструменті, індивідуальні консультації), де присутність педагога з організації даної форми музично-дозвіллєвої діяльності є безперечною. Зазвичай молода людина прагне особисто організувати свій вільний час. Це може бути слухання музики в процесі відпочинку, перегляд телепередач, що свідчить про споживацький рівень, де індивід безпосередньо стає споживачем культурних благ. Така форма музично-дозвіллєвої діяльності не потребує педагогічного керівництва, адже такий вид діяльності носить пасивний характер споживання. А от гуртки сольного співу чи гри на музичному інструменті не можуть функціонувати без наявності кваліфікованого педагога-керівника. Адже саме через цю форму музично-дозвіллєвої діяльності особистість набуває музичні знання, уміння і навички, які формують свідомість індивіда, художньо-естетичні смаки, розвивають творчі здібності молодої людини, завдяки яким вона самоствердкується. Серед індивідуальних форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівська молодь надає перевагу вокальним гурткам сольного естрадного співу.

Слід також зазначити, що великої популярності серед учнівської молоді поступово набирає *групова* форма музично-дозвіллєвої діяльності, зокрема музичні ансамблі.

З французької термін ensemble «ансамбль» перекладається як «разом». У музикознавстві тлумачення поняття «ансамбль» пояснюється як струнке, узгоджене звучання голосів або інструментів [219, с.64].

За виконавським складом розрізняють вокальні, вокально-інструментальні, інструментальні ансамблі, які в свою чергу поділяються за жанровою ознакою на естрадні, народні, академічні, що різняться між собою музичним репертуаром та виконавським стилем.

Зазвичай групова форма музично-дозвіллєвої діяльності вимагає створення груп за інтересами, організацію роботи яких повинен взяти на себе кваліфікований педагог. Від учасників ця форма вимагає наявності

певних музичних і вокальних здібностей, адже саме в цій формі закладений елемент творчості.

До групової форми також належать різноманітні музичні гуртки самодіяльної творчості: вокальні, хорові, інструментальні, ансамблі різних типів (народної, естрадної, академічної музики), оркестри, творчі клуби, музичні вітальні тощо.

Ще одним видом групової форми музично-дозвіллєвої діяльності є самодіяльні хорові колективи. Ця специфічна форма діяльності поєднує у собі масовий естетично-культурний рух і музичні запити суспільства. Цінність даного виду музично-дозвіллєвої діяльності ми вбачаємо в різнобічному характері хорової самодіяльності і розмаїтті функцій, таких як: виховна, пізнавальна, художньо-естетична, гедоністична, комунікативна, функції відпочинку та розваги. Саме завдяки масовості хор як творчий колектив спрямований у своїй виконавській діяльності на обслуговування великої аудиторії учнівської молоді. Адже демократичність та доступність такої форми музично-дозвіллєвої діяльності відкриває широкі можливості для всіх бажаючих співати. Тому залучення великої кількості учасників до самодіяльного хорового колективу, знову ж таки вимагає наявності висококваліфікованого педагога – керівника, який зможе змістовно організувати дану форму музично-дозвіллєвої діяльності.

Зауважимо, що учнівська молодь у своїй більшості прагне проводити вільний час в колективах (групах). Мотивацією в даному випадку виступає спільна діяльність за принципом взаємної відповідальності та взаємної залежності у певних стосунках. Зазвичай залежність виникає тоді, коли успіх чи невдача одного з членів групи впливає на результат іншого. Такі умови спостерігаються в педагогічно-організованій музично-дозвіллєвій діяльності самодіяльних об’єднань, музичних гуртків, клубів та інших організацій, що функціонують на рівні творчості. Тут відбувається процес здобування знань, умінь і навичок про предмет діяльності, формуються стосунки між членами групи, задовольняються різноманітні музично-

естетичні потреби осіб, що беруть участь у спільній музично-дозвіллєвій діяльності. Саме групова форма музично-дозвіллєвої діяльності формує ціннісну спрямованість її членів, породжує традиції, емоційну ідентифікацію, організаційну структуру, а в кінцевому результаті реалізує закладений виховний потенціал музично-дозвіллєвої діяльності. Отже, спільна групова музично-дозвіллєва діяльність, для якої характерним є тривалість існування даного об'єднання, частота репетицій, зумовлює необхідність планування та керівництва ним.

Зауважимо, що особливістю учасників музично-дозвіллєвих об'єднань є прагнення до соціальної активності, бажання розповісти про певний вид діяльності і спробувати спонукати інших займатися тим видом музично-дозвіллєвої діяльності, яким займаються вони, тим самим демонструючи свої результати. Найбільш популярними серед групових форм музично-дозвіллєвої діяльності є: музичні ансамблі, музичні клуби, лекторії, гуртки сольного співу і інструментального музикування тощо. Саме такі форми організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді притаманні пізнавальному та творчому видам музично-дозвіллєвої діяльності.

Учнівська молодь, спираючись на власні музично-естетичні інтереси та потреби, отримує певні знання, вміння і навички, які у подальшому може застосувати у різних видах музично-дозвіллєвої діяльності: сприйнятті, виконанні і творчості. Звісно, без наявності педагогічного, професійно-компетентного контролю з боку вчителя, організатора цей вид діяльності не зможе функціонувати в певному обсязі. Адже потрібен досвід, коло знань з фахової діяльності, наявність плану роботи тощо.

З огляду на те, що музично-дозвіллєва діяльність серед учнівської молоді здебільшого здійснюється у *масових* формах (колективне відвідування концертів, оперних вистав, масових музичних свят, конкурсів, дискотек тощо) і об'єднує велику кількість людей, не вимагаючи від них особливих здібностей, спеціальних знань і навичок, на перший погляд може здатися, що у керівництві цим видом діяльності немає ніякої потреби. Але

такий вид музично-дозвіллєвої діяльності, який індивід організовує самостійно, не завжди може мати естетичну цінність. Отже, зважаючи на те, що музично-дозвіллєва діяльність учнівської молоді деякою мірою відрізняється від дорослого дозвілля, і не завжди свій вільний час юнак спроможний правильно і раціонально організувати, можна зробити висновок, що неконтрольована дозвіллєва діяльність може негативно вплинути на духовний світ підростаючої молодої людини.

Деякі масові форми, такі як дискотеки, відвідування музичних концертів тощо, не передбачають планомірного музичного навчання, охоплюють велику кількість вихованців і зазвичай потребують від її учасників бажання та інтересу до відповідного виду діяльності. Адже відвідувач дискотеки стає одночасно учасником музичної програми, що невимушено сприймає музичний матеріал, спираючись на власні смакові уявлення оцінює його, при цьому відчуваючи святковий настрій, спілкується з ровесниками. На жаль, інтерес учнівської молоді до популярної естрадної музики та комп'ютерних ритмічних безтекстових композицій, що серед молоді називають «кислотною музикою», не завжди свідчить про сформований естетичний смак. Як правило, така форма музично-дозвіллєвої діяльності як дискотеки є способом демонстрації себе у красивому вбранні, можливістю показати свій особистісний потенціал, танцювальні вміння й просто гарно відпочити, Здебільшого дискотеки мають тематичну спрямованість, де головною фігурою є ведучий, який бере на себе основну роль у спілкуванні з глядачем, а також відбирає музичний матеріал. Тому вкрай важливим буде, якщо цю місію виконає фахівець з музичного мистецтва, зокрема вчитель музики.

Отже, якщо музично-розважальна, музично-пізнавальна, музично-творча діяльність змістовно наповнюють дозвілля, то різноманітність форм в даному процесі спрямована на відтворення кращих явищ музичного мистецтва на основі творчих ініціатив вихованців і вдалої організації з боку керівника певного виду діяльності.

Таким чином, ретельно підготовлений будь-який вид музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, що слугує бажанням самих учнів добровільно й самостійно розвивати власні здібності й орієнтації в різноманітних формах музично-дозвіллєвої діяльності, вимагає керівництва освітньо-виховним процесом. Управління індивідуальною, груповою чи масовою формами музично-пізнавальної, музично-творчої і навіть музично-розважальної діяльності учнівської молоді, вимагає наявності кваліфікованого педагога-організатора, який знається і добре орієнтується у процесі музично-дозвіллєвої діяльності. А оскільки серед художньо-культурних переваг у вільний час учнівської молоді одне з перших місць посідає музика, то цілком закономірно, що організацію музично-дозвіллєвої діяльності школярів найбільш ефективно може здійснювати саме вчитель музики, педагог, який вільно володіє відповідною системою знань, умінь і навичок з організації певного виду діяльності на рівні високих вимог сучасності.

1.3. Готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді як складова фахової компетентності майбутнього вчителя музики

Спираючись на специфіку музично-дозвіллєвої діяльності, в основі якої лежить добровільна самодіяльна ініціатива учня у виборі певного її виду, можна стверджувати, що компетентність майбутнього вчителя музики включає не лише професіоналізм у фаховій сфері, а й його особистісні якості, такі як освіченість, комунікативність, високий рівень самоконтролю, протистояння стресовим ситуаціям, ділова активність, спрямованість на конструктивне вирішення проблемних ситуацій певного виду діяльності, висока поінформованість, прагнення до постійного підвищення рівня професіоналізму тощо. Безперечно, знання, вміння та навички, які набувають студенти, навчаючись у вищих музично-педагогічних закладах освіти, на наш погляд, є важливими. Поряд з цим, аналіз досвіду освітніх систем розвинених країн, показує що одним зі шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження.

Науковці європейських країн вважають, що набуття студентами знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному та культурному розвиткові особистості майбутнього вчителя музики, здатності швидко реагувати на запит часу [162, с.6]. Саме тому важливим є усвідомлення поняття компетентності, а також розуміння якими саме компетенціями повинен володіти педагог, і як ці компетенції розвивати

У перекладі з латинської, поняття «компетентність» «competentia» означає коло питань, досвідченість у певній галузі, у якій людина має певні знання, досвід, повноваження тощо [219, с.147]. Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання, досягненень та освіти

(International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI) поняття «компетентність» визначається як спроможність кваліфіковано провадити діяльність [162].

Поряд з поняттям «компетентність» використовується поняття «компетенції». Згідно з позицією А. Хуторського, компетенція – готовність використовувати свої знання, вміння, навички, це – загальна здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях для вирішення практичних і теоретичних завдань [257, с.37].

Нам близька думка науковця С.Ракова, який визначив компетенцію як еталон досвіду, знань умінь і навичок, творчості, емоційно-ціннісної діяльності, а компетентність – рівень досягнення особистістю вказаних компетенцій [198, с.58].

Основними складовими готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є загальнопедагогічна (музично-педагогічний досвід, педагогічна культура, в основі якої є художньо-педагогічне спілкування) та спеціальна (фахова компетентність, яка охоплює особистісні характеристики, теоретичні знання та практичні здатності) підготовка майбутнього вчителя музики.

На основі результату вивчення праць відомих науковців та педагогів (Н.Кузьміна [127], А.Маркова [141], В.Маслов [142], В.Орлов [167], О.Пометун [187], Дж.Равен [196] та ін) доведено, що професійну компетентність учителя слід розглядати як інтегративне утворення, в основі якого лежать професійні знання і вміння, особистісні якості та досвід, що обумовлює здатність майбутнього вчителя до ефективного виконання педагогічної діяльності.

Спираючись на думку міжнародного експерта, професора О.Крисана, що акцентував увагу на системі компетентностей, в яку входять надпредметні, загальнопредметні та соціально-предметні компетентності [164, с.45] вважаємо, що в основі формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності

учнівської молоді лежать загальнопредметні та спеціальнопредметні компетенції.

До загальнопредметної компетенції майбутнього вчителя музики слід віднести музично-педагогічний досвід, педагогічні знання, уміння й навички, педагогічну культуру, в основі якої є художньо-педагогічне спілкування. Адже саме орієнтація студентів на майбутню педагогічну діяльність при вивченні психолого-педагогічних дисциплін спрямовує їх на створення ситуації творчої самореалізації та самовираження у організації музично- дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

До спеціальнопредметної компетенції що відповідає за професіоналізм майбутнього вчителя музики, слід віднести фахову, яка охоплює особистісні якості, теоретичні знання, практичні здатності. Слід враховувати специфіку фахової підготовки майбутнього вчителя музики до і організації музично-дозвіллєвої діяльності, що зумовлена метою і змістом музичного дозвілля, які в комплексі охоплюють музичні та педагогічні компоненти, що в кінцевому результаті забезпечує успіх музично-особистісного розвитку підростаючого покоління.

За результатами вивчення психолого-педагогічної літератури [195], [196] та ін., наукових досліджень і практичних пошуків можна уявно накреслити ключові компетенції майбутнього вчителя музики щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності, серед яких:

- музично-педагогічні знання (теорія та історія музики, методика музичної освіти, психологія та педагогіка, основи вокалу та диригування, методика роботи з хором);
- музично-виконавські вміння (володіння музичним інструментом, співацьким голосом, диригування інструментальними та вокальними колективами);
- професійно-особистісні якості (музичний смак, ціннісна зорієнтованість, висока загальна культура, емоційність, толерантність, гуманізм);

- музичні здібності (музично-слухове уявлення, ладове та музично-ритмічне відчуття);
- комунікативно-організаторські вміння (володіння культурою мови, менеджерські вміння).

Якщо розглядати спеціальнопредметні компетенції майбутнього вчителя музики з точки зору його готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, то їх формування забезпечується в процесі оволодіння базовими дисциплінами фахової підготовки студентів.

Фахова підготовка майбутніх учителів музики передбачає опанування дисциплінами музично-теоретичного, музично-історичного, музично-інструментального, диригентсько-хорового циклів, а також інтегрованою дисципліною – методикою музичної освіти.

Таким чином, готовність майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, на нашу думку, слід розглядати через компетентнісний підхід.

У теоретико-методологічних дослідженнях вчених різних галузей знань феномен готовності отримав широкоаспектне висвітлення, зокрема готовність як психологічний феномен досліджували М.Дяченко [85], Л.Кандибович [85], М.Левітов [132], В.Моляко [148], А.Пуні [191] та ін. Дослідження готовності до різних видів педагогічної діяльності висвітлено в працях А. Деркача [75], Л.Кондрашової [115], Л.Мороз [150,] В.Сластьоніна [218], В.Щербини [273], О.Ярошенко [281] та ін.; готовність вчителя до організації дозвіллєвої діяльності досліджували І.Зязюн [95], А.Капська [104], С.Сисоєва [216], Н.Щуркова [275], та ін. З окремих питань готовності майбутнього вчителя музики до музично-педагогічної діяльності присвячені наукові праці О.Абдуліної [8], О.Апраксіної [20], Л.Арчажникової [22], Б.Асаф’єва [24], Г.Падалки [171], В.Шацької [268], та ін. Разом з тим, проблема готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді недостатньо висвітлена у

педагогічній літературі. Частково досліджується це питання у працях Н.Андрієвської [16], Б.Бриліна [44], Г.Кондратенко [118], Т.Фурсенко [251].

Провідною складовою готовності до будь-якого виду діяльності є психологічна готовність, як сплав функціональних, операціональних, і особистісних компонентів [185].

Загалом у психологічних дослідженнях проявляються два підходи у трактуванні психологічної готовності до діяльності як феномена, що пояснюється особливостями теоретичної концепції авторів та зводиться до того на якому рівні: особистісному (властивість) чи функціональному (стан) вирішується дана проблема.

В аспекті особистісного психологічного підходу ряд вчених (В.Кузмін [126], П.Рудік [191] та ін.) розглядають готовність як складне особистісне утворення, як синтез властивостей особистості, що містить комплекс якостей, які представляють собою єдність моральних, психологічних та професіональних компонентів.

Готовність до діяльності на функціональному рівні (М.Левітов [132], М.Дяченко [85], Л. Кандибович [85] та ін.) розглядають як складну динамічну структуру, що має такі компоненти: мотиваційний (відповідальність за виконання діяльності, почуття обов'язку), орієнтаційний (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, вимоги до особистості), операційний (володіння засобами та прийомами діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення), вольовий (самоконтроль, самомобілізація), оцінний (самооцінка своєї підготовленості). Слід зазначити, що таке розуміння готовності набуло найбільшого поширення у педагогічній науці і покладено за основу при дослідженні різних видів діяльності.

Ряд авторів (Ю.Бабанський [26], В.Лозова [136], Л.Спірін [224], Л.Щербаков [272], та ін.) розглядають «готовність» як інтегральну професійно значущу якість особистості, яка включає в себе особистісні

(мотиви і інтереси) і процесуальні (знання і вміння) аспекти. Поняття «готовність», за тлумаченням С.Ожегова, – «стан, при якому все зроблено, все готово, для чого-небудь» [163, с.131]. Ряд психологів М.Дяченко, Л.Кандибович під готовністю розуміють активно-діяльнісний стан особистості, установку на певну поведінку, змобілізованість сил для виконання конкретної задачі [85, с.132].

Взявши за основу визначення поняття «*готовність до діяльності*», якого дотримується М.Благов, – це усвідомлений та активно-діяльнісний стан, який забезпечує особистісну й професійну самореалізацію та самоактуалізацію під час вирішення професійних проблем на основі психолого-педагогічної компетенції, особистісного та професійного досвіду, творчого використання індивідуально-психічних особливостей та інтелектуального потенціалу в процесі діяльності [37, с.62] та спираючись на теоретичні положення, викладені у попередніх підрозділах, де музично-дозвіллєва діяльність учнівської молоді розглядається як специфічний вид музично-естетичної діяльності, що проходить в умовах вільного часу, має добровільний невимушений характер, базується на особистих музичних перевагах і спрямована на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб особистості, маємо підстави стверджувати, що готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності – це усвідомлений активно-діяльнісний стан, що включає в себе особистісні (мотиви і інтереси) і професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб.

Погоджуючись з думкою К. Дурай-Новакової [83] яка, досліджуючи процес формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності це не вроджена якість особистості, а результат спеціальної підготовки у вищій школі, вважаємо, що готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді має

бути однією з складових фахової компетентності педагога-музиканта. Отже, готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді включає такі компетенції: уміння цікаво, грамотно, різнобічно і образно розповідати дітям про музику, використовуючи найкращі твори мистецтва у різнопланових заходах музичного дозвілля, визначати основні риси того чи іншого музичного стилю, художніх течій та напрямків; здійснювати художньо-психологічний аналіз музичних творів, виявляючи закономірності образного змісту та його втілення у всьому комплексі формотворчих і виразних засобів; виявляти у творах вузлові моменти музичної драматургії, уміння підібрати музичний репертуар для творчого колективу. Тому теоретична підготовка, підвищуючи рівень фахової компетентності, дозволяє майбутньому вчителю музики глибше розуміти явища музичного мистецтва, основні закономірності історії та теорії музики в їх взаємозв'язку і дає можливість у яскраво-образній формі розповідати про мистецтво, вести, бесіди, лекції, диспути.

Враховуючи популярність серед учнівської молоді такого виду музичної діяльності на дозвіллі, як спів, що зумовлене насиченістю мас-медіа вокальними програмами типу «Голос країни», «Фабрика зірок», «Х-фактор», «Битва хорів», які, як показала практика, безпосередньо впливають на свідомість підростаючого покоління, успішність в організації майбутнім вчителем музики музично-дозвіллєвої діяльності неможлива без достатньої вокальної підготовки. Адже, працюючи над постановкою голосу, кожен майбутній учитель музики – організатор музичного дозвілля учнівської молоді повинен усвідомлювати, що його голос являє собою складне та багатогранне явище. З одного боку, людський голос – це оригінальний «живий» інструмент, який безпосередньо виражає почуття і думки виконавця, а з іншого – дієвий засіб впливу на художньо-естетичну свідомість молодої людини.

У попередньому підрозділі ми зазначали, що однією з наймасовіших форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є вокально-хоровий гурток, керівництво яким передбачає володіння такими компетенціями: читати хорові партитури, диригувати, знати особливості роботи з хором. Таким чином, у даному аспекті важливими є знання і уміння гнучкого варіювання прийомів управління ансамблевого звучання, внутрішнього інтонування партитури, підбору вокально-хорового репертуару для різного складу вокальних творчих колективів. Керівник вокально-хорового гуртка повинен вміти диригувати однією рукою і одночасно грати на інструменті, показувати вступ і зняття звуку та взяття дихання на будь-якій частці такту, визначати динамічний розвиток музичного твору. Загалом вокально-хорова робота вимагає від керівника вміння стежити за чистотою інтонації, строєм, ансамблем, моделювати музичний образ і втілювати його в тому чи іншому конкретному звучанні.

Розглядаючи виконавсько-інструментальний цикл фахової підготовки, можемо визначити ряд компетенцій, необхідних для формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності, а саме: здатність до інтерпретації музичного твору, вміння читки нот з листа, транспонування музичних творів в різні тональності, створення супроводу мелодії пісень на слух, володіння навичками перекладань, гри в ансамблі. Адже підготовка вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді неодмінно включає оволодіння навичками інструментально-виконавської і концертмейстерської діяльності. Вчитель музики в процесі організації музичного дозвілля учнівської молоді, виступаючи в різнопланових музичних заходах в ролі виконавця, ілюстратора, акомпаніатора, використовує своє вміння гри на інструменті. Звісно, говорячи про інструментальну підготовку, ми маємо на увазі володіння грою на будь-якому музичному інструменті, Керівник може супроводжувати заняття грою на баяні, гітарі, бандурі, сопілці. Але, на нашу думку, перевага віддається фортепіано, тому що більшість музичних творів

написано саме для цього інструменту, а з огляду на особливості вокально-хорової роботи, де вчитель однією рукою диригує, а іншою акомпонує, це зручніше зробити саме на фортепіано.

У готовності студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді важливе місце належить обізнаності в методиці музичної освіти. Цей курс дисциплінує та інтегрує фахові та психолого-педагогічні знання і уміння. Предмет «Методика музичної освіти» висвітлює історію вітчизняної та світової музичної освіти, містить знання методики роботи з учнями різних вікових груп, знайомить з методами навчання учнів у різних видах та формах музичної діяльності. Методична оснащеність вчителя як інтегральна фахова компетенція є запорукою вдалої практичної діяльності в організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Володіння нею дозволяє уміло імпровізувати в несподіваних ситуаціях, використовувати різноманітні види та форми роботи, що сприяє створенню атмосфери творчої активності, зацікавленості.

Організовуючи музично-дозвіллєву діяльність, вчитель музики безпосередньо виконує роль менеджера дозвілля учнів. За визначенням, яке дає професор Й.Завадський, менеджер – це керівник, який здійснює управлінську діяльність і відповідає за розробку і прийняття рішень щодо організаційних питань, тим самим вирішуючи управлінські завдання [91, с.30]. Адже, виконуючи управлінську роль в організації музичної діяльності учнівської молоді у вільний від навчання час, вчитель музики безпосередньо виступає у ролі керівника, який формує відносини всередині та ззовні колективу, мотивує його членів на досягнення спільної мети, несе відповідальність за прийняття рішення. Це – лідер, за яким йдуть вихованці.

Для того щоб майбутній учитель музики в організації музично-дозвіллєвої діяльності зміг успішно реалізувати свої професійні здібності, він повинен бути справжнім менеджером який, в свою чергу, повинен:

- володіти певними знаннями з організації музично-дозвіллєвої діяльності;

- мати відповідні особистісні якості (творчий підхід до діяльності, ініціативність, комунікабельність);
- бути фізично витривалим, уміти керувати своїми емоціями;
- володіти специфічними індивідуально-діловими якостями, які б створювали неповторний імідж керівника (ефект його особистісної чарівності);
- керуватись етичними нормами (бути вимогливим, але не ображати гідність молодої людини, виявляти вихованість і гарні манери);
- саморозвиватись.

Серед різних дефініцій поняття «організація» в контексті нашої проблеми відіграє важливу роль. У енциклопедичній та науковій літературі (лат. organize – влаштовую; фрн. organization - побудова чогось) означає дію, процес у значенні об’єднати, згуртувати для певної мети, зробити в чомусь порядок, планомірність, дати лад; об’єднання людей для виконання визначених завдань в тій чи іншій сфері трудової діяльності, що має чітку структуру та підпорядковане загальному керівництву [219, с 604].

Відтак, розуміючи під організацією музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді менеджерськи злагоджений процес, його можна розподілити на такі етапи: контроль, планування й ухвалення рішень, впровадження, координування та контролювання, коригування, оцінка.

Необхідність розробки плану роботи з організації музичного дозвілля учнівської молоді є конче необхідним у діяльності майбутнього вчителя музики.

Плануючи музично-дозвіллєву діяльність, учитель музики починає з визначення теми, ідеї та мети, чітко уявляючи собі, чим же він хоче захопити запити і потреби учнівської молоді і до яких кінцевих результатів привести. Ідеї спроектованого плану роботи музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на практиці повинні бути зрозумілими для аудиторії. Тому створення творчої атмосфери спілкування учнівської молоді в умовах

музично-дозвіллєвої діяльності безпосередньо залежатиме саме від організаторських і комунікативних здібностей учителя музики.

Звісно, для очікуваного результату будь-якої діяльності необхідно здійснювати контроль. Вчитель повинен періодично консультувати і контролювати вихованців, орієнтуючи їх на оцінювання кінцевого результату.

Тому в основному оцінювання результатів музичної діяльності учнівської молоді, що здебільшого проходить через роботу в гуртках і студіях за чітким розкладом, наявністю навчальних і авторських програм, проводиться у формі звітних концертів, музичних заходів, конкурсів, фестивалів і т. ін.

Інколи під час музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на зміну педагогічному керівництву, особливо у коледжах, училищах, приходить самоуправління вихованців. В таких умовах учитель музики повинен опосередковано спрямовувати музичну діяльність молоді у вірне русло, щоб надалі учень міг самостійно організовувати свій вільний час, насичуючи його різними видами музичної діяльності, за допомогою яких розвивались би здібності, уміння, збагачувались його знання.

Враховуючи вищезазначене, а також той факт, що кваліфікація вчителя музики повинна бути широкопрофільною, вважаємо, що майбутній вчитель музики повинен бути не тільки педагогом, який здатен забезпечити навчальний процес школярів, але й відповідальним управлінцем, успішним організатором музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Отже, готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є однією зі складових фахової підготовки майбутнього вчителя музики, яка включає відповідні знання, уміння і навички, а конгломерат особистісно-ділових якостей педагога-універсала у галузі музично-педагогічної освіти та наявність ключових компетенцій є необхідними в процесі формування готовності майбутнього вчителя музики до організації означеного процесу.

ВИСНОВКИ ДО І РОЗДІЛУ

Аналіз філософських вчень (Арістотель, Ф.Бекона, І.Кант, К.Маркс, Й.Фіхте, С.Щербіна, С.Щерба та ін.**)** та психолого-педагогічних праць (М.Дяченко, Л.Кандибович, М.Левітов, А.Пуні, С.Рубінштейн, М.Ярошевська) дозволив встановити, що саме через діяльність, яка пов'язана з різноманітними потребами людства, особистість здатна змінювати не лише природню і соціальну дійсність, а й власну програму, формувати нові цілі й досягати їх.

У І розділі було висунуто припущення, що саме через діяльнісний підхід до організації музичного дозвілля можна забезпечити всебічний розвиток особистості, формування її ціннісних життєвих орієнтирів.

Для докладнішого висвітлення змісту і сутності поняття «музично-дозвіллєва діяльність» як наукової категорії було проаналізовано основні підходи до вивчення людської діяльності, зокрема дозвіллєвої, у контексті історії, філософії, психології, педагогіки, мистецтвознавства в аспекті еволюції цього поняття в історичному ракурсі. Етимологію даного поняття було визначено у вітчизняних, зарубіжних енциклопедіях та довідниках як «вільний незайнятий час, звільненість від справ», а категорію «дозвіллєва діяльність» крізь призму нашої проблематики ототожнили з вільним часом людини, який має ознаки рекреаційного та розважального характеру, спрямованого на самореалізацію та самоствердження індивіда.

Виявивши сутність низки понять: «дозвілля», «діяльність», «естетична діяльність», «художня діяльність», «музична діяльність», музично-дозвіллєву діяльність трактуємо як специфічний вид музично-естетичної діяльності, що проходить в умовах вільного часу, має добровільний, характер і базується на особистих музичних перевагах та спрямований на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб особистості.

Музично-дозвіллєва діяльність охоплює споживання музичних цінностей, музичні заняття, самоосвіту, спілкування та .ін. Музично-дозвіллєва діяльність має своє призначення, коло обов'язків та різне змістове навантаження: комунікативне, соціальне, творче, ціннісно-орієнтаційне, музично-пізнавальне, виховне, рекреаційне. Відштовхуючись від функціонального аналізу музично-дозвіллєвої діяльності, ми можемо визначити такі її види: *розважальна, пізнавальна, творча*.

Успіх організації музично-дозвіллєвої діяльності багато в чому залежить від готовності майбутнього вчителя музики як організатора та керівника виховної роботи у життєдіяльності учнівської молоді в умовах музичного дозвілля.

Аналіз поняття «готовність», що набуло широкого висвітлення в науці, дає підстави для власного визначення готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді: це усвідомлений активно-діяльнісний стан, що включає в себе особистісні (мотиви та інтереси) і професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб.

За результатами вивчення психолого-педагогічної літератури та наукових досліджень і практичних пошуків можна накреслити ключові компетенції майбутнього вчителя музики щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності, серед яких:

- музично-педагогічні знання (теорія та історія музики, методика музичної освіти, психологія та педагогіка, основи вокалу та диригування, методика роботи з хором);
- музично-виконавські вміння (володіння музичним інструментом, співацьким голосом, диригування інструментальними та вокальними колективами);

- професійно-особистісні якості (музичний смак, ціннісна зорієнтованість, висока загальна культура, емоційність, толерантність, гуманізм);
- музичні здібності (музично-слухове уявлення, ладове та музично-ритмічне відчуття);
- комунікативно-організаторські вміння (володіння культурою мови, менеджерські вміння).

Розглядаючи готовність майбутнього вчителя музики через компентентісний підхід, вважаємо, що ключовими компетенціями в її формуванні виступають загальнопедагогічна (музично-педагогічний досвід, педагогічна культура, в основі якої є художньо-педагогічне спілкування) та спеціальна (фахова компетенція, яка охоплює особистісні характеристики, теоретичні знання та практичні здатності).

До загальнопредметної компетенції майбутнього вчителя музики слід віднести музично-педагогічний досвід, педагогічні знання, уміння й навички, педагогічну культуру, в основі якої є художньо-педагогічне спілкування. Адже саме орієнтація студентів на майбутню педагогічну діяльність при вивченні психолого-педагогічних дисциплін спрямовує їх на створення ситуації творчої самореалізації та самовираження у організації музично- дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

До спеціально-предметної компетенції, що відповідає за професіоналізм майбутнього вчителя музики, слід віднести фахову, яка охоплює особистісні якості, теоретичні знання, практичні здатності. Спеціально-предметні компетенції майбутнього вчителя музики з точки зору готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді набуваються у процесі вивчення базових дисциплін, що забезпечують фахову підготовку студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів.

До спеціально-предметних компетенцій необхідних для формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої

діяльності слід віднести: здатність до інтерпретації музичного твору, вміння читання нот з листа, транспонування музичних творів в різні тональності, створення супроводу мелодії пісень на слух, володіння навичками перекладань, гри в ансамблі.

Організовуючи музично-дозвіллєву діяльність, вчитель музики виступає у ролі керівника, який формує відносини всередині та ззовні колективу, мотивує членів колективу на досягнення спільної мети – отже, безпосередньо виконує роль менеджера дозвілля учнівської молоді.

Відтак, майбутній вчитель музики має бути не тільки педагогом, який здатен забезпечити навчальний процес школярів, але й відповідальним управлінцем, успішним організатором музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

В свою чергу готовність майбутнього вчителя музики до організації цієї діяльності виступає показником сформованості професійної компетентності як здатності застосовувати знання та вміння; спроможності кваліфіковано провадити музичну діяльність; здатності до педагогічної діяльності, до музично-естетичного виховання, до використання всіх видів мистецтва, у яких учнівська молодь спроможна задовольняти індивідуальні та соціальні потреби.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Зміст та структура готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Аналіз психолого-педагогічної літератури (М.Благов [37], А.Деркач [75], К.Дурай-Новакова [83], А.Капська [104], Н.Кузьміна [127], В.Сластьонін [217] та ін.) дозволив нам віднайти свій підхід щодо визначення поняття «готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» як усвідомленого активно-діяльнісного стану, що включає в себе особистісні (мотиви і інтереси) та професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб.

Формування готовності майбутнього вчителя музики ми розуміємо як підготовку висококваліфікованого педагога-організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді шляхом забезпечення його організаторської спрямованості та набуття фахових і загальнопедагогічних знань, умінь і навичок. Структура готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності містить в собі такі компоненти: ***мотиваційно-вольовий, інформаційно-пізнавальний, операційно-оцінний, творчо-реалізуючий***.

Основною ланкою в структурі готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності є **мотиваційно-вольовий компонент**, сутність якого полягає в особистісній спрямованості майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності

учнівської молоді. Основним елементом, що покладено в основу назви цього компоненту, є інтерес, що розкривається через потребову сферу. Інтерес, підкріплений чіткою мотивацією, проявляється через потребу особистості займатися певною діяльністю, що приносить задоволення. Мотиви сприяють виникненню у студента прагнення до успіху, постійного бажання отримати нові, більш високі результати у порівнянні з попередніми. Пробудження інтересу до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді проявляється в своєму розвитку через різні стани особистості, серед яких слід виділити: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес та пізнавальну активність студента-музиканта. Виникненню і розвитку інтересу до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді сприяє виховання мотивації щодо означеної діяльності. Інтерес – внутрішня складова мотиву, яка примушує людину діяти відповідно до інтелектуальної значущості та емоційної привабливості предмета діяльності. Мотив **(**від лат. motus – приводити в дію, штовхати) – це спонукання до діяльності, пов’язаної із задоволенням потреби суб’єкта, предметно-спрямована активність певної сили, усвідомлена причина, яка лежить в основі вибору дій та вчинків особистості [193, с.219]; стимул (від лат. stimulus – підбурювання, підбивання на щось) – спонукання, ефект якого залежить від психіки людини, її поглядів, почуттів, настрою, інтересів [219, с.385 – 386]; потреба – стан індивіда, створений відчуттям потреби в суб’єктах, необхідних для його існування та розвитку, який є джерелом його активності [219, с.287]; інтерес – форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямування особистості на усвідомлення мети діяльності [194, с.146]. Спираючись на дані визначення, ми дійшли висновків, що інтереси, потреби, бажання, переконання характеризують налаштованість особистістості на певну діяльність. Відтак, сутність спрямованості майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді полягає в бажанні займатися означеним видом діяльності.

Отже, внутрішнє бажання до опанування знань, умінь і навичок щодо готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді ґрунтується на глибокому інтересі студентів музичного факультету. Ми погоджуємось з думкою В. Лозниці, який стверджував, що за допомогою чотирьох засобів формування стійких пізнавальних інтересів у студентів (захоплюючий виклад навчального матеріалу (новизна, історизм, показ сучасних досягнень науки, практичного значення наукових знань тощо); використання методів і форм організації навчання, які спонукають студентів до самостійної пізнавальної діяльності (проблемне навчання, наочність, групова робота, взаємне навчання і контроль); створення сприятливого емоційного поля (довіра, такт викладача, відкритість до нових ідей, взаємна доброзичливість); моделювання ситуації успіху, за якої створюються умови переживання радості успіху, усвідомлення своїх можливостей, віри в себе) можна сформувати стійкий інтерес до певного виду діяльності [135, с.27].

Відтак, інтерес виступає стимулятором активності і здатен впливати на вольові якості особистості. В процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності з прояву волі в окремих вчинках і діях складається вольова організація особистості. Формування вольових якостей у майбутнього вчителя музики залежить від його життєвої установки, від цілей, які він перед собою ставить, від стану нервової системи. Таким чином, другий елемент мотиваційно-вольового компоненту – це здатність до регуляції власного емоційного стану. Зазвичай емоційний стан виявляється у формі настрою. Настрій забарвлює на певний час діяльність людини, характеризує її життєвий тонус. Позитивний настрій, підкріплений вольовими зусиллями, сприяє свідомій діяльності та спрямуванню фізичних і розумових сил на досягнення свідомо поставленої мети. Разом з тим, тренуючи і загартовуючи себе вольовими зусиллями, майбутній учитель музики якісно збагачує себе як особистість.

Щодо розуміння емоційної стійкості, ми погоджуємось з думкою Є.Крупніка, яку автор розглядає, з одного боку, як динамічний

врівноважений стан індивіда, а з іншого – як цілеспрямоване порушення цієї рівноваги відповідно до завдань, що виникають у процесі взаємодії індивіда із середовищем [185]. В якості детермінанти емоційної стійкості, поряд із стійкими характеристиками особистості (особливостями темпераменту) виокремлюють набуті, сформовані (морально-вольові якості) та тимчасові (стани в екстремальних та соціально-складних ситуаціях) [185]. Зазвичай прояви емоційної стійкості є проявами волі, що веде до стабільної ефективної діяльності. Що менше в особистості майбутнього вчителя ресурсів збереження і відновлення емоційного стану, душевної рівноваги, тим обмеженіші можливості в досягненні успіху в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Таким чином, в структурі готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності мотиваційно-вольовий компонент включає:

- інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності;
- наявність особистісно-значущої мети;
- мотивацію досягнення високого рівня професійної компетентності щодо означеної діяльності;
- прагнення стати відповідальним організатором, керівником творчого колективу, усвідомлене ставлення до професійного саморозвитку;
- бажання і потреби саморозвивати себе, свою діяльність, емоційну витривалість у стресових ситуаціях.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що основними елементами означеного компоненту слід вважати інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та здатність до регуляції власного емоційного стану.

Оскільки мотиваційна сфера є рушійною силою будь-якої дії, даний компонент розглядається нами як основа, що зумовлює ефективність функціонування інших структурних компонентів готовності, навколо якої

об’єднуються і групуються всі якості та властивості майбутнього учителя музики.

Інформаційно-пізнавальний компонент виражається у прагненні до підвищення рівня обізнаності у сфері майбутньої професії, до набуття знань із психолого-педагогічних та фахових дисциплін.

В процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності пізнання можна розглядати як засвоєння майбутнім вчителем музики відповідних знань, умінь і навичок. Засвоєння студентами, майбутніми вчителями музики наукових знань із психолого-педагогічних та фахових дисциплін створює потужну базу у формуванні готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності. Основними елементами інформаційно-пізнавального компоненту є:

- психолого-педагогічні знання з педагогіки, загальної та вікової психології;
- фахові компетенції, що передбачають опанування дисциплінами музично-теоретичного, музично-історичного, музично-інструментального, диригентсько-хорового циклів, а також інтегрованою дисципліною – методикою музичної освіти.

До комплексу *психолого-педагогічних знань*, якими має володіти майбутній учитель музики щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності, слід віднести: знання з педагогіки, загальної та вікової психології. Вивчення циклу психолого-педагогічних дисциплін дозволяє майбутньому вчителеві музики отримати знання про специфічні особливості майбутньої професійної діяльності, знання дидактики та теорії виховання, ведення навчальної документації (плани, журнали, тощо). Вивчення вікової психології є вкрай необхідним для розуміння специфіки взаємодії вчителя і учнів різного віку. Визначення умов і передумов психічного розвитку учнів, розвитку психічних процесів – ось основні завдання вікової психології. Педагогічна психологія вивчає конкретні види діяльності і поведінки учнів, психологію їхнього навчання і виховання.

Отже, обізнаність у сфері педагогіки та психології готує майбутнього вчителя музики до проектування відносин між учасниками в ході музично-дозвіллєвої діяльності, створення позитивного психологічного клімату, що сприятиме атмосфері співтворчості вчителя і учнів.

Фахові компетенції майбутнього вчителя музики становлять систему логічних суджень, що спирається на відповідну музично-теоретичну основу спеціально-музичних знань та визначає відповідний рівень музичної грамотності, що дозволяє глибше відчувати і переживати красу музики.

Комплекс компетенцій, що в основі становлять знання з фахових дисциплін музично-історичного, музично-теоретичного, інструментального, вокального, диригентсько-хорового, методичного циклів, є важливою складовою у структурі готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

- *Музично-історичний цикл* включає знання з історії українського та зарубіжного музичного мистецтва, знання стильових особливостей та специфіки виконання творів різних епох, жанрів**,** що орієнтують майбутнього учителя музики у виборі творів музичного мистецтва, які у подальшому педагог може використовувати в різних видах музично-дозвіллєвої діяльності;
- *музично-теоретичний цикл* містить у собі знання з гармонії, поліфонії, сольфеджіо, аналізу музичних творів, які вкрай необхідні для розвитку професійних навичок майбутнього вчителя музики, а також уміння чути і визначати ладо-функціональний розвиток будь-якого уривку з музичного твору, запам’ятовувати його і відтворювати на інструменті, розуміти й аналізувати мелодію, чути структуру акорду і його обернень;
- розвивають мелодичний та гармонічний слух майбутнього вчителя музики та допомагають усвідомити структурну будову творів, засвоїти значний комплекс знаків та позначень, що використовуються у нотному тексті**.** в основі *музично-інструментального циклу* фахової

підготовки майбутнього вчителя музики стосовно готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є оволодіння теоретико -методичними засадами гри на музичному інструменті.

- знання з *методики постановки голосу* є необхідними для систематичної, педагогічно грамотної роботи педагога-фахівця з урахуванням професійного дбайливого ставлення до вокально-співацького апарату учнівської молоді;
- *диригентсько-хоровий цикл* включає обізнаність з будови хорової партитури, знання типів фактур та знання особливостей вокально-хорового репертуару для різного складу хорів;
- в основу *методичного циклу* входить обізнаність учителів музики щодо методології організації уроку музики, принципів та методів музичного навчання, змісту сучасних інтерактивних музично-педагогічних технологій.

Отже, оволодіння психолого-педагогічними знаннями сприяє підвищенню рівня загальнопедагогічної ерудованості майбутнього вчителя музики, а оволодіння фаховими компетенціями становить базову основу готовності майбутнього вчителя музики до організації музичної діяльності учнівської молоді під час дозвілля.

Операційно-оцінний компонент містить у собі музично-виконавські, комунікативно-організаторські уміння та здатність до самооцінки власної діяльності.

Музично-виконавські уміння – рівень володіння інструментом (у нашому випадку – фортепіано), концертмейстерські уміння, виконавська майстерність під час співу, навички хорового диригування тощо. Майбутній учитель музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді повинен вміти поєднувати спів, гру на музичному інструменті однією рукою та диригування іншою, акомпанувати або співати під власний акомпанемент та одночасно показувати кивком голови вступи і

зняття мелодії пісні завдяки жестам, міміці, артикуляції, показувати напрям руху мелодії, її стрибки.

До складу музично-виконавських умінь у входять вокально-хорові та інструментально-виконавські уміння. Вокально-хорові вміння (чисте інтонування, правильне дихання, звукоутворення, чітка дикція й зрозуміла артикуляція) набувають під час занять з дисциплін вокально-хорового циклу: хорознавства, хорового класу, вокального класу, хорового диригування. Інструментально-виконавські уміння (володіння грою на інструменті, читання з листа, транспонування, підбір на слух) майбутні вчителі музики опановують в процесі занять з основного музичного інструмента.

Отже, оволодіння уміннями з інструментально-виконавської та вокально-хорової діяльності допоможе майбутньому фахівцю під час організації музично-дозвіллєвої діяльності з легкістю виконувати музичні твори, читати з нот, транспонувати музичні твори у різні тональності, створювати акомпанемент до пісень, які популярні серед учнівської молоді задля проведення творчих концертів, вечорів тощо.

Музично-виконавські вміння учителя музики підкріплюються мовленнєвими вміннями, що сприяють становленню майбутнього вчителя музики як професіонала, здатного реалізувати педагогічні цілі в процесі організації продуктивної музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Комунікативно-організаторські (менеджерські) уміння відображають спрямованість учителя на процеси спілкування та менеджерську діяльність. Комунікативні уміння спрямовують педагога-організатора музично-дозвіллєвої діяльності на конструктивний та продуктивний діалог з учнівською молоддю задля досягнення мети і реалізації завдань даної діяльності. Необхідність створення сприятливого психологічного клімату та атмосфери творчого спілкування з учнівською молоддю – все це потребує від майбутнього вчителя музики наявності таких комунікативних умінь, як тактовність, виразне мовлення, уміння вислухати, дати пораду, стати на

позицію учасника музично-дозвіллєвої діяльності. Враховуючи специфіку музично-дозвіллєвої діяльності, комунікативні вміння майбутнього вчителя музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді можна інтерпретувати як здатність до художньо-педагогічного спілкування вчителя і вихованців, в основі якого лежить діалогова система.

Підготовка вчителя музики як організатора музично-дозвіллєвої діяльності може бути реалізована через залучення студентів вищих навчальних закладів музично-педагогічного профілю до практичної музично-педагогічної організаторської діяльності. Як показує досвід, в період педагогічної практики майбутні вчителі музики відчувають труднощі в процесі організації виховного заходу, хоча створити сценарний план, чи сценарій заходу не складає особливих зусиль. Звідси можна зробити висновок, що не всі майбутні вчителі музики готові використовувати організаторські знання та вміння під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Це пояснюється відсутністю певного арсеналу комунікативних вмінь та навичок.

Проаналізувавши наукові праці дослідників Н.Андрієвської [16], Л.Кондрашової [114], та ін., ми дійшли висновку, що до числа основних організаторських умінь, що забезпечують результативність організації музично-дозвіллєвої діяльності, слід віднести:

- уміння визначити цілі і завдання означеної діяльності, співставляючи їх цілі з можливостями та здібностями учнівської молоді;
- уміння планувати власну роботу і музичну діяльність учнівської молоді на дозвіллі;
- уміння розподілити доручення вихованцям за ступенем складності та часу виконання в умовах дозвілля;
- уміння максимально використовувати можливості кожного вихованця в спільній музично-дозвіллєвій діяльності учнівської молоді;

- уміння координувати дії учнівської молоді в процесі музично-дозвіллєвої діяльності;
- уміння вести постійний ретельний облік і контроль організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

З вищезазначеного можна зробити висновок, що організаторські уміння проявляються через комплекс менеджерських властивостей і якостей, що виражають готовність майбутнього вчителя музики здійснювати організаторську функцію музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Відтак, уміння організовувати сумісно з вихованцями творчу музично-естетичну діяльність через різні форми музичного дозвілля передбачають наявність чіткого плану, здатність до проектування відносин між учасниками в ході музичної діяльності та їх контроль, прогнозування кінцевого результату запланованого заходу, підведення підсумків оцінювання результату. Звісно, розглядаючи організаційну діяльність майбутнього вчителя музики як управлінську, до її структури слід віднести: стиль управління, функції управління, імідж сучасного керівника, управлінську етику. Весь цей комплекс властивостей, якими повинен володіти майбутній учитель музики під час організації музично-дозвіллєвої діяльності, становить систему менеджерських вмінь та навичок. Адже, як було зазначено у попередньому підрозділі, основні функції менеджера – управління людьми в процесі діяльності, що включає процес планування організації діяльності, мотивацію та контроль.

Таким чином, комунікативно-організаторські вміння в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності слід розглядати як уміння ставити і формувати цілі, задачі, здійснювати вибір форм, методів, засобів для ефективної організації та планування музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Від того, наскільки все продумано, сплановано, враховано, спроектовано вчителем музики, залежить успіх музично-дозвіллєвої діяльності. Разом з тим, набуті організаторські уміння учителів

музики формують у них такі якості особистості як самоорганізація, планомірність в роботі.

Ще один елемент *операційно-оцінного* компоненту готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності є *уміння оцінити перебіг та результати музично-дозвіллєвої діяльності*. Майбутній учитель музики повинен навчитись давати адекватну оцінку як мистецьких, так і організаційно-педагогічних процесів та явищ. Отже, сутність оцінного елементу складає самооцінка організаційної діяльності вчителем музики музичного дозвілля учнівської молоді. Для того, щоб розкрити суть цього елементу, слід проаналізувати, що таке власне оцінка.

У науковій літературі під оцінкою розуміють процес збирання та аналізу інформації, кінцевою метою якої є визначення відповідності певного обсягу роботи запланованим цілям [151, с.67]. Для того, щоб проаналізувати результат запланованої музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, вчитель музики повинен вміти оцінити та співвіднести результати цієї діяльності за певними критеріями. За підсумками проведеної оцінки робиться висновок про ефективність організації музичної діяльності, формулюються рекомендації на майбутнє.

Отже, в основі самооцінки майбутнього вчителя музики лежить узгодженість внутрішніх вимог до себе із зовнішніми умовами. Майбутній учитель музики повинен володіти здатністю оцінювання перебігу та кінцевого результату виховного процесу під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, намагатися підвищити якість музичної діяльності учнівської молоді в умовах дозвілля, спираючись на самооцінку власної підготовки до організації даної діяльності.

Враховуючи те, що рівень готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності залежить не стільки від знань, набутих у вищому навчальному закладі, скільки від того, як майбутній учитель зуміє реалізувати їх на практиці, ми вважаємо, що самовдосконалення, творча самореалізація майбутнього педагога-організатора музично-дозвіллєвої

діяльності учнівської молоді є вкрай важливою у формуванні його готовності до організації музично -дозвіллєвої діяльності.

Творчо-реалізуючий компонент готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді ґрунтується на здатності до творчої реалізації отриманих знань, умінь, навичок та індивідуального перетворення їх у процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності, створення власного стилю педагогічної роботи на основі втілення своїх творчих здібностей. Враховуючи те, що однією з особливостей музично-дозвіллєвої діяльності є притаманне їй художньо-творче начало, весь педагогічно організований процес музично-дозвіллєвої діяльності пов'язаний з постійним творчим пошуком, оскільки вчителю доводиться інколи діяти в нестандартних умовах, що диктує специфіка музичного дозвілля. Творча активність та ініціатива майбутнього вчителя музики, впевненість у своїх силах, а також творчий підхід до організації різних видів та форм музичної діяльності учнівської молоді є необхідною умовою його високоякісної підготовки до організації музично-дозвіллєвої діяльності.

Поняття «*творчість*» у філософській та психолого-педагогічній літературі трактується як діяльність, що відрізняється оригінальністю, неповторністю, суспільно-історичною унікальністю, що породжує щось нове й передбачає наявність творця, тобто суб'єкта творчої діяльності [39, с.106]. Саме у творчій діяльності майбутній учитель музики реалізує й стверджує свої потенції, здібності, в яких він сам себе реалізує. Звісно, творчий характер може мати будь-яка діяльність, але найефективніше та найоптимальніше, на нашу думку, творча самореалізація особистості може відбуватись у музично-дозвіллєвій діяльності. Творча діяльність учителя музики під час організації музично-дозвіллєвої діяльності передбачає здатність до виконавської інтерпретації та педагогічної імпровізації.

В процесі музично-дозвіллєвої діяльності учителя музики педагогічна творчість існує поряд з творчістю художньою, що проявляється в умінні

цікаво й захоплююче проводити різноманітні заходи, яскраво та образно доносити різноманітну інформацію про композиторів, новинки музичного мистецтва та культури в цілому, артистично інтерпретувати музичні твори, творчо підходити до організації музичного заходу. Здібність до творчості майбутнього учителя музики розвивається в процесі набуття художнього досвіду. В цьому процесі активізується творче мислення, а сама діяльність набуває творчого характеру.

Отже, реалізація творчих потенцій майбутнього вчителя музики відбувається через організацію різних самодіяльних музичних гуртків, написання мікротворів, музичних сценаріїв, організацію та проведення концертів тощо.

Творчо-реалізуючий компонент включає здатність майбутнього вчителя музики до вербальної та виконавської інтерпретації. В науковій літературі термін «інтерпретація» трактується як активний творчий процес, в якому воля композитора повинна стати власною волею інтерпретатора [151, с.98]. Інтерпретація музичних творів – це індивідуально-образне художнє тлумачення виконавцем музичного твору в процесі його виконання. Слід зазначити, що специфічним в організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді під час інтерпретації музичних творів є поєднання виконавської та вербальної інтерпретації. Адже, щоб зацікавити учнівську молодь та зорієнтувати її на сприйняття кращих зразків музичної творчості, перед тим як виконати, заспівати той чи інший твір, потрібно дати вербальну характеристику особливостей музичної мови, провести бесіду стосовно суті художніх образів твору. Тому вчитель музики заздалегідь створює окремий інтерпретаційний план, де органічно поєднує виконавську інтерпретацію музичних творів з вербальною інтерпретацією (яскравою та образною розповіддю про твір).

Ще один елемент творчо-реалізуючого компоненту – це здатність до імпровізації та створення індивідуального стилю керівництва творчим колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської.

Імпровізація (від лат. improvisus – непередбачений) – це створення музики безпосередньо в процесі її виконання. Взагалі, імпровізація належить до творчого процесу, оскільки вона дозволяє по особливому поглянути на звичне і уже не раз почуте, знайти власний стиль виконання [98, с. 102]. Імпровізація – процес миттєвий і одномоментний, коли створюється щось абсолютне нове. Повторення вже не є імпровізацією.

З позиції нашого дослідження, імпровізуючи в процесі музично-дозвіллєвої діяльності, вчитель музики створює щось нове, унікальне. Таким чином педагог творчо самоствердж ується та самореалізується.

Уміння імпровізувати за допомогою голосу та музичного інструменту, тобто довільно музикувати, створюючи різні варіанти виконання музичних творів, є дуже складним завданням для вчителя музики. За музично-психологічними характеристиками ці вміння схожі на процес підбору на слух. Проте, на відміну від останнього, процес музичної імпровізації передбачає творення музики під час виконання. Звісно, імпровізація і творення різних варіантів виконання музичних творів неможливі без набутих музично-слухових уявлень. Вони передбачають розвинені процеси інтуїції, музичного мислення, уяви, фантазії, наявність глибоких знань з теорії музики, гармонії, поліфонії, віртуозне володіння технікою гри на музичному інструменті. Досвід імпровізації і створення різних варіантів виконання музичних творів майбутні вчителі музики набувають, як і попередні вміння, переважно під час занять з основного музичного інструмента, класу постановки голосу, концертмейстерського класу [98, с.39].

Слід зазначити, що поряд з музично-виконавською імпровізацією існує педагогічна імпровізація. Педагогічна імпровізація здійснюється завдяки актуалізації професійних та психолого-педагогічних знань, умінь з педагогіки, психології, методики. В свою чергу, оволодіння цими вміннями є запорукою творчого спілкування учителя музики з учнівською молоддю. Таким чином, наявність виконавської та педагогічної імпровізації під час

організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є показником творчості майбутнього вчителя музики.

Отже, здатність майбутнього вчителя музики до імпровізації в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді передує створенню власного індивідуального стилю як виконавського, так і педагогічного.

Поняття «*стиль діяльності*» дослідники визначають як своєрідність, що є ознакою людини – діяча; як індивідуальну манеру виконання роботи [234, с.93]. Формування індивідуального стилю майбутнього учителя музики щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності залежить від яскраво вираженого інтересу, позитивного ставлення учителя до цієї діяльності, особистої творчої ініціативи, яка збагачується і доповнюється за допомогою набутих знань, умінь, педагогічного досвіду, від оригінальності та гнучкості мислення, здатності дивитись на предмети нетрафаретно.

Сформований індивідуальний стиль учителя музики щодо керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді передбачає повне усвідомлення ним своїх індивідуальних особливостей, типу темпераменту, музичних здібностей, виконавських та організаторських можливостей, комунікативних та імпровізаційних здатностей.

Однією з ознак творчої індивідуальності майбутнього вчителя музики є самостійність і вибудовування власної системи спілкування з учнівською молоддю в процесі музично-дозвіллєвої діяльності. За результатами спостережень це здатність до емпатії (співпереживання, вміння поставити себе на місце іншого). Ця риса проявляється під час організації музично-дозвіллєвої діяльності, коли учитель музики, готуючись до заходу, відбирає не тільки потрібний для себе матеріал, а й ставить себе на місце вихованців, відбирає той матеріал, який цікавий їм.

Ще одна здатність, яка тісно пов’язана з емпатією – артистизм (здатність до перевтілення в нові образи, підлаштування до нової ситуації,

нових обставин, і найголовніше – уміння жити новими ідеями). Ми погоджуємось з думкою Т.Гончарової та І.Гончарова**,** що артистизм – це діяльність, піднята до рівня мистецтва, зовнішній рівень удосконалення своєї праці [67]. Учитель – яскраво виражений артист, який на все має свою точку зору, має виразну та пластичну міміку, у нього завжди в арсеналі є свої психологічні, методичні знахідки. Такий учитель свої почуття передає через використання влучних жестів, інтонації, міміки і залишається при цьому щирим [67, с.49]. А здатність володіти власними почуттями, артестичністю під час спілкування з людьми, як стверджує І. Зязюн у своїй науковій праці «Краса педагогічної дії» [95, с.100], є чи не найпершим показником майстерності педагога, діяльність якого піднята до рівня мистецтва.

Отже, індивідуальний стиль керівництва музичним колективом майбутнього вчителя музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності проявляється на особистісному та професійному рівнях.

Таким чином, щоб сформувати індивідуальний стиль майбутніх учителів музики щодо керівництва музичним колективом під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді необхідно:

- активізувати творчо-пізнавальну активність студентів музично-педагогічного факультету щодо осягнення специфіки організації музично-дозвіллєвої діяльності;
- послідовно формувати у майбутніх учителів музики фахові та загально-педагогічні уміння, які сприятимуть художньо-творчій самореалізації особистості вчителя, зумовлюючи позитивні зрушення в процесі розвитку таких внутрішніх механізмів, як естетичне сприймання, творча уява і фантазія;
- виробити індивідуальний стиль, а також особистісні якості – наполегливість, прагнення до саморозвитку творчої активності, критичне ставлення до музично-естетичних оцінних суджень.

Таким чином, накопичення системних теоретичних знань, категоріально-понятійного фонду, оволодіння всіма аспектами загальнопедагогічних та фахових дисциплін, набуття музично-виконавських та комунікативно-організаторських умінь, здатностей до виконавської інтерпретації та педагогічної імпровізації забезпечують готовність майбутнього учителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

На основі дослідження структурних компонентів готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, ми дійшли висновку, що така готовність виступає структурною характеристикою особистості майбутнього вчителя музики і є однією з ознак професійно-кваліфікаційної характеристики вчителя музики.

Таким чином, структурні компоненти готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді (мотиваційно-вольовий, інформаційно-пізнавальний, операційно-оцінний, творчо-реалізуючий) – це комплексна характеристика особистості вчителя, яка вбирає особистісні якості, результати навчання, виховання та розвитку у закладах музично-педагогічної освіти; знання, вміння, навички, які необхідні для організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у відповідності з суспільними вимогами та ціннісними орієнтирами (Рис.2.1.). Така готовність, певним чином, є частиною кваліфікаційної характеристики вчителя музики.

Рис. 2.1. Структурні компоненти готовності майбутнього вчителя музики до готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

2.2.Педагогічні умови ефективного формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Процесс формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді буде ефективним в разі створення сприятливих умов викладачами та керівництвом вищих музично- педагогічних закладів освіти.

Тлумачний словник української мови визначає умови як «правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь» [48, с.633]. Як педагогічна категорія поняття «умова», згідно з тлумаченням Г.Падалки [171, с.160], трактується як цілеспрямовано створені чи спеціально використовувані обставини навчально-виховного процесу, що забезпечують досягнення певних педагогічних цілей або результатів. Таким чином, щоб формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності було ефективним, доцільно створити педагогічні умови, під якими ми розуміємо сприятливі обставини навчально-виховного процесу та опосередкований вплив викладача на студента вищого навчального закладу музично-педагогічного профілю.

Першою педагогічною умовою **є створення мотиваційно-стимулюючого середовища навчального процесу студентів задля усвідомлення професійної значущості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.** Усвідомлення суспільної необхідності та розуміння перспективи власної участі в духовному розвитку учнівської молоді в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності, в першу чергу, залежить від інтересу та потреби щодо участі у даній діяльності. Безпосередній інтерес студентів музично-педагогічних факультетів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді виникає на основі привабливості змісту, процесів цієї діяльності, а також

через результат, який виражається у створенні творчого продукту. Інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності здебільшого відповідає можливостям студентів у прагненні до спілкування з учнівською молоддю та рівню виконавської та організаторської майстерності у вибраній справі.

Прагнення студентів творчо реалізувати себе як організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді вимагає формування відповідної установки на дану діяльність, бажання охопити та залучити до творчості всіх її учасників. Звісно, цьому передує сформований мотиваціно-вольовий компонент готовності студента вищого навчального закладу освіти музично-педагогічного профілю. Адже, як було зазначено у попередньому розділі, саме через мотивацію певна діяльність набуває для індивіда особистісного сенсу і перетворює зовнішньо задані цілі у власні потреби. Отже, щоб студент усвідомив професійну значущість готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, необхідна постановка цілей, що ведуть до виникнення системи мотивів, які в кінцевому результаті можуть трансформуватися в особистісні характеристики та властивості [154, с.49]. Механізмами розвитку мотивів виступають: спрямованість студента, його особистісні риси, загальні та спеціальні здібності, показники волі. Відтак, усвідомлення професійної значущості майбутнього вчителя музики неможливе без формування його особистісних якостей, особливостей характеру та індивідуально-творчих можливостей. Адже мотивація майбутнього вчителя музики, що пов’язана з образом самого себе, реалізацією власних потенційних організаторських можливостей, наявністю вольових зусиль та відчуття власної вартості, спрямовує особистість до творчої самореалізації в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Тому стимулювання особистісних мотивів майбутніх учителів музики є обов’язковою складовою у системі їхньої готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Відтак, прагнення студента реалізувати себе, проявити свої потенційні творчі та організаторські (менеджерські) здібності є головним спонукальним мотивом

щодо усвідомлення професійної значущості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Таким чином, завдання навчання полягає в тому, щоб допомогти студентові зрозуміти себе, мобілізувати свої внутрішні сили і віднайти можливості для саморозвитку та самоствердження не тільки як вчителя, а і як організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Отже, викладач повинен звертати увагу на ті чинники, що сприятимуть формуванню у студентів під час навчання позитивної мотивації щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності.

Одним із засобів формування мотивації студентів музично-педагогічного факультету щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є використання активної пошукової роботи. Викладач повинен створити психолого-педагогічні ситуації, в яких студент зможе зайняти активну особистісну позицію і розкритися як суб'єкт організації музично-дозвіллєвої діяльності. Тим самим студент зможе проявити організаторські та комунікативні вміння під час організації будь-якого музичного заходу на практиці. Це додасть майбутньому вчителю впевненості, сміливості, віри у себе. Адже студент має бути впевнений у корисності того, що він робить, у актуальності тієї професії, яку він обрав, і тих можливостях, якими він може скористатись не тільки під час проведення уроків, а й поза їх межами. Відтак, на перший план у формуванні готовності студента до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді повинна вийти ідея творчої самореалізації його особистості не тільки як музиканта-виконавця, а й як вправного організатора музичної діяльності, який є справжнім менеджером та виконує не тільки функції просвітника, а й формує ціннісні орієнтири учнів, заповнюючи їх вільний час творчою діяльністю в різних видах музичного мистецтва, розвиваючи духовний світ підростаючого покоління.

Другою педагогічною умовою ефективності формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності

учнівської молоді ***є варіативність форм організації навчальної діяльності студентів.*** Ця педагогічна умова пов'язана з використанням індивідуально-диференційованого підходу викладача до студентів під час навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах музично-педагогічного профілю. Практичне значення даної педагогічної умови передбачає використання в педагогічному процесі форм навчання як індивідуальних, так і колективних, що дає змогу розширити можливості навчального процесу. Розглянемо кожну форму окремо:

Індивідуальні заняття є традиційною базовою формою навчання в системі музичної освіти вищих навчальних закладах. До цієї форми навчання можна віднести індивідуальні заняття у класі основного інструменту, класах вокалу, диригування тощо. Ця форма навчального процесу озброює майбутнього вчителя музики знаннями та уміннями, навичками виконавської майстерності, надає широкий вибір музичної інформації, що розширює можливості щодо процесу формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;

Участь студентів у *колективних формах* роботи під час навчального процесу у вищих навчальних закладах музично-педагогічного профілю (хоровий та оркестровий класи, педагогічна практика, участь у конкурсах, концертах, фестивалях) сприяє переосмисленню власних творчих можливостей, актуалізації творчої ініціативи, спрямуванню творчого та організаторського потенціалу на формування готовності до організації зично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Перед майбутнім фахівцем, який приходить працювати до школи, постає питання, яким чином організувати музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, щоб максимально використати набуті знання під час навчання у вищих навчальних закладах. Враховуючи той факт, що серед усіх видів музичної діяльності учнівська молодь надає перевагу у вільний час саме вокально-хоровим заняттям, ми переконані, що викладач має надати більшого пріоритету практичним заняттям з дисциплін «Практика роботи з

хором» та «Методика музичної освіти». Адже саме ці дисципліни допоможуть майбутньому вчителю музики поглибити знання з організації музично-дозвіллєвої діяльності та створити підґрунтя для самостійної організаторської діяльності щодо музичного дозвілля учнівської молоді. Отже, під час колективних практичних занять викладач повинен створити проблемно-пошукову ситуацію, де студент, використовуючи знання на практиці, паралельно з цим набуває комунікативно-організаторських умінь, що так необхідні для організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Отже, використання індивідуальних і колективних форм навчання у поєднанні із проблемністю створює той розвивальний ефект, який забезпечує не тільки глибоке і стійке засвоєння студентами певного фонду музично-теоретичних фахових знань, а й формування самостійного мислення, вміння критично оцінювати власну музично-організаторську діяльність, а отже, і появу новоутворень, що характеризують ті чи інші професійно особистісні риси, які необхідні для формування готовності організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Таким чином, організовуючі різноманітні форми занять, викладач створює умови для реалізації організаційно-творчих потреб та інтересів студентів щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності.

Третя педагогічна умова – **стимулювання самостійності студентів, зміна ролі «Я – студент» на «Я – художній керівник».** Щоб реалізувати дану умову, слід усвідомлювати механізм зростання особистості студента, формування позитивної «Я –концепції» як ціннісного образу власного «Я», який є установкою індивіда стосовно себе. Під «Я-концепцією» майбутнього фахівця розуміється складна динамічна система уявлень студента про себе як суб’єкта навчально-професійної діяльності, яка містить у собі взаємопов’язані компоненти:

- «Образ – Я» розкриває самосприйняття через фіксацію студентом соціально-рольової позиції і настанов щодо себе;

- «Ставлення–Я» визначається самооцінкою професійно-педагогічних здібностей, особистісних якостей і може викликати певні емоційно-ціннісні прояви;
- «Вчинок – Я» спрямований на самовиявлення і самопрезентацію власного «Я» або прояв певної захисної дії, коли є «посягання» на цінність і цілісність сформованого уявлення про себе [35, с. 92-93]

Звідси можна зробити висновок, що «Я-концепція» багато важить у професійному зростанні студента і сприяє розкриттю і реалізації внутрішніх можливостей в напрямку його успішної професійної підготовки.

«Образ – Я» відображає стабільність уявлень студента про себе як особистість і майбутнього педагога, тому позитивна «Я – концепція» студента в процесі формування готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді сприяє успішному оволодінню навичками самоосвіти, набуттю певних рис особистості, які притаманні професійній моделі «художній керівник».

Реалізуючі цю умову, студент отримує можливість розкрити сутність власного «Я», а також забезпечити механізм самостановлення, ініціюючи операційно-оцінний компонент структури готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Отже, професійно-рольова ідентифікація студента щодо формування готовності до організації музично-дозвіллєвох діяльності учнівської молоді повинна бути спрямована на «Я – художній керівник». Відтак, професійній самовизначеності сприяє професійна мотивація студента на певний вид діяльності. Професійна мотивація – це сукупність чинників і процесів, які відбиваючись у свідомості, спонукають особистість до вивчення та ефективної реалізації професійної діяльності [139, с.137]. Таким чином, професійна мотивація студентів музично-педагогічних навчальних закладів освіти активно формується тоді, коли поглиблено вивчаються професійно-зорієнтовані дисципліни та використовуються знання та уміння на практиці.

Навчаючись методики музичної освіти, проходячи педагогічну практику та практику роботи з хором, студент проектує здатність організувати музичну діяльність, створює умови для власної самоорганізації – практичного переходу від думки до дії зі створення свого «Я», від ролі студента до ролі вчителя музики (організатора, художнього керівника музичним колективом. Такий перехід від думки до дії відображається у поведінці студента та проявляється через його освіченість та вихованість.

Інтенсивний процес самовизначення студента відбувається на базі сформованих уявлень і є процесом визначення себе у професії, у певному виді діяльності. Отже, формування світогляду студента, виявлення своєї соціальної позиції як вчителя музики, вибір майбутнього соціального становища як художнього керівника колективу відображається через потреби індивіда у спілкуванні з учнівською молоддю, організації їх вільного часу і насичення останнього художньо-естетичним змістом. Звісно, особистість має оцінювати себе передусім з позиції оточення**.** Адже «самовизначення» – це визначення своєї корисності для суспільства [254, с.32].

Таким чином, створюючи умови для розвитку позитивної «Я–концепції» та адекватної професійної самооцінки щодо готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, викладач сприяє появі у студентів потреби самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати фаховими знаннями, уміннями і творчо застосовувати ці знання та уміння на практиці. Відтак, усе вищезазначене передбачає самостійну діяльність, коли майбутній вчитель змушений сам відшукати шляхи вирішення проблем і знаходити відповідну інформацію. В процесі самостійної роботи студент набуває знань, умінь і навичок, стає більш наполегливим та організованим. Як наслідок, у студента формується життєво-часова перспектива, самоідентифікація себе як успішного організатора музично-дозвіллєвої діяльності, ставлення до себе як до відповідального управлінця, художнього керівника музичного колективу.

Створення умов для самостійності студентів реалізується через оволодіння спецкурсом з організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, підсилення практичної спрямованості підготовки студентів з дисциплін «методика музичного виховання», «хорове диригування» та «практика роботи з хором», вдосконалення системи проходження педагогічної практики шляхом її проходження невідривно пов'язано з навчальним процесом в позашкільних закладах, клубах та центрах музичного профілю.

Четвертою педагогічною умовою ефективності формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді **є застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом.** Творча діяльність учителя музики набуває особливого значення у виховній роботі з учнями і розглядається як творчий процес, у результаті якого виникає власний індивідуальний стиль педагогічного керівництва музичним колективом.

Враховуючи специфіку організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, яка обумовлюється наявністю в ній керівника, а також беручи до уваги потреби та інтереси учнівської молоді саме до участі у вокально-хоровому виді музичної діяльності на дозвіллі, вважаємо за потрібне формувати у майбутнього вчителя музики *індивідуальний стиль керівництва* музичним колективом.

Розглядаючи дану проблему, ми взяли за основу стилі керівництва, визначені Куртом Левіном [131]. Ці основні стилі керівництва відрізняються один від одного порядком розподілу обов'язків, методами прийняття та виконання рішень, формами контактів між керівником та вихованцями, видами контролю за їхньою діяльністю Але за будь-яких умов, в залежності від конкретних обставин, специфіки задач, важливою й бажаною якістю керівника є володіння різними стилями керівництва.

Авторитарний стиль керівника потрібен для швидкого прийняття рішення, коли немає часу на обговорення ситуації і необхідно проявити волю та рішучість; *демократичний стиль* вважається оптимальним в управлінні творчими колективами, адже він сприяє створенню теплого психологічного клімату в групах; *ліберальний стиль* може бути доречним у творчих колективах, де керівник виступає в ролі досвідченого консультанта, який заохочує творчість вихованців. Дисципліна в таких колективах існує й підтримується виключно за рахунок свідомості та самоорганізації вихованців, котрі цінують керівника як лідера [29, с.112].

У залежності від конкретної ситуації, що складається, найчастіше спостерігається поєднання рис різних стилів із домінуванням якогось одного. Ефективність управління залежить від гнучкості у використанні позитивних сторін того чи іншого стилю й уміння знівелювати його слабкі сторони. Використання того чи іншого стилю залежить від того, наскільки професійно та психологічно освічений і підготовлений керівник, тому високий рівень фахової та психологічної компетентності допоможе йому правильно визначити коли, де і як він повинен діяти.

Отже, студент музично-педагогічного факультету повинен усвідомити свої потреби, здібності, можливості та завдання, що стоять перед ним. Адже чим вищий творчий потенціал майбутнього вчителя музики, тим вищим є рівень його професійної компетенції та педагогічної майстерності. Тож орієнтація на творчість – одна з головних умов індивідуально-творчого підходу викладача, що спрямована спонукати студентів на пошук власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом.

Початок творчості майбутнього вчителя музики залежить від здатності викладача вищого навчального закладу якомога раніше закохати студента у його майбутню професію, зародити бажання творити. У підготовці студента до керівництва музичним колективом учнівської молоді велику увагу слід приділяти засвоєнню змісту художньо-педагогічного спілкування. Адже таке спілкування затверджує позицію майбутнього вчителя музики у формі

реалізації духовних, творчих, емоційних, вольових проявів. Відтак, важливу роль у формуванні індивідуального стилю керівництва відіграє стиль спілкування, який відображає комунікативні можливості студента, що залежать від особистісних якостей і комунікативних ситуацій. В свою чергу, до особистісних якостей майбутнього вчителя музики слід віднести ставлення вчителя до дітей та володіння організаторською технікою.

Індивідуально-творчий підхід викладача під час навчання студентів реалізуєтьсяу формі індивідуальних занять, що є оптимальною у спілкуванні викладача і студента та має найширші можливості для практичного втілення індивідуально підходу у навчальному процесі, зокрема для розвитку творчої активності. А це, в свою чергу, спонукає студента до пошуку власного педагогічного стилю керівництва колективом.

Щоб індивідуальні заняття сприяли успішному формуванню творчої активності студентів та у подальшому сприяли пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом, викладач повинен спонукати студентів до пошуку індивідуального виконавського стилю, що проявляється через індивідуальний стиль мислення, розуміння музичного мистецтва, через сукупність особливого арсеналу виражальних засобів виконання, які розкриваються через техніку володіння людським голосом та грою на інструменті, через особливості звукової манери, тембрової окраски, яскравої ритміки, через індивідуальний стиль педагогічного спілкування та індивідуальний стиль управління. Розглянемо кожен з цих напрямків окремо.

В процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді вчителю часто доводиться ілюструвати музичні твори вихованцям під час будь-якого музичного заходу, гурткової роботи. Відтак, для того щоб донести багату палітру музичної мови твору, відтворити художній образ, який хотів донести автор до слухача, слід формувати творчу індивідуальність майбутнього вчителя музики, розвивати потребу у виконавській творчості як необхідну на шляху власного професійного становлення. Тому важливою складовоюпідготовки майбутнього вчителя музики до виконавської

діяльності є активна виконавська практика, яка здійснюється в процесі навчання студента музично-педагогічного факультету і має такі форми, як академконцерти, навчально-тематичні та сольні концерти, конкурси на краще виконання творів певного автора тощо. Звісно, одними із ознак індивідуального виконавського стилю майбутнього вчителя музики є імпровізаційна свобода і здатність до інтерпретації. Адже виконавець адаптується до образної мови композитора, до технічних і виразних засобів для втілення художнього змісту виконуваної музики, а це все є умовою для формування індивідуальності у виконавській діяльності майбутнього вчителя музики під час організації музичного дозвілля учнівської молоді.

Таким чином, з вищезазначеного можна дійти висновку, що *індивідуальний виконавський стиль,* який є однією з складових індивідуального стилю керівництва музичним колективом майбутнього вчителя музики, поєднує у собі сприймання музичного твору, ідейно-образну інтерпретацію і технічну реалізацію, а це, в свою чергу, є показником педагогічної майстерності вчителя музики.

Порівняно зі стилем виконавської діяльності, *індивідуальний стиль спілкування* слід розглядати як систему елементів комунікативної діяльності, яка через способи висловлювання організовує міжособистісні стосунки. Проаналізувавши досвід видатних педагогів (А.Кан-Калик [101], Н.Кузьміна [128], О.Леонтьєв [134], Г.Падалка [171], О.Рудницька [208] та ін.), педагогічне спілкування розуміємо як цілеспрямоване навчально-виховне спілкування викладача з тим, хто навчається, яке спрямоване на створення необхідного психологічного клімату. Погоджуємось з думкою Ш.Амонашвілі, який стверджував, що сутність спілкування полягає в тому, що в цьому процесі «люди реалізують свою діяльність, свою індивідуальність і неповторність» [14].

У психолого-педагогічній літературі обґрунтовані різні підходи до класифікації стилів спілкування. Зокрема, нам близька позиція О.Митник, який у своїх дослідженнях виокремив продуктивне спілкування як

співпрацю та комунікативну взаємодію між учнем та вчителем, що спонукає до обміну духовними цінностями й збагачення на цій підставі значущих мотивів діяльності, а це є вищим рівнем соціального та морального розвитку особистості [101]. Відтак, продуктивно організований процес педагогічного спілкування забезпечується реальним психологічним контактом, переборенням психологічних бар'єрів, плідними міжособистісними стосунками між учнями та педагогом, у яких поєднуються як діловий, так і особистісні рівні спілкування. Вибір оптимального стилю педагогічного спілкування залежить від адекватної оцінки власних можливостей студента, позитивної «Я – концепції». В свою чергу, власний стиль педагогічного спілкування під час керівництва музичним колективом, на нашу думку, складається із міжособистісних взаємин, стилю мовлення, міжособистісних стилів вирішення конфліктних ситуацій, емоційного спілкування. Спрямованість власного стилю спілкування може бути різною – на інших або на себе. Тим самим розрізняють такі стилі: альтруїстичний (допомога іншим), маніпулятивний (досягнення власної мети) та місіонерський (обережний вплив) [259, с.45]. Згідно з дослідженнями Ю.Уварової [236], під час навчально-виховного процесу в вищих навчальних закладах у студентів можливо сформувати схильність до певного стилю, який потім проявиться у педагогічній діяльності. Тому вибір оптимального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя музики у керівництві музичним колективом залежить від адекватної оцінки своїх можливостей, а також від умов індивідуально-творчого підходу викладача до процесу навчання студентів музично-педагогічного факультету.

Відтак, комунікабельність (уміння швидко знаходити контакт з вихованцями), емпатійність (уміння співпереживати, розпізнавати настрій учнів, виявляти їхні установки та очікування), стійкість до стресу (фізична витривалість, самосугестивність, уміння управляти своїми емоціями), здатність до психоаналізу (самоконтроль, самокритичність, оцінка своїх вчинків), красномовність (уміння досконало висловлюватись, надихати та

переконувати), візуальність (зовнішня привабливість особистості) – всі ці якості, що формуються за умов індивідуально-творчого підходу викладача до навчання студентів, що в кінцевому результаті спонукає студентів до пошуку власного індивідуального стилю спілкування, і є необхідними складовими з індивідуального стилю керівника музичного колективу.

Ще однією важливою складовою індивідуального стилю керівництва музичним колективом є індивідуальність керівника як *менеджера з організації музичної діяльності.* Розглянемо цю позицію детальніше.

Більшість людей, не помічаючи відмінності між поняттями «керівництво» та «управління», ототожнюють їх, але далеко не всяке управління є керівництвом**.** Адже управління виступає як більш широке поняття, що означає спрямований вплив на систему або окремі процеси, що відбуваються в ній [21, с. 135] а, керівництво – це окремий вид управління, який полягає у праві особи давати доручення і вимагати їх виконання, це процес управління спільною діяльністю членів групи. Справжня роль керівника полягає у тому, щоб керувати ціннісними установками організації [77].

Відтак, центральною фігурою будь-якого колективу є сам керівник, а ефективність керівництва визначається індивідуальним підходом, тобто можливістю успішно вирішувати основні проблеми стосунків між його учасниками.

Отже, в результаті аналізу праць сучасних вчених з питань менеджменту управління [120], було з’ясовано, що є декілька підходів до вивчення стилів керівництва: підхід з позиції особистісних якостей, поведінковий та ситуативний. Найбільш актуальним вважається ситуативний, коли рішення керівника та його поведінка залежить від поєднання різних чинників у кожній конкретній ситуації.

Практичний досвід показав, що не всі керівники вміють швидко «влитися» у колектив, схилити його учасників до відвертості, рахуватися з їхньою точкою зору, а деякі з них безапеляційні у своїх міркуваннях. Можна

зробити висновок, що таким керівникам не вистачає специфічних індивідуально-ділових якостей, які б створювали неповторний імідж керівника, ефект його особистої чарівності.

У сучасному менеджменті (М.Вудкок, Д.Френсіс [61]) до стилю керівництва колективом ставлять досить високі вимоги, серед яких слід виділити: інтелект – вищий за середній, що є здатністю до рішення складних та абстрактних проблем; ініціатива та ділова активність, які припускають наявність мотиву до дії, самостійність і спритність; впевненість у собі, яка пов’язана з високою самооцінкою компетентності та високим рівнем домагань; уміння працювати з людьми та делегувати своїм підлеглим ряд своїх повноважень.У наукових дослідженнях зафіксовано певні особливості стилю, які зводяться до таких положень:

- стиль керівництва відображає усталені способи діяльності певного типу керівника, тісно пов’язаний з психологічними особливостями його мислення, прийняття рішень, спілкування, виконавства;
- стиль формується в процесі діяльності, його можна коригувати та розвивати, стилю керівництва можна також навчати;
- стиль керівництва зумовлений культурними цінностями, традиціями організації;
- на стиль керівництва впливають чинники зовнішнього середовища (соціально-економічні, соціально-психологічні) [61].

Таким чином, керівник музичного колективу повинен бути не тільки озброєний фаховими знаннями, уміннями та навичками, а й володіти технікою «управління людьми». В психології управління персоналом як спеціальну галузь менеджменту визначають як процес, метою якого є здатність впливати на людей так, щоб їх вчинки приносили максимальну вигоду, а отже – уміння керувати, направляти, впливати [154]**.** В свою чергу, майбутній вчитель музики повинен розуміти всю відповідальність цього процесу. Адже психологія управління колективом базується на одному важливому принципі: «якщо ви гарантуєте людині задоволення її потреб,

керувати неб буде набагато простіше» [154, с.35]. Таким чином, спосіб і манера спілкування з учнівською молоддю, правильний розподіл управлінських функцій є складовими становлення власного стилю керівництва музичним колективом. Отже, застосовуючи індивідуально-творчий підхід до навчання студентів під час проходження практики, викладач повинен допомогти майбутньому вчителю музики набути здатність володіння управлінськими функціями до яких відносять:

- цілепокладання, яке полягає у вироблені поточних і перспективних цілей діяльності;
- планування, що полягає у прогнозуванні станів розвитку діяльності в майбутньому та у розробці напрямів, шляхів, засобів і заходів стосовно реалізації цілей діяльності;
- організацію, об'єднання людей, ідей в систему цілей для їх конкретного досягнення;
- координацію, що полягає у регулюванні спільної діяльності;
- стимулювання та контроль, які містять у собі розробку та використання стимулів, аналіз діяльності та її оцінку [154].

Таким чином, з вищезазначеного можна зробити висновок, що для ефективного формування індивідуального стилю керівництва музичним колективом викладач повинен спрямувати студента до самостійної, рішучої, творчої діяльності під час роботи з музичним колективом, за допомогою організації музичних заходів допомогти студенту виробити власну тактику керівництва учнівською молоддю, використовуючи при цьому індивідуальний стиль спілкування, виконавства та власний управлінський підхід до організації музично-дозвіллєвої діяльності з позиції особистісних якостей студента. Адже під час застосування власного педагогічного стилю керівництва музичним колективом на практиці студент поступово позбувається страху, скутості, стає більш впевненим у своїх можливостях, а володіння функціями управління орієнтує майбутнього вчителя музики на

позитивний результат організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Відтак, для того, щоб формування готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було ефективним**,** викладач повинен створити такі педагогічні умови:

- усвідомлення професійної значущості студента щодо готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді через створення мотиваційно-стимулюючого середовища в навчальному процесі. В основу цієї педагогічної умови слід віднести мотиви, прагнення студентів творчо реалізувати себе як організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, формування відповідної установки;
- впровадження варіативнних форм організації навчальної діяльності студентів (індивідуальні заняття, робота у колективах);
- стимулювання самостійності студентів, зміна ролі «Я – студент» на «Я – художній керівник». Реалізуючи цю умову, студент отримує можливість розкрити сутність власного «Я», професійно ідентифікувати себе як вчитель, організатор, художній керівник музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом, що дозволить розкрити організаторські здібності студента, активізувати творчу ініціативу.

Реалізація цих умов спонукає студента до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом, до складу якого входить: *індивідуальний стиль спілкування*, де вчитель музики вправі поєднувати різні стилі спілкування (авторитарний, демократичний, ліберальний), але ефективним, на нашу думку, являється демократичний стиль спілкування, який засвідчує вміле використання влади і таких психологічних механізмів впливу, як порада, делегування повноважень, відповідальність, переконання

тощо); індивідуальний *виконавський стиль,* якому притаманна особлива імпровізаційна техніка володіння голосом, грою на інструменті, виразність інтерпретації музичних творів**;** *стиль управління учасниками колективу,* де використовує лідерство як силу, що заохочує учасників колективу робити щось краще і більше в напрямку реалізації спільної мети.

Таким чином, індивідуальний стиль керівництва музичним колективом доцільно розглядати як сукупність індивідуального виконавського стилю, стилю спілкування та індивідуальність керівника як лідера управлінської діяльності. Спонукання до пошуку власного педагогічного стилю керівництва, в свою чергу, сприяє впевненості у власних силах студента, виникненню в нього потреб до творчої самореалізації не тільки як музиканта-виконавця, але й як педагога-організатора.

Отже, застосування викладачем у процесі навчання студентів вищих музично-педагогічних закладів всіх вищеперерахованих педагогічних умов сприятиме ефективному формуванню готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

2.3. Критерії сформованості готовності майбутнього вчителя музики щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

На основі нашого теоретичного дослідження, було проведено структурний аналіз готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді й визначено такі її компоненти: мотиваційно-вольовий, інформаційно-пізнавальний, операційно-оцінний, творчо-реалізуючий.

Розв'язання проблеми формування готовності майбутнього учителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді неможливе без педагогічної діагностики цього процесу та визначення критеріїв і системи показників готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, які дозволяють простежити динаміку процесу формування феномену, що розглядається, зосередити увагу на окремих недоліках і окреслити своєрідну схему педагогічної роботи в цьому напрямку.

Отже, критерії фіксують сам факт готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, наявність і міру готовності, її кількісну характеристику та ступінь зрілості та стійкості.

У великому тлумачному словнику знаходимо визначення поняття «критерій» – «ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь, мірило суджень, оцінки; мірило для оцінки чого-небудь, засіб перевірки істинності або хибності того або іншого твердження, гіпотези…» . Кожен критерій має показники – найсуттєвіші та найнеобхідніші ознаки критеріїв, що досліджуються. «Показник – свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу» [160, с.193]. Критерій і показники тісно взаємопов'язані: якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує критерій і навпаки – науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників [158, с.227].

На основі виявлених компонентів структури готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді ми визначаємо такі критерії сформованості означеної якості:

- ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та міра емоційної стійкості (мотивавційно–вольовий компонент);
- ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності (інформаційно-пізнавальний компонент);
- міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності (організаційно-оцінний компонент);
- міра творчої спрямованості особистості (творчо-реалізуючий компонент).

Обґрунтовані компоненти, критерії та показники готовності студентів-випускників до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді доцільно вивчати за допомогою вимірювальних методик, наведених у Таблиці 2.1

Показниками першого критерію – ***ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та міра емоційної стійкості –*** є наявність *інтересу* до процесу організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на підставі усвідомлення її значущості для становлення духовної особистості учнівської молоді; *бажання* проявити себе й реалізувати власний творчий потенціал в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності; *міра емоційної стійкості,* яка відображається через здатність контролювати емоції, витримувати пікові навантаження в екстремально-ситуативних обставинах; досвіду вирішення стресових ситуацій, рівня вольової витримки, терпіння, володіння собою, наполегливості і відповідальності не лише в процесі навчання майбутнього вчителя музики, а й, власне, в процесі практичної організації майбутньої музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Отже, наявність спонукальних мотивів до організації музично-дозвіллєвої діяльності є ознакою спрямованості та бажання студентів-музикантів максимально розвинути власний професійний та менеджерський потенціал, здатності самостійно вибудовувати стратегію власного професійного зростання не тільки як фахового спеціаліста, а й як вправного організатора, художнього керівника музично-дозвіллєвої діяльності. Звісно, наявність волі є обов'язковим фактором, що визначає подальший ухпіх вчителя музики стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності. Відтак, вольовий потенціал це – ініціативність, витримка, стресостійкість особистості. Саме за наявністю вольових якостей вчитель в змозі самостійно приймати рішення і нести за нього відповідальність в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності.

Задля встановлення рівня сформованості умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та міри емоційної стійкості, на нашу думку, слід використати такі вимірювальні методики:

- анкетування на рівень сформованості інтересу до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- методику дослідження мотивації до успіху Т. Елерса (Додаток Б);
- тест на силу волі в спілкування з учасниками колективу;
- методика виявлення схильності до стресу Дженкінсона (Додаток В).

Другий критерій – **ступінь *музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності*** – спрямований на встановлення ступеню та глибини засвоєння майбутнім вчителем музики професійних та психолого-педагогічних знань. Щоб встановити, наскільки студент музично-педагогічного факультету вищого навчального закладу відповідає професійним стандартам щодо готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, необхідно проаналізувати характер його навчальної та практичної діяльності: наскільки досконало він володіє фаховими та загальнопедагогічними знаннями, чи володіє він широким

колом понять щодо специфіки організації музично-дозвіллєвої діяльності, чи вміє використовувати набутті знання та вміння на пратиці, чи прагне до самоосвіти та саморозвитку. Показниками даного критерію виступають:

- системність знань з психолого-педагогічних дисциплін (педагогіка, загальна та вікова психологія);
- обсяг знань з фахових дисциплін (методика гри на основному інструменті, диригування, вокал, методика музичної освіти);
- наявність знань про сутність та специфіку організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

З метою вивчення ступеню музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності, слід розробити тестові завдання із самодіагностики готовності студентів-випускників до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, проаналізувати обсяг знань студентів на заліках, екзаменах, під час проходження практики.

Третій критерій – **міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможност**і – спрямований на встановлення ступеня сформованості комунікативних, організаторських або менеджерських умінь.

Показниками означеного критерію є:

- сформованість виконавських (практичних) умінь;
- наявність організаторських та комунікативних здібностей;
- здатність оцінити свої можливості стосовно організації музично дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Задля встановлення рівня сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді щодо означеного критерію, вважаєм за потрібне здійснити такі відповідні вимірювальні методики:

- метод спостереження та аналізу практичної діяльності,
- метод бесіди;
- проективні методи ;

- метод самодіагностики готовності студентів-випускників до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Четвертий критерій – **міра творчої спрямованості особистості** – визначається такими показниками:

- самостійність та оригінальність виконавської та вербальної інтерпретації, що полягає у здійсненні вербального повідомлення, музично-виконавського показу, здатності встановлювати і підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні; здатність до імпровізації;
- наявність та характеристика видів індивідуального стилю керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- уміння створювати сценарій та план роботи творчого гуртка.

Задля встановлення рівня готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за означеним критерієм, видаються доцільними такі методики вимірювання означених показників, як проективний методи (творчі завдання), метод педагогічного моделювання та метод рольової гри.

Всі ці критерії містять трьохрівневу градацію в залежності від ступеня свідомості, активності та стійкості.

Отже, всі вищеперераховані критерії відображають інтегративну єдність між собою і складають основу визначення рівня сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Таблиця 2.1.

Критерії, показники та вимірювальні методики вивчення готовності майбутніх учителів музики (студентів –випускників вищих музично-педагогічних навчальних закладів освіти) до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Критерії	Показники	Вимірювальні методики
Ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності та міра емоційної стійкості	1) інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності; 2) бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності; 3) здатність регулювати власний емоційний стан, протистояти стресовим ситуаціям (стресостійкості).	1) анкетування на визначення рівня сформованості інтересу до організації МДД; 2) методика дослідження мотивації до успіху Т.Елерса; 3) методика виявлення схильності до переживання стресу за методикою Дженкінсона.
Ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності	1) системність знань з педагогіки, основ загальної та вікової психології; 2) обсяг знань з фахових дисциплін; 3) наявність знань про сутність та специфіку організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.	- тестові завдання ; -тестові завдання за матеріалами Т.Фурсенко [251, с. 400].
Міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності	1) сформованість виконавських (практичних) умінь; 2) наявність організаторських та комунікативних здібностей; 3) здатність оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.	- метод спостереження та аналізу практичної діяльності, метод бесіди; - проективні методи; - метод самоаналізу готовності студентів-випускників до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді .
Міра творчої спрямованості особистості	1) самостійність й оригінальність вербальної та виконавської інтерпретації; здатність до імпровізації; 2) наявність та характеристика видів індивідуального стилю керівництва музичним колективом; 3) уміння створювати сценарій та план роботи гуртка.	- метод педагогічного моделювання; - метод рольової гри; - проективний метод (творчі завдання).

ВИСНОВКИ ДО 2-ГО РОЗДІЛУ

Рівень професійної підготовки майбутнього вчителя музики визначає готовність студентів музично-педагогічного факультету вищої школи до організації музичної діяльності не тільки під час навчально-виховної роботи, але й у позанавчальній діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування готовності вчителя до педагогічної діяльності (Ю.Бардашевська, М.Благов М.Дяченко, К.Дурай-Новакова, Л.Кандибович, К.Платонов, С.Рубінштейн), та враховуючи специфіку музичного дозвілля, дозволило віднайти свій підхід до визначення поняття «готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді», під якою ми розуміємо усвідомлений активно-діяльнісний стан, що включає в себе особистісні (мотиви та інтереси) і професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб. У підрозділі 2.1. розкрито структуру готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, яка складається з таких компонентів: *мотиваційно-вольовий*, який включає стійкий інтерес до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та здатність до регуляції власного емоційного стану; *інформаційно-пізнавальний,* що виражається у прагненні до підвищення рівня обізнаності у сфері майбутньої професії, до набуття знань з психолого-педагогічнихта фахових дисциплін; *операційно-оцінний,* що включає музично-виконавські та комунікативно-організаторські вміння та здатність оцінити результати власної діяльності; *творчо-реалізуючий*, який передбачає здатність до виконавської інтерпретації і педагогічної імпровізації та наявність індивідуального стилю керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвою діяльності.

На основі дослідження структурних компонентів готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді ми дійшли висновку, що така готовність виступає комплексною характеристикою особистості майбутнього вчителя музики та є однією з ознак його професійної кваліфікації.

У відповідності до змісту структурних компонентів готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, у дослідженні було визначено педагогічні умови ефективності процесу формування готовності означеної якості:

- створення мотиваційно-стимулюючого середовища навчального процесу студентів задля усвідомлення професійної значущості набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- впровадження варіативних форм організації навчальної діяльності студентів;
- стимулювання самостійності студентів, (зміна ролі «Я –студент» на «Я–художній керівник»);
- застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом, що складає сукупність індивідуального стилю спілкування, індивідуального виконавського стилю, індивідуального управлінського стилю.

На основі виявлених компонентів структури готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було визначено такі критерії та показники сформованості означеної якості.

- *ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та міра емоційної стійкості*. Показниками цього критерію є: інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності, бажання проявити і реалізувати організаційні

здібності та власний творчий потенціал в процесі організації означеної діяльності, здатність регулювати власний емоційний стан, протистояти стресовим ситуаціям;

- *ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності*. Показниками цього критерію визначаємо: системність знань з педагогіки, основ загальної та вікової психології, обсяг знань з фахових дисциплін, наявність знань про сутність та специфіку організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- *міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності*. Показниками даного критерію є: сформованість виконавських (практичних) умінь, наявність організаторських та комунікативних здібностей, здатність оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- *міра творчої спрямованості особистості студента.* Показниками даного критерію виступають: самостійність та оригінальність вербальної інтерпретації, здатність до імпровізації, наявність та характеристика видів індивідуального стилю керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, уміння створювати сценарій та план роботи гуртка.

Визначена структура формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвілєвої діяльності учнівської молоді, розроблені педагогічні умови її ефективного формування, а також критерії та показники сформованості означеної якості становлять методичне забезпечення навчально-виховного процесу спрямованого на формуванні готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

3.1. Вивчення наявного рівня готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Зміст констатувального етапу експериментального дослідження складався з визначення мети, завдань експериментального дослідження, планування дослідно-експериментальної роботи, вивчення стану сформованості у майбутніх учителів музики готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Експериментальною базою дослідження були:

- Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Інститут мистецтв;
- Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання педагогічного факультету;
- Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Інститут мистецтв;
- Бердянський державний педагогічний університет, Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв.

Мета констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи полягала у виявленні рівня готовності студентів бакалаврату до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Реалізацію даної мети здійснено шляхом використання структури формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності

учнівської молоді (підрозділ 2.1) та визначених на її основі критеріїв та показників сформованості означеної якості (підрозділ 2.3).

Діагностувальний експеримент проводився у 2 етапи у період з листопада по грудень 2012 року. Перший етап являв собою широке масове опитування респондентів з метою виявлення рівня готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді переважно за першим та другим критеріями.

У даному процесі ми провели масове опитування студентів бакалаврату музично-педагогічної освіти, яким було охоплено 372 особи. З метою виявлення рівня готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді майбутнім учителям музики була запропонована анкета задля одержання інформації щодо особистого бачення студентів себе як організатора, художнього керівника музично-дозвіллєвої діяльності, а також стосовно власного ставлення до даного виду діяльності та до об'єкта педагогічного впливу – учнівської молоді (Додаток А).

Аналіз отриманих даних анкетування дав такі результати.

Аналіз відповідей на перше запитання – «Чи вважаєте ви, що професія вчитель музики передбачає готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності?» – дав змогу встановити, яку роль відіграє готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності у професії вчителя музики, що безпосередньо впливає на наявність чи відсутність інтересу до неї. Переважна більшість респондентів у кількості 212 осіб (57 %) дали негативну відповідь, значно менше – 138 осіб (37%) – частково позитивну. Такі результати не можна вважати задовільними, адже лише 22 особи з 372 або 6% від загальної кількості опитуваних висловили позитивне ставлення щодо готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності як обов'язкової складової майбутньої професійної діяльності. Це свідчить про те, що студенти не мають інтересу до музично-дозвіллєвої діяльності і не бачать необхідності формування готовності до неї.

Відповіді на друге запитання – «Чи отримували Ви задоволення в період проходження практики, коли організовували музично-дозвіллєву діяльність учнів старших класів?» – дозволили нам визначити відсоток тих осіб, які мають потребу займатися організацією музично-дозвіллєвої діяльності в подальшому. Як показали результати опитування, 234 особи (63%) відповіли негативно, 130 осіб (35%) відповіли «інколи». Натомість, 8 (2% опитуваних) висловили позитивне ставлення до музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та зазначили, що отримували задоволення від організації та проведення усіх музично-дозвіллєвих заходів.

Аналіз відповідей на третє запитання – «Чи маєте ви досвід роботи в музичних гуртках художньої самодіяльності?» – дозволив зрозуміти, яка частка опитуваних зацікавлена у набутті практичного досвіду з організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Незначна кількість опитуваних (19 осіб або 5% від загальної кількості) відповіла – «так, я працював або працюю керівником музичного гуртка»; 130 осіб (35%) відповіли – «ні, але збираюсь влаштуватись художнім керівником музичного колективу»; 223 особи 60% відповіли, що їх не цікавить професія музичного керівника колективу.

Четверте запитання – «Як швидко Ви долаєте труднощі, які постають перед Вами в процесі спілкування під час організації музично-дозвіллєвої діяльності з її учасниками?» – вимагало від студентів аналізу власних вольових можливостей, які вони зазвичай застосовують при намаганні впоратися зі стресовими ситуаціями чи іншими перешкодами у спілкуванні з учнями. Як виявилось, 212 осіб (57%) відчувають певні труднощі під час спілкування з учнівською молоддю. Для 11 осіб (3%) перешкоди не становлять великої проблеми, а 149 опитуваних (40%) з тих чи інших причин не можуть самотужки впоратися з перешкодами та потребують особливої уваги викладачів.

Відповіді на п’яте запитання – «Роботі з учнями якої вікової категорії ви віддаєте перевагу»?» – дозволили зрозуміти, чи цікаво майбутньому

вчителю музики співпрацювати з учнями старших класів та студентами коледжів, училищ – тобто з учнівською молоддю. Позитивне ставлення до роботи з учнівською молоддю висловили 115 опитуваних (31%). Прагнення працювати з молодшими школярами висловили 242 (осіб) 65%. Натомість 15 осіб (4%) виявили зацікавленість у роботі з підлітками.

Також задля встановлення ступеня умотивованості щодо набуття готовності до роботи організаційного характеру була запропонована методика дослідження мотивації до успіху Т.Елерса (Додаток Б). За допомогою даної анкети ми мали на меті встановити рівень особистісної самоорганізації студентів, співставити їхні власні можливості з бажаннями успішного самоствердження. Серед опитуваних 15 осіб (4%) вибрали твердження «Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше за інших», «Перепони роблять мої дії більш рішучими», «Коли я відмовляюся від важкого завдання, то потім суворо себе засуджую, оскільки знаю, що у цій справі я мав би успіх». Отже, аналіз відповідей студентів дозволив визначити невисокий відсоток опитуваних, для яких значущими є кар'єрні мотиви у виборі професії та важливим наявність організаторських здібностей. Переважна більшість 235 респондентів (96 %) вибрали твердження – «Наполегливість – не головна риса мого характеру», «Багато справ, за які я беруся, – не доводжу до кінця», «Інколи я відкладаю те, що повинний зробити зараз», «В житті мало речей більш важливих, ніж гроші», що дозволило зробити висновок про низький рівень вмотивованості даних студентів до прагнення успіху в роботі.

Отже, зведений відсотковий коефіцієнт позитивних відповідей анкети щодо наявності бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал майбутніх учителів музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді становив 35,6 %.

Задля встановлення міри емоційної стійкості студентів музично-педагогічного факультету було проведено опитування за методикою Дженкінсона (Додаток В).

Аналіз результатів виявив, що 106 (28,5%) респондентів мають низьку зону піддаваності стресу, нейтральну зону піддаваності стресу мають 120 осіб (32,2%), а решта – 146 опитуваних (39,3%) наближаються до зони високої піддаваності стресу.

На виявлення у майбутніх учителів музики сили волі та здатності регулювати власний емоційний стан було запропоновано окреме опитування (Додаток Г). Кожне питання оцінювалось за 30 - бальною шкалою. Від 0 до 12 балів набрали 220 (59,1%) респондентів, засвідчивши цим, що вони мають низький рівень сили волі; результат від 13 до 21 балів показали 103 (27,6 %) опитуваних, сила волі яких є посередньою. І лише 49 (13,3%) осіб набрали від 22 до 30 балів, що є показником високого рівня сили волі.

Таким чином, рівні готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за критерієм – ступінь умотивованості щодо набуття готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та міру емоційної стійкості визначаємо за допомогою трьохрівневої системи.

Низький рівень – виявлено у 216 студентів, що становлять 58 % опитаних. Студенти з таким рівнем готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності індиферентно ставляться до даного виду діяльності, що характеризується незацікавленістю майбутніх учителів музики у власному професійному зростанні. Даних студентів характеризує відсутність інтересу до музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, небажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі її організації, нездатність протистояти стресовим ситуаціям, відсутність ініціативи щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. *Середній рівень* – показали (21,83%) 81 опитуваний, рівень яких свідчить про недостатню мотивацію студентів музично-педагогічного факультету щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, відсутність планів працювати керівником колективу, що може пояснюватись задоволеністю власними посередніми успіхами; про

недостатню особистісну самоорганізацію, часткову здатність протистояти стресовим ситуаціям.

Високий рівень – продемонстрували 75 студентів (20,16%). Вони виявили велике і непохитне бажання займатись організацією музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, чітке усвідомлення свого місця і ролі у організації даної діяльності, що пояснюється прагненням до професійного зростання не тільки у ролі вчителя, але й у ролі організатора, художнього керівника музичного колективу. Таким студентам притаманний високий рівень здатності протистояти стресовим ситуаціям, ініціативність.

Також у рамках 1-го етапу констатувального дослідження для виявлення обсягу знань з основ загальної, шкільної та вікової психології, педагогіки, а також наявності знань про сутність, специфіку, форми та методи реалізації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було здійснено тестування студентів за критерієм «ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності» (Додаток Д). Завдання тесту побудовані виключно у межах навчального матеріалу, що вивчається студентами-музикантами з психології, педагогіки, музично-теоретичних, музично-історичних дисциплін, методики музичної освіти, а також до їх числа входять розробленні автором завдання задля визначення приблизного рівня знань щодо змісту та форм організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Тести містять по 5 завдань з психології, педагогіки, методики музичної освіти, музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін, а також завдання з теорії і методики організації музичного дозвілля учнівської молоді за матеріалами досліджень Т.Фурсенко [251; с.400]. Тестування охоплювало великий масив респондентів – студентів музично-педагогічних факультетів у кількості 372 осіб. Аналіз отриманих даних тестування дав наступні результати.

Аналіз результатів тестування. За результатами тестування студенти були розподілені на дві групи: ті, що впорались із завданням, і ті, що не

впорались, незалежно від того, який саме з неправильних варіантів відповіді був обраний.

Перша група тестових завдань у кількості 5-ти запитань була побудована на базі навчального матеріалу курсу загальної та вікової психології, який студенти, майбутні вчителі музики, вивчають протягом трьох семестрів. На перше запитання «Як називається галузь психологічної науки, яка вивчає особливості психічного та особистісного розвитку людини на різних етапах її життя?» правильну відповідь дали менше половини опитуваних – 119 осіб (32 %). На друге «Що є сензитивним для періоду «ранній юнацький вік?» та третє «Які типи лідерів відносять до лідерів за стилем керівництва?» запитання більшість студентів дали вірні відповіді – 102 та 100 осіб відповідно (27,5% та 27%). Виявилось, що студенти краще орієнтуються у віковій періодизації школярів та цікавляться стилями керівництва. Вірна відповідь на четверте запитання «Які за своїми наслідками бувають конфлікти?» була під силу 112 студентам (30,2%). Вкрай низькі результати показали відповіді на п’яте запитання – лише 108 (29%) вірних відповідей. Таким чином, середньостатистичним показником обізнаності студентів, майбутніх учителів музики у галузі психології став коефіцієнт 29,14 % .

Завдання другої групи (також у кількості 5-ти) були побудовані з урахуванням навчального матеріалу з педагогіки. Вірну відповідь на запитання «Що є предметом педагогіки?» вдалось визначити 115 респондентам (31%). Успішно впоратись з другим завданням у даній групі, а саме «Що таке формування особистості?» змогли 110 респондентів (29,7%). Безпомилково вказати, що впливає на формування особистості, змогли 108 осіб (29%). У визначенні засновника педагогіки як самостійної науки правильними відповідями відзначились 116 респондентів (31, 1%). Завершує дану групу тестових завдань завдання з визначення поняття дидактики як галузі педагогіки. Безпомилково дали відповіді 110 опитуваних (29,5%).

Зведений відсотковий коефіцієнт вірного вирішення завдань з педагогіки становив 30,06%.

Третя група завдань складала блок запитань з хорознавства та музично-теоретичних дисциплін. Вірну відповідь на запитання «Який інтервальний хід вважається стрибком?» безпомилково вказали лише 111 опитуванбих (29,8 %). На запитання «Коли починається період «мутації» у хлопчиків?» майже половина студентів у кількості 113 осіб (30,3%) відповіли помилково. Приблизно порівну розділились студенти при пошуку відповіді на запитання даного блоку «У якому жанрі вокальної музики найчастіше використовується імпровізація?». Відсоток правильних відповідей становить 27,7% (103 особи). Вкрай низькі результати показали студенти при виборі розміщення кадансового квартсекстакорду (К64) у класичному стилі – лише 112 осіб (30%) дали правильну відповідь. З плагальним акордовим зворотом знайомі лише 29% студентів-музикантів, тобто 108 особи. Зведений відсотковий коефіцієнт вірного вирішення музично-теоретичних завдань, а також завдань з хорознавства та музично-теоретичних дисциплін становив 29,36%.

Четверта група завдань з дисциплін музично-історичного циклу щодо історії зарубіжної та вітчизняної музики. Композитора, автора дитячих опер «Коза-Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна» знають 114 студентів (28,5%). Автора опери «Фіделіо» змогли пригадати 102 студенти (27,4%). На запитання «Який композитор є організатором і керівником «Могучої кучки?» правильну відповідь дали 112 респондентів (30,1%). Меншістю стали і ті, хто правильно відповіли на четверте запитання, а саме, «Хто автор «Незакінченої симфонії», балади «Лісовий цар?» – 117 респондентів (31,5%). П’яте завдання стосувалося переліку композиторів-імпресіоністів. З ними впоралися лише 112 студентів (30%). Отже, зведений відсоток обізнаності студентів музично-педагогічного факультету з історії музики склав 29,5%.

П’ятою групою запропонованих тестів стали завдання з методики музичної освіти. Дитячий музичний інструмент, який найдоцільніше використовувати для розвитку звуковисотного слуху, безпомилково вказали

106 осіб (28,5%). Вірно визначити відповідь на запитання «В програмі якого автора найбільш повно використовується інструментарій для дітей?» змогли 108 осіб (29%). Помилилися у визначенні найбільш ефективного виду музичної діяльності дітей 260 осіб (69,8%). Автора методичного посібника для дітей «Шульверк» знають 113 студентів (30,4%). Вірно визначити, на базі чиєї саме програми створювалась програма зі шкільного предмету «Музика» у незалежній Україні, змогли 110 студентів (29,5%). Таким чином, відсотковий показник цієї групи завдань – 29,52% правильних відповідей.

Останньою групою тестових завдань стали завдання з теорії та методики організації музично-дозвіллєвої діяльності, розроблені на основі тестів Т.Фурсенко [251, с.401]. Перше завдання з визначення поняття «музично-дозвіллєва діяльність» правильно виконали 100 осіб (27%). Друге завдання з визначенням принципів організації музично-дозвіллєвої діяльності виявилось під силу 108 студентам (29**%).** За третім завданням, де потрібно було визначити форми, які відносяться до організованої музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, впорались 112 респондентів (30,2%). Четверте завдання вимагало визначити, що є основним інструментом організації масової музично-дозвіллєвої діяльності. З ним впоралися 119 студентів (32%). Безпомилково вказати що є основою створення драматургії масової дозвіллєвої діяльності змогли лише 102 особи (27,5%). Отже, зведений відсотковий коефіцієнт вірних відповідей на запитання з теорії музично-дозвіллєвої діяльності склав 29,14% від загальної кількості. Зведений відсоток респондентів, що засвідчили високий рівень знань із психолого-педагогічних дисциплін становить 29,6% (110 осіб), з музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін – 29,46 % (110 осіб), з теорії та методики організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді – 29,14% (108 осіб).

Після проведення дослідницько-констатувальної роботи, нами було виявлено велику кількість студентів з недостатньо сформованою теоретичною базою, яка є необхідним підґрунтям для формування готовності

до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Особливо виявлено прогалини у знаннях з теорії та методики організації музично-дозвіллєвої діяльності.

Далі підведемо підсумки щодо якісної характеристики рівня сформованості готовності майбутнього учителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за другим критерієм – «ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності».

Оскільки більшість запитань анкети закриті за типом та мають дихотомічний характер, аналіз відповідей дозволив розподілити піддослідних на дві групи: особи які дали позитивну відповідь та група опитуваних, які надали негативну відповідь. За таких умов визначити середній рівень сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за означеним критерієм вкрай складно. Тому якісні характеристики піддослідних за таким рівнем подано в гіпотетичному ракурсі, а кількісні – відсутні.

Низький рівень знань студентів характеризується необізнаністю з циклу музично-теоретичних та психолого-педагогічних дисциплін, прогалинами у знаннях майбутніх учителів музики з теорії та методики організації музично-дозвіллєвої діяльності та методики музичної освіти. Малий обсяг музично-теоретичних та музично-історичних знань, теоретичної обізнаності з виконавських дисциплін буде даватися взнаки при залученні учнівської молоді до музично-дозвіллєвої діяльності. Таким чином, низький рівень знань з історії українського та зарубіжного музичного мистецтва, стильових особливостей та специфіки виконання творів різних епох гальмує процес орієнтування майбутнього учителя музики у виборі творів музичного мистецтва в різних видах музично-дозвіллєвої діяльності. Низький рівень знань з дисциплін музично-теоретичного циклу сповільнює розвиток мелодичного та гармонічного слуху майбутнього вчителя музики, який так необхідний при організації вокально-гурткової роботи в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності.

Середній рівень знань студентів, майбутніх учителів музики, характеризується, зокрема, тим, що вони не засвоїли в повному обсязі принципів музичного виховання школярів, не розуміють особливостей загального та музичного розвитку учнівської молоді, їх знання з психології та педагогіки мають фрагментарний характер, студенти лише частково поінформовані в області галузі теорії та методики музично-дозвіллєвої діяльності. Отже, обсяг спеціальних та психолого-педагогічних знань майбутніх учителів музики свідчить про те, що особистість виявляє певний інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності, однак потребує подальшого його поглиблення.

Високий рівень студентів передбачає глибокі знання з методики музичної освіти, з циклів музично-теоретичних, музично-історичних, психолого-педагогічних дисциплін. Відтак, найбільш бажаний обсяг знань з фахових та загальнопедагогічних дисциплін, а також з теорії та методики організації музично-дозвіллєвої діяльності майбутніх учителів музики дозволить їм у повній мірі реалізувати себе як організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, до якої вони виявляють хист, та забезпечить безпосередню готовність до неї.

Після завершення І етапу діагностичного експерименту з метою вивчення стану сформованості готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у відповідності до третього та четвертого критеріїв було проведено ІІ етап нашого дослідження – лабораторний експеримент, в якому взяли участь 372 студенти, яких ми поділили на 4 групи по 93 особи в кожній.

У перебігу цього експерименту для виявлення міри комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності піддослідних було поставлено такі завдання:

1. Визначити обсяг сформованості виконавських умінь студентів.

2. Виявити наявність у них організаторських та комунікативних можливостей.

3. Виявити здатність піддослідних оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Задля визначення міри комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та виявлення стану сформованості виконавських (практичних) умінь студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів з постановки голосу, диригування, гри на основному та додатковому інструментах нами було здійснено педагогічне спостереження в процесі проходження практики студентів 3- го курсу.

Свою увагу ми зосередили на оцінюванні рівня розвитку виконавських умінь. При оцінюванні виконання музичних творів звертали увагу на: дотримання заданого композитором темпу, характеру твору, ритмічного малюнку, виконання заданих штрихів; правильність показу вступів та дихання; співвідношення співу та акомпанементу; техніку виконання та чистоту інтонування.

За результатами проведеного педагогічного спостереження відвідуваних заліків з педагогічної практики було визначено рівень сформованості виконавських умінь піддослідних. Студенти другої групи показали високий рівень. Наприклад студентка М. при виконанні пісні (слова В. Шовкошитного, музика О. Осадчого «Молитва за Україну») для учнів старших класів продемонструвала адекватну, піднесену, різноманітну за динамікою, усвідомлену інтерпретацію виконуваного твору. Обсяг практичних умінь у даної студентки перебуває на належному рівні. Кількість респондентів цієї групи становить 7 осіб (7,53%).

Студент К. (з другої групи) посередньо виконав пісню (сл. М.Сингаївського муз. В.Верменича «Чорнобривці»). Він не відчуває відповідні динамічні відтінки, демонструє обмеженість у відчутті цілого, незважаючи на те, що твір досить популярний серед учнівської молоді. Навіть виконуючи твір разом з учнями, практикант не досяг того, щоб пісня

набула належної естетичної цінності і не розкрив авторський задум в усій повноті. Кількість опитуваних, що належала до даної групи – 31студент (33,33 %).

Низький рівень розвитку виконавських умінь виявила перша група – 64 досліджуваних (68,82%). Студенти даної групи за інструментом почувають себе некомфортно, що виявляється через постійні помилки під час читання нотного тексту з аркушу, часті зупинки та плутанину у нотному тексті.

Під час обговорення результатів виступів студентів нами проведено бесіди з викладачами індивідуальних дисциплін. Головним питанням, яке їм поставили, стало «Які причини, на Вашу думку, обумовлюють низький рівень показників розвитку виконавських умінь у студентів-практикантів при виконанні творів з репертуару, що використовується під час проходження практики, зокрема роботи в музичних гуртках?». Аналіз відповідей виявив, що причини низького показника виконавських умінь студентів полягали у відсутності музичної підготовки, нерозвиненості музичних здібностей, відсутності зацікавленості в майбутньому виді діяльності, недбалому ставленні до навчання. Все це підштовхує студентів до використання аудіоапаратури для демонстрації музичних творів під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Таким чином, результати заліків з освоєння репертуару для учнівської молоді (на комісіях з фортепіано, народних інструментів, диригування) та відвідування пробних практичних занять з організації музично-дозвіллєвої діяльності під час проведення практики підтвердили результати аналізу спостереження.

За результатами проведеного педагогічного спостереження було визначено середній коефіцієнт рівня сформованості виконавських умінь студентів 4-ьох досліджуваних груп.

Високий рівень сформованості музично-виконавських умінь спостерігається у 20 студентів (5,38%), які невимушено здатні виконувати як власну програму з курсу «Основний музичний інструмент», так і шкільний

педагогічний репертуар. Студенти вільно володіють уміннями підбирати акомпанемент мелодії на слух, транспонувати, дохідливо з адекватними відтінками аранжувати твори шкільного репертуару, без зусиль читати нотний текст з аркушу.

Середній рівень сформованості музично-виконавських умінь 112 студентів (30,11%), майбутніх учителів музики засвідчує задовільне володіння музичним інструментом. Цим студентам притаманні слабкі уміння в області читання з аркушу, транспонування, несформовані уміння підбирати акомпанемент до мелодії, аранжувати твори шкільного репертуару.

Низький рівень сформованості виконавських умінь у 240 студентів (64,52%) характеризується відсутністю навичок гри на інструменті. Студент не здатен читати з аркушу, підбирати акомпанемент мелодії, транспонувати тощо.

З метою виявлення наявності організаторських та комунікативних умінь, що характеризується здатністю студентів встановлювати педагогічно доцільні стосунки з учасниками музичної діяльності, умінням попереджувати конфлікти в колективі, було проведено бесіди з викладачами, в процесі яких обговорювали такі питання:

- чи вміють студенти спілкуватись з учнівською молоддю під час проходження практики;
- чи здатні студенти попередити конфліктні ситуації в колективі;
- чи вміють студенти готувати і проводити вступні бесіди до прослуховування та виконання пісень і музичних творів, які розучуються в гуртках вокально-хорового та вокально-інструментального типу під час організації музичного заходу;

Щоб виявити наявність організаторських умінь у студентів, ми здійснили їх перевірку за допомогою проективного методу під час проходження практики. До складу експертної комісії входили викладачі-керівники практики. Для оцінювання рівня розвитку організаторських умінь студентам було запропоновано організувати репетицію концертної програми

для учнів старших класів, присвяченої Дню Вчителя. Метою лабораторного дослідження було виявити здібності студента щодо оцінки ситуації, спроможності визначити почерговість виконання завдань, розрахувати термін їх виконання, своєчасно приймати аргументовані рішення, узгоджуючи свої задуми з реальними умовами, і забезпечити їх виконання, здатність студентів направляти, контролювати діяльність вихованців, раціонально розподілити виконання дій між членами колективу та, інструктуючи, забезпечити їх взаємодію. Результати дослідження показали, що 231 респондентів (62,1%) не впоралися з поставленою задачею. Під час зборів колективу для ознайомлення із завданнями студент К. не зміг втримати дисципліну учнів. Хаотично призначивши роздав кожному вихованцю окремий спектр дій, студент не проконтролював результати діяльності учнів. Також студент не розрахував термін виконання певних вказівок, що стосувались діяльності вихованців. Натомість, 115 осіб (30,91%) частково змогли впоратися з поставленими завданнями. Аналізуючи дії студентки О., яка спромоглася давати стислі і лаконічні пояснення кожному учаснику заходу, ми виявили, що вона інколи допускала помилки при організації учасників для спільної музичної діяльності. Наприклад, під час репетиції виконання вокальним ансамблем пісні студентка забувала про інших учасників заходу, що сприяло їх незацікавленості та спричиняло загрозу спровокувати небажання брати участь у цьому заході. І лише 26 осіб (6,99%) впорались з поставленим завданням на високому рівні.

Таким чином, проаналізувавши якісні показники за критерієм наявності комунікативно-організаторських здібностей, окреслимо такі його рівні.

Низький рівень прояву схильностей до комунікативно-організаторської діяльності має 231 студент (62,1%), що характеризується скутістю студентів під час спілкування в новому колективі. Студенти з низьким рівнем комунікативно-організаторських можливостей зазнають труднощів у встановленні контактів з людьми і у виступі перед аудиторією, погано орієнтуються в нових ситуаціях, не відстоюють свою думку. Прояв ініціативи

під час спілкування з колективом украй занижений, в багатьох справах вони вважають за краще уникати ухвалення самостійних рішень.

Середній рівень прояву комунікативних і організаторських схильностей мають 115 студентів (30,91%). Піддослідні, що належать до даного рівня, характеризуються прагненням до контакту з дітьми, проте потенціал цих схильностей не відрізняється високою стійкістю. Вони слабко проявляють ініціативу в спілкуванні з учасниками колективу. Ця група піддослідних потребує подальшої серйозної і планомірної навчально-виховної роботи з формування і розвитку комунікативних і організаторських здібностей.

Лише 26 осіб (6,99%) мають *високий рівень* прояву комунікативних і організаторських схильностей, який характеризується тим, що студенти постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, займаються організаційною діяльністю, проявляють ініціативу в спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, здатні прийняти самостійне рішення у важкій ситуації. Усе це вони роблять не з примусу, а згідно з внутрішніми спрямуваннями. Для них характерні здатність легко орієнтуватись у важких ситуаціях, невимушеність поведінки в новому колективі. Піддослідні цієї групи ініціативні, вважають за краще у важливій справі або складній ситуації, що створилася, приймати самостійні рішення, відстоювати свою думку і домагаються, щоб її прийняли оточуючі, можуть внести пожвавлення в незнайомий колектив, люблять організовувати різні заходи. Вони самі шукають такі справи, які б задовольняли їх потребу в комунікативній і організаторській діяльності.

Щоб оцінити здатність критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи та уміння контролювати свою діяльність, студентами було здійснено самоаналіз проведених музичних заходів. Під час оцінки проведеного заходу необхідно було простежити, як усі його компоненти, методи організації й структура підпорядковані поставленій меті. Ефективності дослідження сприяло взаємовідвідування студентами музичних заходів своїх однокурсників. Під впливом суджень колег-студентів кожен по-

новому оцінює методи, прийоми, які використав під час організації музично-дозвіллєвої діяльності, зміст проведеного музичного заходу. Звісно, від уміння спланувати, організувати, проконтролювати, відрегулювати свою педагогічну діяльність залежить успіх процесу музично-дозвіллєвої діяльності. Таким чином, самоаналіз музичного заходу допомагає майбутньому вчителю набути більш високого рівня майстерності, підвищити результативність праці, робить учителя психологічно захищенішим, впевненішим у собі, дозволяє краще усвідомити систему своєї роботи.

Отже, самоаналіз студентів, майбутніх учителів музики щодо власної діяльності з організації та проведення різноманітних видів музично-дозвіллєвої діяльності під час шкільної практики виявив їхні серйозні недоліки щодо здатності планувати процес музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, вміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи.

У відсотковому співвідношенні за рівнем здатності оцінювати свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої організації учнівської молоді *низький рівень* було виявлено у 251 респондента (67,47%), 93 піддослідних (25%) показали *середній рівень* критичної самооцінки власних можливостей і лише 28 студентів (7,53%) мають *високий рівень* оцінювальної спроможності.

Відтак, у співвідношенні за рівнем сформованості комунікативно-організаторських можливостей та здатності до самооцінювання діяльності студенти, які брали участь у лабораторному експерименті, були розподілені таким чином.

- 6,63% (25 студентів) – високий рівень
- 28,67% (107 респондентів) – середній рівень
- 64,7% (240 досліджуваних) – низький рівень

Для визначення стану сформованості у студентів готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за четвертим критерієм (міри творчої спрямованості особистості), показниками якого є

самостійність й оригінальність вербальної та виконавської інтерпретацій, здатність до імпровізації, наявність індивідуального стилю керівництва музичним колективом, нами була змодельована ситуація проведення виховної години у студентів, майбутніх учителів музики в процесі проходження педагогічної практики. Піддослідним було запропоновано опанувати будь-який твір, який можна було б використати під час організації гурткової роботи, а потім виконати й охарактеризувати його цікаво, емоційно забарвленою мовою, донести головну ідею до учнів старших класів. Роль «старшокласників» виконувала решта присутніх студентів. Тобто, кожний студент повинен був охарактеризувати твір не менш як трьома епітетами, що стосувались би засобів музичної виразності та ідеї твору, при цьому обов'язково висвітливши емоційну сторону авторського задуму. Тим самим можна було зробити висновки щодо музичної емоційності студентів, міри їх творчої активності та якості власної вербальної інтерпретації з урахуванням того, що художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору має виконавське і словесне вираження. Звісно, сприйняття художньої інформації, а також інтерпретація змісту твору особистістю залежать від її ерудиції, особистих смаків і уподобань. Один і той самий твір інтерпретується по-різному. Інтерпретація творів мистецтва вимагала від студента не лише оперування художніми образами, але й здатності вербалізації висновків.

Говорити, аналізувати, висловлювати власну думку, творити вербальний образ – ось інтерпретаційні уміння студента, майбутнього вчителя музики, які необхідні при організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

З метою вияву рівня здатності до вербальної інтерпретації музичних творів та задля перевірки навичок імпровізації було запропоновано метод творчих завдань, який дав можливість дослідити здатність студентів до творчих проявів під час проведення практики. Одним із завдань було зімпровізувати твір «Yesterday» Beatles, тобто довільно створити різні

варіанти виконання музичного твору як в інструментальній, так і у вокальній інтерпретації.

Аналіз результатів засвідчив, що з 372 студентів, які взяли участь у експериментальній роботі, вдало з поставленими завданнями впорались лише 37 осіб (9,95%), 221 студент (59,41%) не змогли дати різні характеристики одному твору, їхні вербальні пояснення були формальними, блідими. Лише 114 осіб (30,65%) частково впорались із завданням. Щодо виконавської інтерпретації, то тут спостерігалась відсутність індивідуально-образного тлумачення виконавцем заданого твору. Необхідно зазначити, що у 235 респондентів (63,17%) таке завдання викликало багато труднощів (не завжди музична гармонія інструментального супроводу співпадала з вокальним виконанням студента, було досить нецікаво слухати). Посередньо із завданням впоралось 105 осіб (28,23%). На жаль, лише 32 особи (8,6%) з означеним завданням впоралися на високому рівні.

Отже, *низький рівень* здатності до вербальної та виконавської інтерпретації та здатності до імпровізаційних умінь характеризує 228 студентів (61,29%) як таких, що мають слабку потребу в спілкуванні з творами мистецтва. У таких студентів відсутнє розуміння необхідності вербальної інтерпретації музики, вони нездатні пояснити естетичну та художню цінність твору. Відсутність уміння імпровізації спричинена, перш за все, низьким рівнем знань з теорії музики, гармонії, поліфонії тощо.

Середній рівень здатності до вербальної та виконавської інтерпретації свідчить про часткові можливості студента, майбутнього вчителя музики пояснити суть художніх образів твору. Слабка здатність до імпровізації та створення різних варіантів виконання музики спричинена неглибокими музично-теоретичними знаннями, несформованими музичними уявленнями та виконавськими уміннями. Означений рівень спостерігається у 110 студентів (29,44%).

Високий рівень здатностей до вербальної та виконавської інтерпретації та імпровізації характеризує студента, який цікаво й захоплююче, яскраво та

образно може доносити до вихованців різнорідну інформацію про композиторів, новинки музичного мистецтва та культури в цілому, артистично інтерпретувати музичні твори. До цього рівня належать 35 студентів (9,28%), які добре володіють грою на музичному інструменті, можуть довільно музикувати, створюючи різні варіанти виконання музичних творів як вокальних, так і інструментальних.

Наступний етап лабораторного експерименту було спрямовано на виявлення у студентів, майбутніх учителів музики індивідуального стилю керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності. Для цього нами було спроектовано рольову гру «Я – керівник музичного колективу».

Метою рольової гри було визначити наявність у студентів індивідуального виконавського стилю, стилю спілкування та оцінити індивідуальність керівника як лідера управлінської діяльності, іншими словами – менеджера. Студентам було запропоновано створити план гурткової роботи, провести пробну репетиційну роботу в штучно створених групах. Членами гуртка були студенти, які виконували роль учнівської молоді. Під час організації гурткової роботи студент, який виконував роль керівника, повинен був проявити себе як організатор, режисер-постановник, що організовує аматорську творчу діяльність за допомогою різноманітних видів музично-дозвіллєвої діяльності (вокальна, інструментальна, хорова тощо).

Наведемо приклад одного фрагменту змодельованого гурткового заняття студентки Ю. (знайомство з новою піснею під час роботи вокально-хорового гуртка). Слід зауважити, що студентка при виборі репертуару повинна була орієнтуватись на вік членів гуртка. В даному випадку учні (15 років).

«Сьогодні я вас познайомлю з піснею на сл. А.Малишка, муз. П.Майбороди «Стежина». Це останній твір А.Малишка, його лебедина пісня. Стежина життя... Нею кожен має пройти гідно. Та якою вона буде і де проляже? Чи десь на чужині, чи в ріднім краї? Одним одна.

Єдина...Найдорожча. На глибокі роздуми спонукає нас цей так просто й майстерно скомпонований твір. Бо людське життя, як і ота стежина, безперервне. І в кожного вона своя — «Ота стежина в нашім краї. Одним-одна біля воріт». (Студентка виконує пісню «Стежина», акомпануючи собі на фортепіано. Після виконання пісні студентка задала ряд запитань аудиторії).

- Які почуття охоплювали вас, коли ви слухали пісню?

- А чи є у вашому серці найдорожча для вас стежина?

- Як би ви про неї сказали?

- Що можуть символізувати стежина, осінь, дощ?

- Які настрої переважають у творі?

- За допомогою яких засобів музичної виразності композитор зумів передати настрій пісні?

- Які відчуття виникають у вас після прослуховування пісні?

За потреби студентка коригує і доповнює відповіді аудиторії.

Отже, проаналізувавши вступну бесіду до виконання пісні студентки Ю., можна зробити висновок, що вона показала високий рівень вербальної інтерпретації твору, під час його виконання відтворила задум автора, що вказує на належний рівень її виконавської майстерності. Аналізуючи виконавські уміння як інструменталіста, так і вокаліста, слід зазначити, що у студентки добре розвинені внутрішньо-слухові уявлення тембру голосу, виконавиця пісні вправно володіє засобами музичної виразності, вдало використовуючи власні вокальні дані.

На етапі розучування нотного матеріалу у студентки виникли труднощі з організацією роботи учасників колективу. В той час, коли зі співаками розучувалась мелодія однієї з партій, учасники іншої шуміли, розмовляли. Студентка неодноразово зупиняла процес, займаючись вихованням учасників. На жаль, учасники колективу не зважали на прохання студентки. Отже, як ми бачимо, організація і контроль діяльності учнів здійснювались нерішуче, у аудиторії панував хиткий мікроклімат, що приховув конфлікт. Тим самим, подальша робота над розучуванням музичного твору зійшла

нанівець. Як ми бачимо, стиль спілкування безпосередньо залежить від стилю діяльності керівника.

Таким чином, спираючись на класифікацію типології індивідуальних стилів спілкування за К.Левіним [131], як було зазначено в підрозділі 2.2., виділяємо три види індивідуального стилю спілкування: авторитарний, ліберальний, демократичний; визначаємо індивідуальний стиль керівництва, який реалізується на основі самостійного вибору вчителем комунікативних операцій. Адже постійний спосіб організації діяльності і спілкування з колективом школярів, де організаторські дії забезпечують управління процесом педагогічного спілкування, виявляє індивідуальний стиль керівництва колективу. Успішність вибору стилю спілкування залежить від того, наскільки свідомо і легко студент може управляти спілкуванням учнівської молоді. Відтак, у студентки Ю. був явно виражений ліберальний стиль спілкування, а отже і стиль керівництва набув інертного характеру.

Такий стиль керівництва характеризує *середній рівень* готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, де керівник музичним колективом володіє меншою винахідливістю у варіюванні методів навчання, йому притаманні відсутність авторитету в очах вихованців, непослідовність у керівних діях. Зазвичай, студенти, які належать до цього рівня, характеризуються прагненням до шаблонних дій, надмірною тривожністю, хвилюванням при виборі рішення під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Студенти другої групи, що взяли участь у лабораторному дослідженні, показали *низький рівень* готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та користувались авторитарним стилем керівництва музичним колективом. Яскравим прикладом став аналіз діяльності студентки З., яка під час організації гурткової роботи вживала авторитарні методи спілкування з учасниками колективу: постійно підвищений тон, яким віддавались накази, надмірно жорстка оцінка навчальних досягнень учнів, недовіра до учасників колективу, посилений

контроль за виконанням своїх вимог. Учні під впливом такого керівника втрачали активність, ініціативність, самостійність, виявляючи при цьому низьку самооцінку, агресивність. Зазвичай вихованці, які вдаються до такого стилю керівництва, нездатні засвоювати новий матеріал, не спрямовані на розвиток власних музичних здібностей, їхні сили спрямовані на психологічний самозахист.

Високий рівень готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді при наявності демократичного індивідуального стилю керівництва музичним колективом виявила третя група піддослідних. Студенти цієї групи використовували під час організації музичної діяльності в гуртковій роботі методи прихованого впливу (порада, прохання), що спонукало учасників колективу до самостійного вирішення творчих завдань, поставлених вчителем-організатором. На занятті у такого керівника вихованці почували себе спокійними та задоволеними, мали високу самооцінку і відчували творче піднесення.

У процентному співвідношенні за типологією індивідуального стилю керівництва музичним колективом студенти розділилися на три групи:

- перша група – 10,75% (40 респондентів) продемонструвала демократичний стиль керівництва музичним колективом, що притаманно *високому рівню* готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- друга група – 62,37% (232 осіб) використала авторитарний стиль керівництва музичним колективом, і ми відносимо його до *низького рівня* готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- третя група – 26,88 % (100 осіб) учасники вибрали ліберальний стиль керівництва музичним колективом і відповідно мають *середній рівень* готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Індивідуальність керівника художнього колективу як лідера управлінської діяльності не можна уявити без здатності до планування музичної діяльності. Адже планування – це підготовчий етап кожного управлінського циклу керівника, від якого залежить результат успішної його діяльності. Фактично план роботи будь-якого творчого об'єднання є стратегічною та активною цільовою програмою управління навчально-виховним процесом вихованців, сукупністю завдань, що постають перед керівником. Студент виконуючи функцію керівника художнього колективу, повинен вміти визначати мету і завдання музично-дозвіллєвої діяльності, визначати очікувані результати виконання кожного із запланованих завдань, вміти здійснювати контроль за виконанням.

Ще однією важливою здатністю керівника художнього колективу, організатора музично-дозвіллєвої діяльності є вміння створювати сценарії свят і видовищних музичних заходів. Як творчий метод художнього керівника, сценарій заходів поєднує дві найважливіші ланки його роботи: художньо-образну організацію матеріалу й активізацію дій учасників. Майбутній учитель музики, який створює сценарій, повинен вміти об'єднувати різножанрові мистецькі компоненти (вірші, пісні, танці, пантоміму, виступи реальних героїв), що складають в кінцевому результаті єдину композицію, задум. Таким чином, створення нового сценарію завжди вимагає від керівника творчого пошуку, важкої багатоденної та копіткої праці. Відтак, майбутній вчитель музики, організатор музично-дозвіллєвої діяльності повинен бути справжнім режисером, а отже володіти технікою написання сценарію та вміти втілити його у життя.

Таким чином, аналіз проведених гурткових занять під час проходження студентами педагогічної практики та вивчення документації щодо написання плану гуртkової роботи, створення сценарію музичного заходу засвідчили, що студенти:

- в оптимальному обсязі не володіють знаннями та вміннями планування та проведення гуртkової роботи;

- відчувають труднощі у вільному оперуванні та креативному використанні знань на технічному рівні під час розробки плану та написання сценарію музичного заходу;
- не мають достатнього багажу теоретичних режисерських знань, які необхідні для організації різних форм музично-дозвіллєвої діяльності.

Отже, виявлення рівня здатностей щодо планування та створення сценарію музичного заходу в процентному зіставленні засвідчив, що лише 11,02% (41 респондент) продемонстрували високий рівень, 27,42% (102 особи) – середній і 61,56% (229 респондентів) – низький.

Таким чином, аналіз результатів першого та другого етапів констатувального експерименту дослідження дозволив виявити загальну рівневу характеристику сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності за усіма показниками.

Студенти, які належать до ***низького рівня*** готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді **(61,74%),** характеризуються індиферентним ставленням до означеної діяльності, відсутністю бажань професійного зростання**.** Рівень психолого-педагогічних та фахових знань студентів, зокрема обсяг знань з педагогіки, загальної та вікової психології, музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін, а також з методики музичної освіти є недостатнім для успішної організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Комунікативно-організаторські вміння, що характеризуються проявом ініціативи студентів до організації означеної діяльності, украй низькі, ухвалення самостійних рішень уникається. Студенти, які належать до цього рівня, не володіють навичками вербальної та виконавської інтерпретації, здатностями до імпровізації, не в змозі створити доброзичливий мікроклімат та встановити контакт з вихованцями. Здатність самостійно створювати сценарії, планувати музично-дозвіллєву діяльність художнього колективу у студентів з низьким рівнем готовності до організації означеної діяльності відсутня. Студенти не проявляють творчої активності під час організації музично-дозвіллєвої

діяльності. Низький рівень готовності майбутнього вчителя музики до організації означеної діяльності притаманний студентам, які використовують авторитарний стиль керівництва.

У студентів, майбутніх вчителів музики, яким притаманний ***середній рівень*** готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді **(27,91%)** недостатньо виражений інтерес до означеного виду діяльності. Зазвичай такі студенти володіють певними знаннями з психолого-педагогічних та фахових дисциплін, але застосовують їх за шаблоном. Комунікативно-організаторські уміння і навички мають відчутні прогалини, у діях студентів простежується деяка невпевненість, а саме в умінні оцінити перебіг музично-дозвіллєвої діяльності та у прийнятті управлінського рішення. У переважній більшості студенти володіють навичками вербальної та виконавської інтерпретації, хоча і потребують подальшого їх вдосконалення. В повній мірі реалізувати здатність до імпровізації студентам з середнім рівнем готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді заважають слабкі уміння, неглибокі знання та несформовані уявлення щодо особливостей різних варіантів виконання музичних творів. Студенти використовують ліберальний стиль керівництва в процесі організації означеної діяльності учнівської молоді. Процес створення сценарію музичного заходу, планування гурткової роботи вихованців музичного колективу подекуди потребує коригування.

Студенти з ***високим рівнем*** сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді **(10,35%,)** характеризуються яскраво вираженим інтересом до означеної діяльності, демонструють глибокі знання з психолого-педагогічних та фахових дисциплін і вміло використовують їх на практиці, проявляючи творчий підхід. Для респондентів означеного рівня характерне досконале володіння комунікативно-організаторськими уміннями, їх ставлення до учнівської молоді позитивне. Студенти з високим рівнем готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у повній мірі володіють

вербальною та виконавською інтерпретацією, впевнено імпровізують, підбирають на слух, проявляють високу творчу активність. Високий рівень готовності майбутнього вчителя музики до організації означеної діяльності притаманний студентам, які використовують демократичний стиль керівництва музичним колективом. Студенти, які належать до даного рівня готовності, озброєні знаннями щодо написання сценарію музичного заходу та розробки плану музично-гурткової роботи і впевнено користуються цими знаннями на практиці.

Отже, спираючись на статистичні дані в ході констатувального експерименту, які показали наявність у студентів переважно низького рівня сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, вважаємо, що розробка та впровадження ефективної методики формування означеної якості в навчально-виховному процесі майбутніх учителів музики є необхідною.

3.2.Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Теоретичне обґрунтування проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та отримані в ході констатувального експерименту результати аналізу вихідного рівня сформованості даного феномену у студентів вищих музично-педагогічних закладів освіти зумовили необхідність проведення дослідно-експериментальної роботи з підвищення ефективності управління процесом формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Все вищезазначене вказує на необхідність розробки ефективної методики формування готовності означеної якості студентів музично-педагогічного факультету, реалізація якої сприятиме становленню успішного педагога-музиканта, педагога-організатора, керівника художнього колективу.

В основу формувального експерименту були покладені такі концептуальні положення:

- формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді забезпечується спрямованістю навчального процесу на активізацію набуття фахових компетенцій студента, його здатності застосовувати знання та вміння на практиці;
- провідною передумовою формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є розвиток як особистісних якостей студента (високий рівень самоконтролю, здатність протистояти стресовим ситуаціям, ділова активність, поінформованість, спрямованість на конструктивне вирішення проблемних ситуацій), так і прагнення до постійного підвищення рівня професіоналізму.

Спираючись на теоретичні положення, викладені у попередніх підрозділах, де поняття *готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді* – це усвідомлений активно-діяльнісний стан, що включає в себе особистісні (мотиви та інтереси) і професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб, вважаємо, що цей феномен є унікальним і специфічним. Адже формування готовності майбутнього вчителя музики до означеної діяльності ми розуміємо як підготовку висококваліфікованого педагога-музиканта, педагога-організатора музично-дозвіллєвої діяльності, керівника музичного колективу шляхом забезпечення його спрямованості на набуття фахових компетенцій і психолого-педагогічних знань, умінь і навичок.

Оскільки, за нашим визначенням, готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді постає як складова сформованості професійної компетентності студента, його здатності застосовувати знання та вміння, які спрямовані на використання всіх видів музичного мистецтва, у яких учнівська молодь спроможна задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, вважаємо, що успішне формування цієї властивості у студентів можливе у процесі методично спрямованої практичної фахової підготовки у вищих музично-педагогічних навчальних закладах. Таким чином, оптимальним для процесу формуванння готовності майбутніх учителів музики було визначено комплекс педагогічних засобів, що включав у себе вивчення дисципліни «Методика музичної освіти», викладання спецкурсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» та проходження педагогічної практики.

Впровадження нової методики формування готовності студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді студентів здійснювалося на базі Київського Національного педагогічного університету

імені М.П.Драгоманова, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Луцького Східноєвропейського державного університету імеін Лесі Українки та Бердянського державного педагогічного університету протягом 2013-2014 та 2014-2015 навчальних років. У кожному з цих закладів було створено по одній експериментальній та контрольній групі для відстеження динаміки змін у процесі впровадження нової методики формування готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності майбутніх учителів музики, студентів 3-4 курсів вищих навчальних закладів освіти музично-педагогічного профілю.

Перед початком формувального етапу дослідно-експериментальної роботи було здійснено додатковий діагностувальний експеримент зі студентами експериментальної та контрольної груп за розробленою методикою констатувального експерименту. У процесі діагностування наявного рівня сформованості готовності студентів експериментальних та контрольних груп до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було виявлено їх рівнева характеристика, що в цілому відповідає параметрам констатувального експерименту. Майже третина студентів, майбутніх учителів музики, мають низький рівень сформованості готовності до означеної діяльності, що відповідало даним, які ми отримали у ході попереднього діагностувального зрізу. Зокрема, виявлено відсутність цілісності знань між дисциплінами, які забезпечують виконавсько-педагогічну підготовку, та предметами музично-теоретичного й музично-історичного спрямування. Малорозвиненими виявились комунікативно-організаторські вміння, що сприяють удосконаленню організаційного процесу музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Більшість студентів під час проведення діагностувального дослідження показали низький рівень поінформованості щодо музичного репертуару, який використовує вчитель під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Студенти неспроможні самостійно добирати потрібний

репертуар, враховуючи потреби та психолого-педагогічні властивості учнівської молоді під час організації.

Вищезазначені позиції визначили *мету формувального дослідження* – створення методичної моделі формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та її експериментальна перевірка в умовах реального навчального процесу.

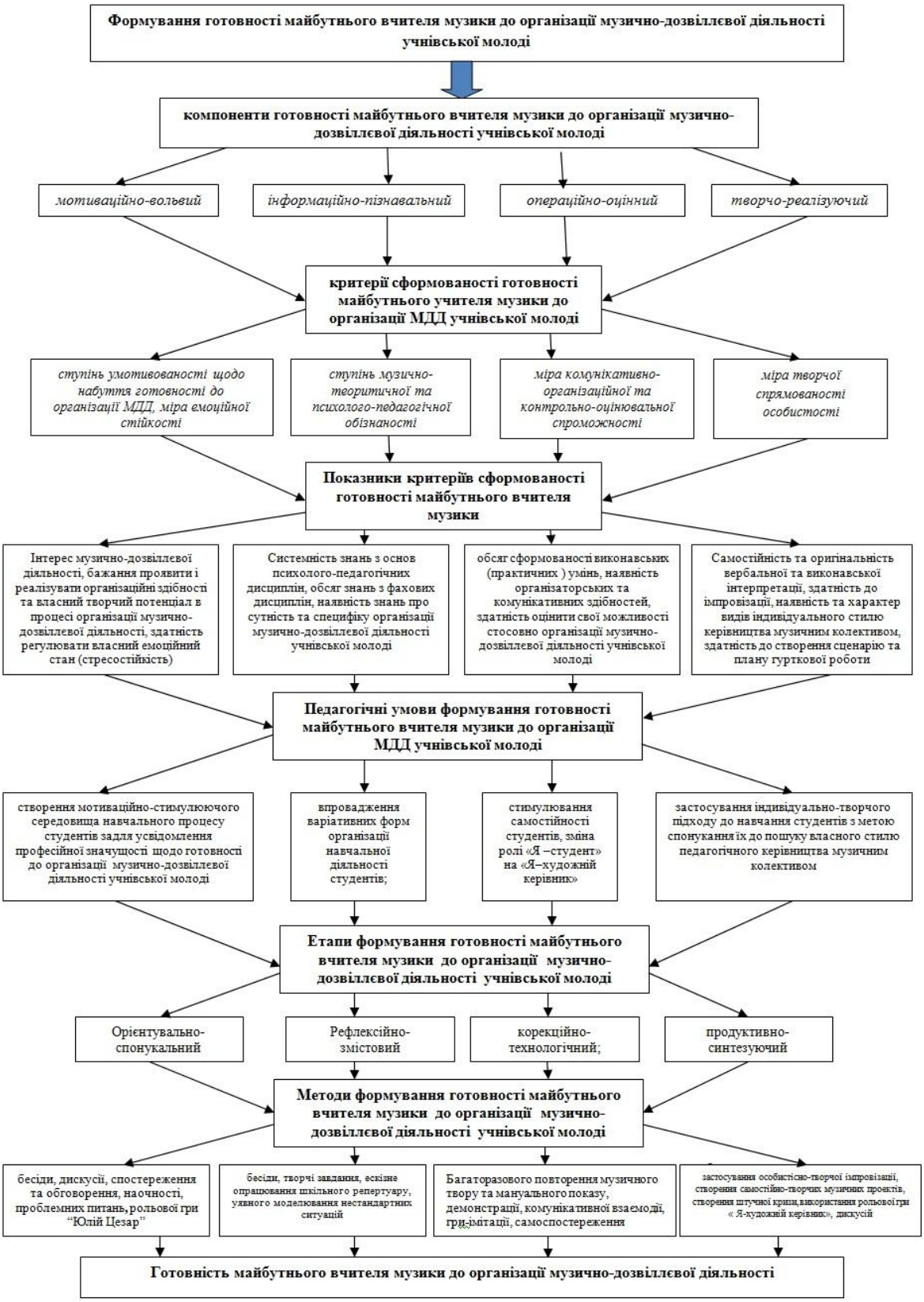
Завдання формувальної дослідно-експериментальної роботи полягали у:

- розробці та апробації методики формування структурних компонентів готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- реалізації педагогічних умов ефективного формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

З метою наочного представлення всього процесу формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді нами була розроблена його методична модель (див. Таблиця 3.1), що включила у себе:

Методична модель формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Таблиця 3.1.

1) *компоненти* готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та їх елементи, що увійшли до структури даної категорії, зокрема:

- *мотиваційно-вольовий* **(**стійкий інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та здатність до регуляції власного емоційного стану**);**
- *інформаційно-пізнавальний* **(**прагнення майбутнього вчителя музики до підвищення рівня обізнаності у сфері майбутньої професії, до набуття знань із психолого-педагогічних та фахових дисциплін);
- *операційно-оцінний* (музично-виконавські, комунікативно-організаторські вміння, якими повинен володіти майбутній учитель музики у процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, здатність до самооцінки власної підготовки до означеної діяльності);
- *творчо-реалізуючий* (здатність до творчої реалізації отриманих знань, умінь, навичок та індивідуального перетворення їх в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, що передує створенню власного стилю педагогічної роботи на основі втілення своїх творчих здібностей.

2) *критерії* сформованості готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та їх показники:

- *ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, міра емоційної стійкості* **(**інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності, бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі означеної діяльності, здатність регулювати власний емоційний стан (стресостійкість);
- *ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності* (системність знань з основ психолого-педагогічних дисциплін, обсяг

знань з фахових дисциплін, наявність знань про сутність, специфіку, функції та форми реалізації музично-дозвіллєвої діяльності):

- *міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності* (сформованість виконавських (практичних)) умінь, наявність організаторських та комунікативних здібностей, здатність оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності);
- *міра творчої спрямованості особистості* (самостійність та оригінальність вербальної та виконавської інтерпретації, здатність до імпровізації, наявність та характер видів індивідуального стилю керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, здатність до написання сценарію та плану гурткової роботи).

3) відповідні *педагогічні умови*, без створення яких здійснення процесу формування готовності студентів музично-педагогічного факультету, майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності буде вкрай ускладненим:

- створення мотиваційно-стимулюючого середовища навчального процесу студентів задля усвідомлення професійної значущості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- впровадження варіативних форм організації навчальної діяльності студентів;
- стимулювання самостійності студентів, зміна ролі «Я –студент» на «Я–художній керівник»;
- застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом**.**

4) *методи,* за допомогою яких буде здійснюватися повідомлення інформації щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської

молоді, власне реалізуватись навчання і контроль його результатів. До основних методів навчань належать:

- словесні методи;
- методи наочності;
- аналітично-пошуковий метод;
- метод моделювання педагогічних ситуації;
- репродуктивний метод;
- частково пошуковий (евристичний метод).

5) *форми* педагогічного впливу, які сприяють ефективному формуванню готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді :

- індивідуальні заняття (заняття з фаху);
- групові заняття у великих групах (лекційні, семінарські, практичні заняття) та в мікрогрупах (заняття з ансамблю);

6) *етапи* формування готовності до організації майбутніх учителів музики та методики по кожному із завдань етапів:

- орієнтувально-спонукальний;
- рефлексійно-змістовий;
- корекційно-технологічний;
- продуктивно-синтезуючий.

З метою поглибленого вивчення змісту організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, засвоєння знань, набуття вмінь та оволодіння фаховими компетенціями, а також, зважаючи на недостатню кількість відповідних практичних занять, що існують у фаховій підготовці студентів музично-педагогічних факультетів за навчальними програмами, був розроблений спецкурс «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» (Додаток Е). Його впровадження передбачало осмислення майбутнім вчителем музики технології організації музично-дозвіллєвої діяльності та застосування її у практичній педагогічній роботі з учнівською молоддю.

Спецкурс викладався у 7-му семестрі перед виходом на практику й охоплював 30 годин, з них 16 аудиторних і 14 годин на самостійну роботу. Спецкурс складається з двох модулів: «Теоретичні основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» та «Сутність керівництва освітньо-виховним процесом музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді». Навчання відбувається у формі лекцій і практичних занять. На лекціях викладається основний матеріал з означеної проблеми, надаються теоретичні настанови щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

На практичних заняттях закріплюються, поглиблюються і конкретизуються знання, отримані в процесі лекційних занять. Закінчується спецкурс заліком. На заліку студент повинен розробити план гурткової роботи та написати сценарій музичного заходу.

Мета спецкурсу полягала у підготовці майбутніх учителів музики до організації різних видів та форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Дослідно-експериментальну роботу з формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було розподілено на чотири етапи.

Перший етап – ***орієнтувально-спонукальний*** – охоплював V семестр навчально-виховного процесу студентів 3-го курсу вищих музично-педагогічних закладів освіти і проводився в межах дисципліни «Методика музичної освіти». *Мета* цього етапу – зорієнтувати студентів, майбутніх учителів музики, на професійно-педагогічну діяльність в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, здійснити спрямований вплив на формування їх мотиваційно-потребової установки.

Завдання даного етапу роботи :

- стимулювати стійкий інтерес та позитивне ставлення майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;

- активізувати потребу студентів до самовираження в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- розвинути вольові якості студентів щодо подолання труднощів у стресових ситуаціях в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

У педагогічній роботі на цьому етапі використовувались наступні *методи: бесіди, дискусії, спостереження та обговорення*, *наочні методи, метод рольової гри,* що спрямовувалися на формування загальної установки на процес організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, її мотиваційне забезпечення та орієнтування майбутнього вчителя музики на подальшу самоосвіту і саморозвиток.

Реалізація інструментарію цих методів доцільна в площині педагогічної умови – *створення мотиваційно-стимулюючого середовища навчального процесу студентів задля усвідомлення професійної значущості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.*

Перший етап був підпорядкований формуванню **мотиваційно-вольового** компоненту готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Серед ефективних засобів роботи на цьому етапі було залучення студентів до вивчення досвіду вчителів музики та керівників мистецьких колективів щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за допомогою методу *спостереження та обговорення*.

Для того, щоб стимулювати стійкий інтерес та сформувати позитивне ставлення студентів до означеної діяльності, потрібно спрямовувати їх увагу на ознайомлення з кращими зразками сценарних розробок музичних заходів, музичним репертуаром для учнівської молоді. Спостерігаючи за організаційним досвідом кращих керівників художніх колективів, студенти паралельно продумують підходи до власного його використання в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Після проведення спостережень зі студентами проводились бесіди, які відбувались у формі аудиторних занять, що спонукали студентів до самостійних роздумів, активного обміну думками, корекцій невдалих міркувань, формування відповідного ставлення до майбутньої діяльності.

Бесіди проводились за такими темами:

- «Професійна діяльність керівника в контексті організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»;
- «Стилі та методи керівництва художнім колективом».

В ході бесіди учасники могли ставити питання, що значно активізувало аудиторію до висловлення різних точок зору, створювало атмосферу невимушеності, живого обговорення, осмислення конкретних ситуацій педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. По ходу занять ставились запитання для обговорення на кшталт: «У чому полягає педагогічна доцільність організації музично-дозвіллєвої діяльності для учнівської молоді?», «Які музичні гуртки популярні серед учнівської молоді?» .

Колективне обговорення можливих проблемних ситуацій стимулювало інтерес студентів до музично-дозвіллєвої діяльності. Осмислюючи можливі складнощі в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, студенти висували свої власні припущення щодо шляхів вирішення даної проблеми.

До бесіди був залучений педагог – керівник, який забезпечував творчу атмосферу в колективі, надихав студентів до комунікативності, пробуджував інтерес до висловлювання різних точок зору, допомагав вийти з проблемної ситуації та знайти оптимальне рішення.

Серед проблемних запитань, що мали більш практичний характер і змушували студентів глибоко розмірковувати над ними, а також стимулювали їх бажання виразити себе, були такі:

- «Вихованець колективу постійно запізнюється на репетиційні заняття, і Ви вже не один раз зробили йому зауваження, але він байдуже ставиться до Вашої пропозиції. Які Ваші дії?»;
- «Під час організації репетиційної роботи музичного заходу чи занять у творчому колективі Ви ставите перед вихованцями конкретне завдання до наступної репетиції (вивчити партію пісні, роль у концертній програмі тощо), але переважна більшість учасників Вас не слухає. Які Ваші дії?»;
- «Під час концертного виступу колектив чи один з вихованців колективу помилявся (забув текст ролі, пісні, тощо). Які Ваші дії?».

Під час бесіди були використані *наочні методи* (короткий перегляд відеоматеріалів з творчості відомих керівників естрадних, народних, академічних, музично-театральних колективів), які допомагали майбутнім учителям музики сформувати уявлення про специфіку творчої діяльності керівника художнього колективу в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Так, студентам запропонували переглянути відеоматеріали з концертів художніх колективів та гуртів «Пікардійська терція», театру пісні «Джерела», гурту «Pentatonix», фольклорного гурту «Кралиця», фольклорно-обрядового театру «Родослав» тощо. Адже у процесі перегляду концертної програми майбутні вчителі музики отримують зразкові приклади для наслідування.

На орієнтувально-спонукальному етапі формувальної роботи у студентів вироблялося позитивне ставлення до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. З цією метою ми застосовували *заохочувальну методику,* сутність якої полягала в розкритті перед майбутнім учителем музики цінностей музичного дозвілля, у формуванні його ставлення як до значимої, вагомої серед сучасної молоді діяльності, що під силу особистостям з високим рівнем розвитку та музично-виконавської і духовної культури.

Основними аспектами заохочення студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності виступає емоційно-діяльнісне втручання у справу, що стає важливою передумовою до усвідомлення соціально-духовних координат музично-дозвіллєвої діяльності, створює ефект особистої причетності до розвитку музичної культури суспільства та досягнення ефекту задоволення від оволодіння специфічними засобами організації означеної діяльності. Студент мав усвідомити, що підготовка до організації музично-дозвіллєвої діяльності може стати чинником його особистісного розвитку, витримки і уміння зберігати творче налаштування в умовах прилюдної діяльності.

Для активізації потреби студентів у самовираженні в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було впроваджено *проблемний метод* розробки сценарію чи плану заходу, який передбачав залучення студентів до режисерського опрацювання літературного та музичного матеріалу для створення будь-якого музичного заходу.

Пошук необхідного художньо-педагогічного репертуару супроводжувався аналітичними діями. Вибираючи твори, студент мав замислюватись над тим, чи відповідають дібрані для виконання твори необхідним художньо-естетичним критеріям, чи містять вони глибокий зміст.

Вибрати, проаналізувати, оцінити музичний репертуар з точки зору педагогічної доцільності, виразності, художності – необхідні дії організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Пошук потрібного вихідного матеріалу до свята (перечитування сценаріїв, методичних рекомендацій), добирання потрібних музичних творів відповідно до літературного тексту з урахуванням можливостей вихованців – все це дозволило зрозуміти, наскільки точно і ґрунтовно майбутні вчителі музики зуміють конструктивно-композиційно обрати тему, ідею та зміст творів, підібрати потрібний музичний репертуар, який буде пропущений через сценарний образ всього музичного заходу. Тим самим студент вчиться не лише орієнтуватись на об’єктивні характеристики твору, а й на власне

художньо-оцінне бачення, виявляючи власну зацікавленість до використання його в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Ще одним з важливих показників сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є міра емоційної стійкості як здатність створювати доброзичливу, невимушену атмосферу спілкування із вихованцем, регулювати власний емоційний стан, протистояти стресовим ситуаціям.

Для з'ясування власного емоційного стану, спроможності протистояти стресовим ситуаціям в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на даному етапі формувальної роботи було запропоновано *метод рольової гри на стресостійкість «Юлій Цезар».* Цей метод базується на методиці розвитку вправ Моніна Г.Б. Раннала Н.В. [149]

Студентам пропонувалось провести тренінг, метою якого було навчити діяти майбутніх учителів музики в умовах стресу, не втрачаючи здатності концентрувати увагу на проблемі.

Студенти були поділені на мікрогрупи, в кожній по чотири особи. Перший та другий учасник сідають на стілець один напроти одного на відстані 2-2,5м, третій та четвертий учасники займають місце за стільцем другого учасника. Правила гри: протягом 2-3 хвилин перший учасник повинен повторювати всі рухи другого учасника. Другий учасник повинен продиригувати коротеньку нескладну мелодію сидячи, стоячи, рухаючись по аудиторії. Перший учасник повинен відповідати на запитання третього і четвертого учасника. Запитання ставились без довготривалих зупинок. Відповідати першому учаснику дозволялось з гумором, нелогічно, фантазувати; відповіді «Так», «Ні», «Не знаю» використовувати заборонено.

Запитання були такого роду:

- Що таке субкультура?
- Хто такі панки?
- Які форми організації музично-дозвіллєвої діяльності ви знаєте?
- Після закінчення тренінгу учасникам було задано ряд запитань:

- Які дії було складно виконувати – повторювати рухи партнера чи відповідати на запитання?
- Чи були під час гри ситуації, коли Вам здавалось, що ви втрачаєте контроль над ситуацією? Що допомогло зібратись і продовжувати виконувати завдання?
- Що Ви винесли для себе з гри? Яку паралель Ви можете провести з цією грою і Вашими професійними стресами?

Задля підвищення дієвості даної вправи ми вводили запитання особистісного характеру, які часто задає учнівська молодь у навчальному педагогічному процесі. Наприклад: «А що Ви робите сьогодні ввечері?»; «Як Ви ставитесь до гурту «ВІА ГРА?»; «Чому ми не співаємо пісні гурту «Rammstein», «Руки вгору?» і т.ін.

Отже, було з'ясовано, що емоційне хвилювання, яке виникає під час виконання завдань, відбувалось в умовах необхідності розподілу уваги на різновидову діяльність, швидкого реагування та регулювання власних дій, що є важливим для активізації самосвідомості студентів у процесі пізнання й виконання завдання.

Таким чином, були виконані завдання першого етапу та задіяні форми і методи організації педагогічної взаємодії, що дозволили сформувати стійкий інтерес, спрямований на оволодіння означеною діяльністю.

Показником завершеності першого етапу дослідної роботи було поступове підвищення рівня сформованості інтересу студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. У студентів експериментальної групи спостерігалось бажання фахово самовизначитися в процесі організації музично-дозвіллєвої, глибоко оволодіти необхідним обсягом теоретичних понять і практичних навичок. На цьому етапі у студентів було сформовано належну ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності та високу міру емоційної стійкості, що дало змогу перейти до другого етапу експериментальної роботи.

Мета другого рефлексійно-змістового етапу формувально-дослідної роботи – озброїти студентів належними знаннями з фахових та психолого-педагогічних дисциплін на тому рівні, що дозволить їм успішно здійснювати організацію музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на практиці. Даний етап було спрямовано на формування інформаційно-пізнавального компоненту готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Основними методами роботи на цьому етапі були *бесіди, творчі завдання, ескізне опрацювання шкільного репертуару, уявне моделювання нестандартних ситуацій.* Реалізація цих методів доцільна в площині педагогічної умови – впровадження варіативних форм організації навчальної діяльності студентів.

Завдання цього етапу:

- розширити обсяг знань студентів у галузі педагогіки, загальної та вікової психології;
- активізувати рефлексивну діяльність майбутніх учителів музики, спрямовану на набуття необхідного обсягу фахових знань;
- усіляко сприяти набуттю знань з основ організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та поступовому переходу від навчально-пізнавальної діяльності до практичної.

Задля того, аби роз’яснити студентам принципову значущість їхньої обізнаності у галузі педагогіки та психології, нами було проведено бесіду-дискусію на тему: «Роль психолого-педагогічних знань як професійна необхідність майбутнього вчителя музики у формуванні готовності студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді». В процесі обговорення проблеми всі студенти мали змогу висловити власну думку. В ході обговорення питання виявилось, що деякі студенти вважають процес вивчення педагогіки та психології нудним, формалізованим, а роль означеної науки у професійній підготовці вчителя музики з організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді дещо перебільшеною. Однак, більшість студентів, не дивлячись на негативні судження

однокурсників, все ж таки упевнено доводили, що без комплексу психолого-педагогічних знань неможлива ефективна організаційна робота музично-дозвіллєвої діяльності учнів. Тому, щоб переконати остаточно всіх незгодних з означеною позицією, нами було запропоновано уявити та детально описати процес організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді з умовою, що вчитель не має уявлення ані про вікові особливості вихованців, ані про методи та принципи організації навчально-виховного процесу, і взагалі – не знає, з чого розпочати заняття. Після обговорення проблеми студенти з негативною точкою зору змінили власну думку на користь нашої позиції.

Розв'язуючи друге завдання даного етапу формувального експерименту, активізацію рефлексивної діяльності майбутніх учителів музики, спрямовану через набуття студентами значного обсягу фахових компетенцій, ми звернули особливу увагу на ті знання, які можуть бути використані в процесі організації означеної діяльності.

Окрім належного обсягу музично-теоретичних та музично-історичних знань важливим видається обізнаність студентів в музичному репертуарі, що виступає фундаментом творчого підходу зокрема, в процесі керівництва музичним колективом. Репертуарний тезаурус студентів мають складати різні за жанрами та стилями твори.

Відбір виконавського репертуару, продумане складання програм, виважений підхід до словесної інтерпретації музичних образів дають можливість педагогічно доцільно спрямовувати вільний час учнів.

Пошук необхідного художньо-педагогічного репертуару опосередковується аналітичними діями. Вибираючи твір, вчитель музики не може не замислюватись над тим, чи відповідають дібрані для виконання твори необхідним художньо-естетичним критеріям, чи містять вони високий зміст. Тому вибрати, проаналізувати, оцінити музичний репертуар з точки зору педагогічної доцільності, виразності, художності – це необхідні дії організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Відтак, щодо вибору репертуару для учнівської молоді студентам пропонується прослуховувати запис творів не тільки з шкільної програми, а й видатних артистів сучасності, відвідувати концерти, тим самим фіксуючи увагу на репертуарі, оцінюючи його можливість використання в майбутній художньо-виховній роботі з учнівською молоддю. Тим самим студент вчиться не лише орієнтуватись на об'єктивні характеристики твору а й на власне художньо-оцінне ставлення до нього, виявляючи свою індивідуальність.

Отже, ескізне опрацювання шкільного репертуару, власний перегляд музичних творів доповнюється студентами (записами в щоденник) за певним алгоритмом:

- назва твору, короткі біографічні відомості про композитора та музиканта, який даний твір виконує;
- музично-історичний аналіз епохи створення твору;
- музично-теоретичний аналіз твору (жанр, стиль, форма);
- особистісне ставлення до музичного твору;
- педагогічна доцільність використання даного твору в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності з учнівською молоддю.

Аналізуючи записи в щоденниках, можна дійти висновку, що студенти не лише застосовували вже наявні у них знання з музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін, а проявили інтерес до пошукової діяльності.

Враховуючи те, що серед учнівської молоді найбільш популярними формами музичного дозвілля є сольний спів, вокальні ансамблі та гурти, знання з диригентсько-хорових дисциплін є важливими в професійному становленні майбутнього вчителя музики як керівництва художньо-музичного колективу.

Набуття студентами значного обсягу знань з диригентсько-хорових дисциплін відбувалась з практичним освоєнням різних видів самостійної творчості в площині диригентсько-хорової та вокальної діяльності (на заняттях хорового класу, постановки голосу, індивідуальних заняттях з

диригування, хорового практикуму, хорового аранжування) за такими напрямками: ознайомлення з інтерпретаційною та імпровізаційною діяльністю в контексті диригентсько-хорової підготовки, вокальною та мануальною імпровізацією.

Останнє завдання другого етапу – усіляко сприяти набуттю знань з основ організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та поступовому переходу набутих знань у навчально-пізнавальну діяльність та практику – ми виконували в процесі викладання на 7-му семестрі спецкурсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді».

Основними формами роботи були лекції-бесіди зі спецкурсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» в межах аудиторних занять та самостійного опрацювання тем спецкурсу.

Під час викладання спецкурсу викладачі на лекціях та семінарських заняттях знайомили студентів зі специфікою організації музично-дозвіллєвої діяльності та її організаційними формами (групова, масова, індивідуальна) до яких належать музичні гуртки (сольного співу), творчі об'єднання, музичні та вокальні ансамблі, музичні театри, вітальні, свята, конкурси, фестивалі, концерти, дискотеки.

У процесі опрацювання матеріалів спецкурсу особливо цікавими для студентів, були такі теми лекцій:

- «Місце курсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» в системі професійної підготовки майбутнього вчителя музики»;
- «Планування роботи в організованих формах музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»;
- «Міжособистісні відносини та взаємодія майбутнього вчителя музики з його вихованцями в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»;
- «Технології керівництва музичними колективами учнівської молоді в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності».

Після ознайомлення зі змістом та специфікою організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді зі студентами були проведені бесіди, на яких обговорювались питання щодо планування означеної діяльності. Викладач постійно наголошував на тому, що необхідно обов'язково наперед продумати і спрогнозувати методику спілкування з вихованцями, адже цей аспект може істотно позначитись на всіх методах навчально-виховної роботи, які використовуються вчителем музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Відтак, в межах спецкурсу студенти отримали знання з сучасних теорій управління, уявлення щодо образу ідеального керівника, стилів та методів керівництва художнім колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Збільшення обсягу знань майбутніх учителів музики про сутність, специфіку, функції, форми та методи реалізації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді відбувалось за допомогою методу творчих завдань.

Серія творчих завдань спрямовувалась на усвідомлення специфіки керівництва художнім колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді з урахуванням суб'ктивних (професійна і теоретична підготовка, загальний рівень культури керівника) і об'єктивних факторів (матеріальний стан, умови для творчого зростання, допомога адміністрації).

Студентам було запропоновано ряд творчих завдань: описати, який колектив в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності вони хотіли б створити; окреслити, за якими ознаками слід добирати вихованців до участі в художньому колективі, визначити кількісний склад та специфіку колективу, репертуарну спрямованість, план репетиційної роботи, скласти перелік музичних творів, обгрунтовуючи їх вибір. Кожен зі студентів повинен був окреслити дії керівника під час створення нового художнього колективу в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Аналіз творчих завдань виявив, що студенти підійшли до вирішення завдань з великою зацікавленістю. Більшість студентів зазначили, що, починаючи від зустрічі з адміністрацією загальноосвітнього шкільного чи позашкільного закладу, де має створюватись творчий колектив, майбутній учитель музики, перш за все, повинен розкрити мету і своє бачення творчого колективу, охарактеризувати склад та способи укомплектування груп, накреслити музичний репертуар, дати уявлення про сценічні костюми. Наступним кроком створення художнього колективу, студенти вважали наявність матеріальної бази, оскільки від неї, на їхню думку, залежить ефективність проведення музичних занять та творче зростання художнього колективу (просторе приміщення, оснащене вентиляцією та якісним освітленням для проведення репетиційних занять, наявність шафи для навчально- методичної літератури, магнітофону, аудіо- та DVD - плеєра для дисків, музичних інструментів, підсилювальної електронної апаратури (колонки, пульт, мікрофони) і відповідно сухе приміщення для їх зберігання, сценічні костюми, стільці пульти для нот тощо). Наступним кроком у створенні колективу студенти вказали добір учнів відповідно до їх запитів, вподобань, музичних інтересів, потреб з урахуванням їх природніх здібностей та індивідуальних особливостей.

В результаті виконання вищезазначених творчих завдань студенти переконались, що критеріями якості роботи керівника є не тільки те, наскільки готові вихованці бути учасниками колективу, але й їх бажання виступати на публіці.

Слід зауважити, що на даному етапі формувальної роботи особливо важливою була реалізація педагогічної *умови* стимулювання самостійності студентів, зміна ролі «Я –студент» на «Я–художній керівник». В ході застосування *методу уявного моделювання* студентам ставилося завдання зацікавити учнівську молодь так, щоб вона прагнула проводити свій вільний час у «компанії з музичним мистецтвом».

Слід відзначити, що студенти з великою цікавістю підійшли до вирішення поставленого завдання. СтуденткА Л., втіливши власні уподобання, включила у вокальний репертуар учнівської молоді як твори класиків, так і твори сучасних виконавців (обробка М. Леонтовича «Щедрик»**,** у сучасній інтерпретації гурту «Pentatonix»)**.** Обґрунтовуючи свій вибір, студентка зробила порівняльний аналіз епохи створення твору з теперішнім часом, підкреслила його художню цінність та невмирущу славу. А враховуючи потреби та смаки учнівської молоді, студентка переконувала, що учасники вокального колективу не залишаться байдужими до глибшого вивчення даного репертуару у різних стилістичних ракурсах.

Отже, в результаті проведення другого етапу експериментального дослідження з формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було сформовано інформаційну базу професійної самореалізації майбутніх учителів музики щодо організації означеної діяльності, а це, в свою чергу, підвищило зацікавленість учасників експерименту у подальшій роботі.

Наступний етап формувального експерименту – **корекційно-технологічний.** Даний етап було спрямовано на формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за операційно-оцінним компонентом*, критерій* якого – міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності. *Метою* даного етапу було удосконалення якості виконавського та вербального висловлювання майбутніх учителів музики та формування здатності оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Завданнями цього етапу були:

- розвиток музично-виконавських умінь студентів;
- формування у майбутніх учителів музики комунікативно-організаторських умінь;

- актуалізація у майбутнього вчителя музики здатності до оцінки своїх можливостей стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Вирішення вищеперерахованих завдань зосереджується на розвитку вмінь і навичок організаційно-комунікативного і фахово-технологічного втілення самостійно-творчих задумів майбутніх вчителів музики. На даному етапі раціонально впроваджувати наступну *педагогічну умову* – зміна ролі «Я–студент» на «Я–художній керівник», що було відтворено у практичних діях. В цьому контексті використовувались наступні *методи: багаторазового повторення музичного твору та мануального показу, демонстрації, комунікативної взаємодії* (за методикою Кан-Калик [101], *гри-імітації, самоспостереження* (за методикою В.Рибалки [199]).

Вирішення першого завдання третього етапу формувального експерименту проводилось на заняттях з диригування, практикуму роботи з хором. Відповідно до розробленої методики, перші практичні заняття спрямовувалися на формування музично-виконавських вмінь студентів, таких як: точне відтворення нотного тексту вокально-хорового твору; правильне застосування способів і прийомів звуковедення, виконання штрихів, забезпечення чистоти інтонування, досягнення якісного звуку, правильне відтворення необхідної сили звучності

Для виконання завдань було використано метод *багаторазового повторення музичного твору* та *мануальний показ*. За допомогою цього методу на заняттях з диригування студенти відпрацьовували складні виконавські місця, які вимагали ансамблевої узгодженості в ритмічній, штриховій і динамічній грі. Значна увага була приділена відтворенню характеру та стилю твору засобами музичної виразності, роботі над фразами, задля досягнення належної якості звуку. За допомогою методу мануального показу студенти чітко встановлювали темп, подавали різні сигнали та окремі вступи, вказували на фразування і динамічні нюанси, досягали ансамблевої узгодженості. Цей метод допомагав контролювати загальноансамблевий

баланс звучання голосів та позитивно впливати на колектив, розкриваючи творчу індивідуальність кожного виконавця.

Враховуючи те, що у роботі з вокальним колективом необхідні навички розспівування як колективної форми постановки голосу, викладачі в індивідуальній формі на заняттях з хорового диригування та постановки голосу застосовували *метод демонстрації.*

Слід зауважити, що специфіка репетиційної роботи з хором чи вокальним колективом вимагає практичних умінь і навичок майбутнього вчителя музики, тких як: спроможність показувати голосом звучання окремих хорових партій, здатність сприймати і швидко реагувати на неточності у виконанні твору. Тому на заняттях з диригентських дисциплін студенти закріплювали свої уміння й навички налаштовувати вокальний колектив в тональності, наспівуючи з словами початок кожної хорової партії. В свою чергу, викладач приділяв більш уваги виробленню у студентів навичок слухової реакції на неточність у виконанні і показі, виправлення інтонації, ритму, темпу, динаміки, штрихів, характеру звучання, дикції. Сумісне і злагоджене виконання досягається нелегко, тому робота над одноманітною манерою звукоутворення, інтонаційною злагодженістю, ритмічним, темповим, динамічним змістом у кожній партії вимагало від студентів спеціальних музичних знань, умінь і навичок, тому на кожному занятті викладач демонстрував правильність виконання цих завдань.

Для розв’язання другого завдання корекційно-технологічного етапу формувальної роботи – формування у майбутніх учителів музики комунікативних та організаторських умінь, спираючись на концепцію Б.Ломова [137], був використаний *метод гри-імітації* реального педагогічного процесу.

Розуміючи, що від першої зустрічі з колективом значною мірою залежитиме рівень довірливих стосунків та подальша творча робота майбутнього вчителя музики з вихованцями, студенти, враховуючи особливості конкретної ситуації, настроювались на комунікацію з

аудиторією, правильно уявляли роль учасників, намічали власні плани дій та вчинків. Отже, набуття майбутніми учителями музики комунікативних та організаторських умінь (зберігати рівень самоконтролю, використовувати прийоми акторської техніки) виявилось важливим у формуванні готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Для налагодження тісних взаємозв'язків та встановлення емоційного контакту з художнім колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді студентам пропонувався метод *комунікативної взаємодії.*

Даний метод реалізувався під час педагогічної практики на базі занять вокальних колективів шкільних та позашкільних закладів освіти. На цьому етапі перед студентами ставились такі завдання:

- відрекомендуватися, встановити цілісний контакт з учасниками колективу та завоювати їхню увагу;
- викласти інформацію, створити творчий мікроклімат в колективі;
- зацікавити учасників власною творчістю та спонукати їх до участі в навчально-творчій роботі;

Під час застосування методу «комуніктивної взаємодії» студентам необхідно було дотримуватись загальних правил, запропонованих В.Кан - Каликом:

- до аудиторії входити бадьорим, упевненим, енергійним;
- енергійно виявляти комунікативну ініціативу, емоційне налаштування на діяльність, прагнути передати цей стан колективу;
- в аудиторії створити необхідний емоційний настрій;
- органічно керуватися власними відчуттями; домагатися продуктивності спілкування;
- мова яскрава, образна, педагогічно доцільна, висококультурна;
- міміка енергійна, виразна, жестикуляція адекватна [101].

Запропоновані прийоми, які здійснювалися у вигляді гри-імітації, сприяли встановленню студентами творчої взаємодії з колективом, допомогли подолати психологічні бар'єри та адекватно налаштуватись на донесення до учасників необхідної інформації, дали можливість знайти оптимальні шляхи для встановлення педагогічних контактів у процесі колективної гри. Після виступу кожному студенту пропонувалося дати усний самозвіт, проаналізувавши вдалі та невдалі моменти.

Більшість студентів відмітили, що навіть від першого враження (одяг, зачіска, постава, міміка) залежатиме, як в подальшому буде відбуватись спілкування в колективі.

Розв'язання третього завдання даного етапу – актуалізувати здатність до самооцінки своїх можливостей стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді –відбувалось на практиці за допомогою *методу самоспостереження.*

Метод *самопізнання – самоспостереженя* (В.Рибалка) [199, с.56.] застосовувався для усвідомлення студентом психологічної характеристики власних особистісних і творчих якостей, від яких залежить успішність творчої діяльності.

Самоспостереження проходило у формі виявлення фактів власної діяльності, їх аналізу та обов'язкової фіксації в щоденнику. Студенти виконували самоспостереження за такими правилами:

- попередньо визначали особистісні якості, які необхідні для керівника художнього колективу, організатора музично-дозвіллєвої діяльності, з перспективою вибіркового сприймання й оцінювання своїх вчинків, дій та характеристик;
- дані спостереження заносили до щоденника протягом тривалого часу наприкінці кожного дня;
- факти власної поведінки та діяльності фіксували у щоденник та зазначали ситуації, в яких вони були виявлені; оцінка могла бути якісною (добрий – поганий) та кількісною; також студенти

узагальнювали дані самоспостереження, визначаючи їх пріоритети, давали порівняльну характеристику.

Аналіз творчих робіт дав зрозуміти, якими, на думку студентів, найкращими якостями повинен володіти керівник, організатор музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Так, більшість студентів відповіли, що володіння музично-виконавськими навичками, здатність до оригінального тлумачення музичного твору, комунікабельність, здатність до спілкування з учасниками, широка ерудиція є дуже важливими якостями в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, зокрема під час керівництва художнім колективом.

Таким чином, студенти оцінювали власні якості, що складають «Я» концепцію, як такі, що потребують цілеспрямованого розвитку в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності, а також мали змогу самостійно з'ясувати психологічну основу активізації особистісного творчого потенціалу й тим самим намітити шляхи корекції негативних властивостей.

Метою четвертого – продуктивно-синтезуючого етапу– дослідної роботи було спрямувати знання, уміння та навички студентів у подальшу практичну роботу на творчому рівні під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Завдання продуктивно-синтезуючого етапу:

- активізувати творчі прояви студентів шляхом створення оригінальної виконавської та вербальної інтерпретації;
- удосконалити здатність до імпровізації;
- сформувати оптимальний індивідуальний стиль керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- удосконалити уміння щодо написання плану роботи творчого колективу, сценарію музичного заходу.

Четвертий етап формувального експерименту в основному було присвячено формуванню готовності майбутнього вчителя музики до

організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді**.** За четвертим критерієм – *міра творчої спрямованості особистості* на даному етапі формувального експерименту була реалізована педагогічна умова – застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю керівництва музичним колективом в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Означений етап проходив під час педагогічної практики. Основними формами роботи на цьому етапі були, переважно, індивідуальні творчі завдання з наступним груповим обговоренням результатів їх виконання.

Реалізацією завдань кінцевого етапу формування готовності студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді сприяла апробація таких методів: *вокально-інструментальної імпровізації, створення самостійних творчих музичних проектів, створення штучної кризи, використання рольової гри «Я – художній керівник».*

Використання методу *вокально-інструментальної імпровізації* в контексті диригентсько-хорової діяльності передбачало вільне оперування різними елементами музичної, вербальної, пластичної мови.

Студентам було запропоновано здійснити проекцію готових мелодійних зворотів на ритмічні моделі, які вони як вокально, так і інструментально в змозі відтворити. Така творча робота була захоплюючою для учасників експерименту. Студенти відкривали для себе особистісні можливості не тільки композиторської, а й виконавської діяльності, інтерпретуючи той самий мелодійний зворот по-новому, змінюючи динаміку, темп, регістр. Цікаві моделі самостійно вигаданих мелодійних варіантів студенти транспонували в різні тональності, виконували в різних ладах в процесі гри на фортепіано, а найкращі інтерперетації використовувалися під час розспівування хорового колективу на заняттях з хорового практикуму.

Ще один метод *створення самостійних творчих музичних проектів*, суттю якого було створення студентом самостійного творчого продуктувиконавської інтерпретації власного твору або ж авторського,

обраного з обов'язковим практичним втіленням у творчих групах. За допомогою цього методу студенти змогли проявити творчу самостійність, що включала творчу оцінку власної діяльності, систему самоуправлінських дій.

Дана методика включала певні етапи:

- пошуковий – планування проектної діяльності, віднайдення матеріалу, його самостійне опрацювання на предмет аранжування вокальних творів;
- технологічний – складання плану репетиційного процесу з метою практичної реалізації самостійного творчого проекту, його втілення та контроль, призначення дати творчого заходу.

В основу даного методу було покладено розвиток пізнавальних навичок студентів у поєднанні з умінням самостійно моделювати ситуації, організовувати та презентувати результати самостійної творчості.

Створення самостійно-творчого проекту вимагало критичного мислення, здійснення нетрадиційних пошукових прийомів та організаційних дій. Індивідуальний захист музичного проекту давав можливість кожному студенту проявити власну творчість.

Обов'язковою умовою проведення концертних заходів було використання репертуару у площині різноманітних стилів, жанрів, тематики. Певні твори студенти виконували самостійно, а частину концертних номерів складали пісні у виконанні вихованців підшефних класів (підготовку учнів до виступів виконували студенти).

Слід відзначити, що студенти з цікавістю підійшли до означеного виду роботи. Після відвідування концертних заходів ми узагальнили та систематизували здобуті відомості.

Так, **студент О**. успішно справився з поставленим завданням. Захід був присвячений Дню Перемоги. Студент, спираючись на свій досвід, використав сюжети фільмів про війну. Репертуар свята складався, переважно, з пісень військової тематики, які учасники заходу вивчили раніше. Проявивши ініціативу, студент запросив на свято ветеранів Великої Вітчизняної війни,

які не тільки розповідали про страшні події тих часів, а й зголосилися виконати кілька пісень з вихованцями. Оскільки студент вправно володів інструментом, то без усіляких труднощів акомпанував виконавцям. В цілому, захід пройшов на емоційному піднесені, вихованці були задоволені.

Студентка М. створила літературно-музичну композицію з нагоди Дня народження Т.Г.Шевченка. Студентка, використавши творчість Кобзаря та поєднавши власно обраний музичний матеріал, зуміла за допомогою комунікативних та виконавських навичок організувати чудове свято. Захід був пронизаний піснями на слова Т.Шевченка, поезією, лейтмотивом свята були уривки з опери «Назар Стодоля» М.Лисенка. Учням було цікаво, вони слухали студентку, затамувавши подих, активно сприймали, висловлювали свої думки, співали пісні.

Студентка А. до завдання підійшла творчо. Вирішивши провести захід «Закликання весни», проявила ініціативу – запросила на свято автентичний гурт «Роксоланія». Вихованці водили хороводи, співали веснянки, промовляли закличні слова. Свято завершувалось спільним виконанням веснянки запрошеним фольклорним гуртом «Роксоланія» та учасниками свята.

Студент Д. одержав завдання провести захід на тему «Сучасність і музика» у формі музичного Брейн-Рингу. Студент не розрахував власні можливості і не до кінця впорався із завданням. Причини: низький рівень володіння музичним інструментом, погана читка з аркуша. Адже виконання сучасних пісень, серед яких є джазові мелодії, вимагало від студента уміння імпровізувати. Щодо співу, студент не завжди відтворював відповідну мелодію. Ситуацію виправила керівник практики.

Для студентів з високим рівнем творчої спрямованості та методичної готовності щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності було застосовано *метод створення «штучної кризи».*

Так, перед початком заходу, присвяченого Дню матері, **студентка Ю.** стикнулася з проблемою несправності музичного інструменту (фортепіано).

Не втративши рівновагу, студентка гідно вийшла зі створеної ситуації. Пісні, вивчені раніше, співали без супроводу, слухали багато творів, проводили бесіди щодо їх характеру. Наприкінці, разом з матерями, які були запрошені на захід, вихованці проспівали улюблені народні пісні.

Спостереження за роботою студентів дають можливість констатувати, що їх концертні виступи пройшли успішно і викликали живий інтерес у вихованців.

На відміну від попередньої студентки, у **студента О.** вийшов з ладу магнітофон. Студент вийшов з цієї ситуації непогано – ціле заняття розучував пісні під власний супровід.

Студентка Ж. потрапила в ситуацію, коли концертний зал не змогли відчинити. Не розгубившись, вона влаштувала екскурсію до саду, що ріс біля школи, і провела музичний конкурс «Хто знає більше пісень про рослинний світ?» Щоб провести слухання музики, увімкнула свій мобільний телефон, де була записана композиція П.Чайковського з циклу «Пори року» – «Подснежник». Учні на природі інколи бешкетували, але були дуже задоволені.

Після проведених занять студентам були поставлені запитання: «Чи задоволені ви своєю роботою?», «Чи відчули Ви настрій аудиторії та контакт з нею?».

Звісно, не всі студенти у межах стресової ситуації змогли однаково добре зібратися і проявити всі необхідні професійні якості, але користь від такого завдання було відзначена всіма студентами, які брали участь у формувальному експерименті.

Проаналізувавши заняття студентів, ми зробили висновки, що успішність подолання проблемних ситуацій залежала від таких обставин:

- якості володіння музичним інструментом та вокальних даних;
- рівня методичних знань студентів;
- ініціативності, винахідливості;
- креативності, творчого підходу до проблемної ситуації.

На заваді у студентів були:

- нерішучість, безініціативність, невпевненість у своїх силах;
- погане володіння музичним інструментом, низький рівень розвиненості вокальних здібностей та умінь;
- погане володіння методикою музичної освіти.

Отже, виконання даного завдання допомогло студентам проаналізувати рівень власної підготовки, свої досягнення та недоліки щодо готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Вирішення третього завдання продуктивно-синтезуючого етапу було підпорядковано формуванню у студентів навичок психологічної мобілізації, умінь розподіляти увагу на різні аспекти діяльності, виробленню власного індивідуального стилю, іміджу керівника –організатора музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Перші практичні заняття у відповідності до розробленої методики були спрямовані на формування вмінь студентів розподіляти увагу. Для студентів було запропоновано *метод рольової гри* з умовною назвою «Я – керівник художнього колективу». Підготовка до проведення рольової гри включала репетиційне заняття вокального гуртка. Студенти повинні були заздалегідь підготуватись до репетиції, вивчити всі партії вибраного музичного твору, спрогнозувати можливі труднощі ансамблевого виконання та шляхи їх подолання, без усіляких труднощів виконати на інструменті повну партитуру музичного твору, диригувати колективом, координуючи узгодженість звучання окремих партій.

Студенти, працюючи над цим завданням, усвідомили всю складність роботи керівника художнього колективу. Адже керівник повинен був одночасно грати на інструменті, диригувати і слідкувати за звучанням окремих партій. Тому, спробувавши себе в реальних умовах на місці керівника, студенти зрозуміли, що розподіл уваги успішніше відбувається за високого рівня засвоєння, принаймні, одного виду суміжних діяльностей – досконале знання та виконання партитури потребує порівняно меншого

контролю своєї виконавської діяльності, і в центрі уваги можуть бути виконання та художня інтерпретація твору. Серед умінь, якими має володіти керівник, вміння прогнозувати даний вид діяльності, здатність самостійно вирішувати управлінські задачі та операції, творчо використовувати набуті знання з організаторських питань.

Таким чином, *продуктивно-синтезуючий* етап формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності став підсумковим. Він узагальнював набуті знання та уміння, забезпечуючи реальну можливість реалізації їх у самостійній творчій педагогічній роботі в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

У ході дискусійної полеміки під час круглого столу, у студентів формувалося уявлення щодо індивідуального стилю керівника художнього колективу в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Теми дискусій доповнювалися проблемними питаннями: «На чому ґрунтується авторитет керівника?», «Чи можливо досягнути авторитету шляхом радикальних методів керування?».

Під час дискусій студенти відстоювали власні думки про побачене, входили в живий контакт та стиалися навіть з протилежними оцінками, стверджували, що авторитет керівника тримається на взаємостосунках з вихованцями та професіоналізмі художнього керівника. Особливо гостра дискусія точилась з приводу дотримання у вихованців виконавської дисципліни. Існувало декілька поглядів з приводу зазначеної проблеми. Деякі студенти вважали, що керівник має розв’язувати це питання шляхом радикальних методів і, якщо потрібно, відсторонити порушника дисципліни від репетицій.

Зокрема, деякі студенти відмітили, що порушення дисципліни в колективі часто залежать від непідготовленості керівника до занять художнього колективу – несвоєчасно розпочинає і закінчує репетицію, зайве витрачає час на другорядні питання, постійні нотації і зауваження щодо поведінки вихованців колективу.

В ході групової дискусії студенти активно висловлювали свої думки з приводу питання індивідуального стилю керівництва майбутнього вчителя музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності. Стосовно авторитарного стилю керівництва в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді студенти відзначили наявність негативних рис, таких як жорстоке ставлення до колективу без урахувань потреб і інтересів його учасників, сувора вимогливість, грубість, порушення етики спілкування.

Щодо керівника-ліберала студенти зазначили, що найбільш негативними його якостями є відсутність послідовного, активізуючого, організовуючого впливу на колектив. Переважна більшість студентів відмітили, що такий керівник не здатний бути справжнім лідером, не може привести колектив до розв'язання важливих художньо-виконавських завдань.

Характеризуючи індивідуальний стиль керівництва керівника-демократа, майбутні учителі музики підкреслювали його привабливі риси: розвиток творчої ініціативи, відповідальності, гнучкість прийомів та методів роботи в художньому колективі.

Підсумовуючи все вищесказане, студенти дійшли єдиного висновку, що індивідуальний стиль керівника художнього колективу в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді грунтується на професійних, педагогічних, організаторських, психологічних якостях і вимагає попередньої теоретичної, виконавської, методичної підготовки та залучення всього попереднього досвіду майбутнього вчителя музики.

Таким чином, в процесі роботи з музичним колективом майбутному учителю музики варто застосовувати демократичний стиль керівництва. Разом з тим, залежно від навчальної і художньої мети та нестандартної ситуації, яка може виникнути під час організації означеної діяльності, використання того чи іншого стилю є доречним.

Отже, в перебігу формувальної роботи було забезпечено спрямованість навчального процесу на формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Отримані результати формувального експерименту засвідчили ефективність та дієвість застосованої методики формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Результати впровадження даної методики та перспективи її подальшого розвитку будуть висвітлені та проаналізовані у наступному підрозділі нашого дисертаційного дослідження.

3.3.Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Для перевірки дієвості розробленої нами експериментальної методики формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді було проведено контрольний експеримент за діагностувальною методикою, що дозволив відстежити динаміку змін сформованості означеної якості через оцінку різниці у рівнях сформованості готовності майбутніх учителів музики, і підтвердити теоретичні основи дослідження завдяки порівнянню кількісних та якісних показників успішності учасників експериментальної та контрольної груп.

Перед початком формувальної дослідно-експериментальної роботи було проведено додатковий контрольний зріз серед учасників експериментальної та контрольної груп за розробленою методикою констатувального експерименту, який показав, що рівнева характеристика сформованості готовності у студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді приблизно однакова і відповідає даним, які були отримані у ході попереднього діагностувального експерименту. Отже, ефективність застосування формувальної методики доводиться за допомогою порівняльного аналізу результатів додаткового діагностувального та контрольного зрізів.

Отримані результати контрольного експерименту було систематизовано на основі визначених критеріїв сформованості готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, а саме: ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації означеної діяльності та міра емоційної стійкості; ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності; міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності; міра творчої спрямованості особистості.

Також у процесі аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи було уточнено рівні сформованої готовності студентів експериментальної та контрольної груп з урахуванням змістових характеристик всіх компонентів

готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді: мотиваційно-вольового, інформаційно-пізнавального, операційно-оцінного, творчо-реалізуючого.

Як уже було зазначено у попередньому підрозділі, нами було створено по одній експериментальній та одній контрольній групі студентів в Інституті мистецтв Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, код ЕГ-1 та КГ1 по 14 осіб у кожній групі; Інституті мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, код ЕГ-2 (22 студента) та КГ-2 (23 студента); Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди на педагогічному факультеті, КГ3 та ЕГ3 по 8 осіб у кожній групі; Бердянському державному педагогічному університеті, КГ4 та ЕГ4 по 14 студентів у кожній. Отже, загальна кількість студентів експериментальної групи становить 58 осіб, а контрольної група – 59 осіб.

Задля встановлення кількісних та якісних змін готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за показником інтересу до означеної діяльності за критерієм «ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності та міра емоційної стійкості» ми провели повторне анкетування студентів. Анкетування проводилось окремо в 4-х досліджувальних групах студентів. Аналіз відповідей на запитання анкети «Чи вважаєте ви, що професія вчитель музики передбачає готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності?» виявив, що в ЕГ значно збільшилася кількість студентів (16,95% порівняно з 6% під час діагностувального зрізу), які вважають, що музично-дозвіллєва діяльність є обов’язковою складовою майбутньої професійної діяльності вчителя музики; зросла також і кількість тих, хто вагався з достовірністю даного твердження (52,54% порівняно з 37%) Відповідно зменшилася кількість тих, хто вважає основним завданням вчителя музики лише організацію навчального процесу (30,51% порівняно з 57%). Натомість, у контрольних групах позитивні зрушення менш помітні. У

відсотковому вираженні відповіді студентів розподілилися так: позитивна відповідь у 8,62% опитуваних, індиферентне ставлення виявили 39,66%, а скептичне 51,72% студентів.

Серед студентів контрольних груп, які отримують задоволення від організації музично-дозвіллєвої діяльності, позитивне ставлення висловили 3,45% (порівняно з 2%), відповіді «подекуди організація музично-дозвіллєвої діяльності приносить мені задоволення» становлять 37,93% (порівняно з 35%), студенти, які скептично відносяться до означеного виду діяльності становлять 5,62% (порівняно з 63% опитуваних). В свою чергу, студенти експериментальних груп в значній мірі більш схильні до обраної діяльності: 8,47% студентів дали позитивну відповідь, 59,32% подекуди отримують задоволення та 32,20% не змінили свого ставлення до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді в позитивну сторону. Отже, зі статистики видно, що низький рівень готовності студентів за першим критерієм, які не отримують задоволення від організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді значно зменшився, що дає підстави стверджувати, що методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді є ефективною.

На запитання: «Чи маєте ви досвід роботи в музичних гуртках художньої самодіяльності?», 39,66% опитуваних студентів контрольних груп відповіли що, зацікавлені у набутті практичного досвіду з організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Натомість, 51,72% відповіли, що їх не цікавить професія музичного керівника колективу. І лише 8,62% мають досвід роботи художнього керівника в колективі. Студенти експериментальних груп стали краще усвідомлювати і розуміти специфіку музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, проявляти більш стійкий інтерес до її організації. Більше того, деякі студенти вирішили в майбутньому створити власний художній колектив. Позитивно налаштовані студенти становили 20,34%, порівняно з 5% за результатами діагностувального зрізу.

Студенти, які змінили негативне ставлення до діяльності керівника художнього колективу на позитивне, становлять 49,15% осіб проти 35%. І ті, що не змінили своєї позиції –30,51% порівняно з 60%.

Відповіді на запитання «Як швидко Ви долаєте труднощі, які постають перед Вами в процесі спілкування з учасниками під час організації музично-дозвіллєвої діяльності?» розподілились наступним чином: студенти контрольних груп, що відчувають певні труднощі під час спілкування з учнівською молоддю, становлять 44,83%. Для 5,17% осіб перешкоди не становлять великої проблеми, 50% з тих чи інших причин не можуть самотужки впоратися з перешкодами та потребують особливої уваги викладачів. Натомість, у студентів експериментальних груп наявність вольових якостей, які вони зазвичай проявляють, щоб впоратися зі стресовими ситуаціями чи іншими перешкодами у спілкуванні з учнями, у відсотковому співвідношенні значно вища, аніж у студентів контрольних груп. Серед студентів експериментальних груп вольовими якостями на високому рівні володіють 13,5% проти 3%, середній рівень складає 54,24 % порівняно з 40%, а низький рівень 32,20% проти 57% діагностувального зрізу.

У відповідях на запитання студентів контрольних груп «В роботі з учнями якої вікової категорії ви віддаєте перевагу?» значних зрушень не зафіксовано. В свою чергу, студенти експериментальних груп (у відсотковому співвідношенні 60,41% порівняно з 31%) більш зацікавленні в майбутній співпраці з учнівською молоддю. Значно виріс відсотковий процент прагнення студентів співпрацювати з підлітками – 13,56% порівняно з 4%.

На основі аналізу результатів анкетування за методикою дослідження мотивації до успіху Т.Елерса (Додаток Б) було встановлено наявність бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Аналіз відповідей студентів контрольних груп дозволив визначити

невисокий відсоток кар'єрних мотивів у виборі займатися означеним видом діяльності та значущість у цьому організаторських здібностей. Вмотивованість даних студентів до прагнення успіху в роботі знаходиться на низькому рівні (39,6%). В свою чергу, у студентів експериментальних груп помітно зросла системність і наполегливість у роботі над удосконаленням організаторських здібностей (61,02% порівняно з 35,6% під час діагностувального зрізу).

Для отримання даних щодо третього показника сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді – міри емоційної стійкості – було проведено повторне опитування за методикою Дженкінсона (Додаток В). Аналіз результатів студентів контрольних груп виявив, що кількість опитуваних студентів, які мають низьку та нейтральну зону піддаваності стресу становить 68,97%, а решта 31,03% наближаються до зони високої піддаваності стресу. Натомість, у студентів експериментальних груп зона піддаваності стресу стала значно нижчою – 20,34% порівняно з 39,3%. В свою чергу, частка студентів з низькою та нейтральною зоною піддаваності стресу зросла майже удвічі 79,66 %.

Відсотковий показник сили волі ми відслідковували повторно за допомогою опитувальної методики, де результат контрольних та експериментальних груп розподілився таким чином:

- сила волі майже відсутня – КГ (55,17%), ЕГ (28,81%), порівняно з 59% опитуваних під час діагностувального зрізу;
- сила волі у студентів є посередньою – КГ (29.31%), ЕГ (40,68%), порівняно з 38% опитуваних під час діагностувального зрізу;
- із силою волі у студентів все добре – КГ (15,52 %), ЕГ (30,51%), порівняно з 3% опитуваних під час діагностувального зрізу.

Наочно результати повторного анкетування змін рівнів умотивованості до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та емоційної стійкості студентів усіх груп подано в Таблиці 3.2.

Таблиці 3.2

Порівняльні результати сформованості показників, що визначились у процесі проведення анкетування

ПОКАЗНИКИ	РІВЕНЬ	КГ				ЕГ			
		До		після		до		після	
		абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
Інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності	В	16	**4**	7	**11,73**	16	**4**	15	**24,75**
	С	132	**35,6**	26	**44,48**	132	**35,6**	28	**47,45**
	Н	224	**60,4**	25	**43.79**	224	**60,4**	16	**27,8**
Бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності	В	132	**35,6**	23	**39,66**	132	**35,6**	36	**61,02**
	С	-	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**-**
	Н	240	**64,4**	35	**60,34**	240	**64,4**	23	**38,98**
Здатність регулювати власний емоційний стан, протистояти стресовим ситуаціям (стресостійкість)	В	78	**20,9**	14	**24,14**	78	**20,9**	21	**35,59**
	С	111	**29,9**	19	**32,76**	111	**29,9**	24	**39,83**
	Н	183	**49,2**	25	**43,10**	183	**49,2**	14	**24,58**

Таким чином, у студентів експериментальних груп за всіма показниками сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності

учнівської молоді позитивні зрушення значно помітніші, аніж у студентів контрольних груп, що свідчить про ефективність розробленої нами методики.

Наступний етап контрольного дослідження було присвячено вивченню ступеня музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності, а саме, обсягу знань з основ загальної, вікової психології та педагогіки, з фахових дисциплін (музично-теоретичних, музично-історичних, диригентсько-хорових), методики музичної освіти та основ теорії організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. З цією метою по закінченню формувального експерименту нами було проведене повторне тестування респондентів за методикою констатувального експерименту.

Таким чином, відповіді на першу групу тестових завдань з курсу психології виявили, що студенти контрольних груп не надто підвищили свій рівень знань з даної дисципліни (зростання на 3%), в той час як у експериментальних групах було зафіксоване зростання на 16%. Відповіді на завдання другої групи з педагогіки виявили ще більш помітну різницю. Якщо в експериментальних групах відсоток зростання рівня загально педагогічних знань студентів склав близько 17%, то у контрольних– лише 4%. Така сама тенденція спостерігалась і у процесі опрацювання відповідей респондентів на інші групи тестових завдань. Різниця зростання обсягу знань з фахових дисциплін, а саме, з хорознавства, блоку музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін між студентами експериментальних та контрольних груп становила близько 11,83%. Поглибити власні методичні знання з організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді студенти контрольних груп спромоглися лише на 3,62%, а експериментальних – аж на 16,62%. Отже, повторене тестування виявило значне підвищення рівня володіння музично-історичними та музично-теоретичними знаннями, рівня поінформованості щодо основ організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді в експериментальних групах. Зведені дані порівняння показників сформованості, що визначились у процесі проведення тестування

на констатувальному та контрольних етапах дослідження наведені у Таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Порівняльні результати сформованості показників, що визначились у процесі проведення тестування

ПОКАЗНИКИ	РІВЕНЬ	КГ				ЕГ			
		До		після		до		після	
Системність знань з основ загальної та вікової психології, педагогіки		абс	%	абс	%	абс	%	абс	%
	В	110	**29,6**	20	**33,62**	110	**29,6**	28	**47,46**
	С	-	-			-	-		
	Н	262	**70,4**	38	**66,38**	262	**70,4**	31	**52,54**
Обсяг знань з фахових дисциплін	В	110	**29,46**	20	**35,06**	110	**29,6**	28	**46,89**
	С		-				-		
	Н	262	**70,4**	38	**64,94**	262	**70,4**	31	**53,11**
Наявність знань про сутність, специфіку, функції та форми, методи реалізації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді	В	108	**29,14**	19	**32,76**	108	**29,14**	27	**45,76**
	С		-				-		
	Н	264	**70,86**	39	**67,24**	264	**70,86**	32	**54,24**

Результати рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за мотиваційно-вольовим та інформаційно-пізнавальним компонентами висвітлено в Таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Зіставлення рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за мотиваційно-вольовим та інформаційно-пізнавальним компонентами (%)

Компоненти	Критерії	Показники	Рівні	КГ			ЕГ		
				В	С	Н	В	С	Н
Мотиваційно-вольовий	Ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді	Інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності	до	**4**	**35,6**	**60,4**	**4**	**35,6**	**60,4**
			після	**11,73**	**44,48**	**43,79**	**24,75**	**47,45**	**27,8**
			різниця	+7,73	+8,88	-16,61	+20,75	+11,86	-32,6
		Бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі організації МДД	до	**35,6**	**-**	**64,4**	**35,6**	**-**	**64,4**
			після	**39,66**	**-**	**60,34**	**61,02**	**-**	**38,98**
			різниця	+4,06	-	-4,06	+25,42	-	-25,42
	міра емоційної стійкості	Здатність регулювати власний емоційний стан, протистояти стресовим ситуаціям (стресостійкість)	до	**20,9**	**29,9**	**49,2**	**20,9**	**29,9**	**49,2**
			після	**24,14**	**32,76**	**43,10**	**35,59**	**39,83**	**24,58**
			різниця	+3,24	+2,86	-6,1	+14,69	+9,93	-24,62
Інформаційно-пізнавальний	Ступінь музично-теортичної та психолого -- педагогічної обізнаності	Системність знань з основ загальної шкільної та вікової психології і педагогіки;	до	**29,46**	**-**	**70,54**	**29,6**	**-**	**70,54**
			після	**33,62**		**66,38**	**47,46**		**52,54**
			різниця	+4,02		-4,02	+17,86		-17,86
		Обсяг знань з фахових дисциплін	до	**29,46**	**-**	**70,54**	**29,46**	**-**	**70,54**
			після	**35,06**		**64,94**	**46,89**		**53,11**
			різниця	+5,6		-5,6	+17,43		-17,43
		Наявність знань про сутність, специфіку організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді	до	**29,14**		**70,86**	**29,14**		**70,86**
			після	**32,76**		**67,24**	**45,76**		**54,24**
			різниця	+3,62		-3,62	+16,62		-16,62

Наступний етап контрольного експерименту було спрямовано на вивчення змін у рівні технічної підготовки майбутніх учителів музики: сформованості виконавських (практичних) умінь, наявності організаторських та комунікативних здібностей, здатності оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Для того, аби визначити міру комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності майбутніх учителів музики нами у рамках контрольного зрізу були проведені повторні спостереження, після яких було проведено бесіди зі студентами та викладачами-експертами контрольних та експериментальних груп за зразком дисертаційного підрозділу 3.1. Простежуючи діяльність учасників експериментальної групи, викладачі-експерти відмітили значне удосконалення технічної майстерності, покращення інтонаційної виразності та творчої інтерпретації музичних творів, зазначивши, що студенти вільно володіють уміннями підбирати акомпанемент мелодії на слух, транспонувати, дохідливо, з адекватними відтінками, аранжувати твори шкільного репертуару, без зусиль спроможні читати нотний текст з аркушу.

Таким чином, результати спостережень показали, що значний відсоток студентів (20,34%) експериментальних груп змогли продемонструвати високий рівень виконавських умінь, натомість, у студентів контрольних груп рівень виконавських умінь не зазнав особливих змін. У відсотковому співвідношенні (10,24%). Таким чином, результати виконання даного завдання показали підвищення у студентів експериментальних груп виконавської майстерності, що свідчить про дієвість методики формування готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Задля визначення динаміки рівнів сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді учнівської молоді за показниками наявності організаторських та комунікативних здібностей, що характеризується здатністю студентів встановлювати педагогічно доцільні стосунки з учасниками музичної діяльності, умінням

попереджувати конфлікти в колективі, ми знову вдалися до педагогічного моделювання та провели репетицію концертної програми для учнів старших класів, присвячену календарному святу. Метою лабораторного дослідження було виявити організаторські можливості студента щодо оцінки ситуації, спроможність визначити почерговість виконання завдань, розрахувати термін їх виконання, своєчасно приймати аргументовані рішення, узгоджуючи свої задуми з реальними умовами, і забезпечити їх виконання, здатність студентів направляти, контролювати діяльність вихованців, раціонально розподіляти виконання дій між членами колективу та, інструктуючи, забезпечити їх взаємодію. Результати виконання даного завдання оцінювались експертною комісією. Аналіз проведених репетицій виховного заходу засвідчили, що серед студентів контрольних груп вдало з поставленим завданням впоралися лише 8,62% студентів, 55,17% не змогли виконати поставлене завдання. Усі інші, а це по 3-4 особи з кожної контрольної групи (36,21%), частково виконали поставлені завдання. Результати дослідження показали, що в експериментальних групах значно підвищився рівень організаторських та комунікативних здібностей, що у відсотковому вираженні складає 28,05%, що набагато вище від показників студентів контрольних груп. Таким чином, 25,42% студентів продемонструвати високий рівень, на низькому рівні залишилось 27,12% майбутніх учителів музики.

Задля того, аби визначити здатність критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи, уміння контролювати свою діяльність, студентами було здійснено повторний самоаналіз проведених музичних заходів. Отримані результати засвідчили, що високий рівень володіння даними уміннями в контрольній групі становить 12,07% осіб, а низький рівень зменшився на 10,56%, що становить 56,9% студентів порівняно з 67,47% діагновстувального експерименту. Натомість, показники студентів експериментальних груп значно вищі. Високий рівень збільшився на 19,59% , що становить 16 осіб, а низький рівень зменшився майже удвічі, у відсотковому співвідношені становить 28,81%.

Це свідчить про те, що методика формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за показником уміння здатності оцінити свої можливості стосовно організаціїмузично-дозвіллєвої діяльності, що впроваджена нами у навчально-виховний процес, виявилась дієвою та ефективною. Наочно результати контрольного зрізу за третім показником критерію – міри комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності, наведені у Таблиці 3.5.

Для визначення стану сформованості у студентів готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності за четвертим критерієм (міра творчої спрямованості особистості), показниками якого є самостійність й оригінальність вербальної та виконавської інтерпретацій, здатність до імпровізації, наявність індивідуального стилю керівництва музично-дозвіллєвої діяльності та здатність до створення сценарію та плану гурткової роботи, ми провели повторний метод педагогічного моделювання ситуації за розробленими у підрозділі 3.1. параметрами. З метою вияву рівня здатності до вербальної інтерпретації музичних творів та задля перевірки здатності до імпровізації було запропоновано повторний метод творчих завдань. Результати показали, що студенти експериментальної групи успішно впорались з поставленими завданнями, і у відсотках це складає 23,73% . На жаль, у контрольній групі успішність виконання цього завдання не мала вираженої тенденції до покращення (13,79%). А це доводить ефективність методики формування готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, зокрема, формування навичок самостійної, оригінальної, вербальної, виконавської інтерпретації та імпровізації музичних творів.

Таблиці 3.5.

Зіставлення рівнів сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за операційно-оцінним, творчо-реалізуючим компонентами їх критеріями та показниками (%)

Компоненти	Критерії	показники	Рівні	КГ			ЕГ		
				В	С	Н	В	С	Н
Операційно-оцінний	Міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності	Обсяг сформованості виконавських умінь	До	5,38	30,11	64,52	5,37	30,11	64,52
			Після	10,35	34,48	55,17	20,34	44,07	35,59
			різниця	+4,98	+4,37	-9,35	+14,97	+13,96	-28,93
		Наявність організаторських та комунікативних здібностей	До	6,99	30,91	62,1	6,99	30,91	62,1
			Після	8,62	36,21	55,17	25,42	47,46	27,12
			різниця	+1,63	+5,3	-6,93	+18,43	+16,55	-34,98
		Здатність оцінити свої можливості стосовно організації МДД	До	7,53	25	67,47	7,53	25	67,47
			Після	12,07	31,03	56,90	27,12	44,07	28,81
			різниця	+4,54	+6,03	-10,57	+19,59	+19,07	-38,66
Творчо-реалізуючий	Міра творчої спрямованості особистості	Самостійність й оригінальність вербальної та виконавської інтерпретації, здатність до імпровізації	До	9,28	29,44	61,28	9,28	29,44	61,28
			Після	13,79	32,76	53,45	23,73	42,37	33,90
			різниця	+4,51	+3,32	-7,83	+14,45	+12,93	-27,38
		Наявність та характеристика видів індивідуального стилю керівництва МДД	До	10,75	26,88	62,37	10,75	26,88	62,37
			Після	18,97	31,03	50,0	27,12	45,76	27,12
			різниця	+8,22	+4,15	-12,37	+16,37	+18,88	-35,25
		Здатність до створення сценарію та плану роботи гуртка	До	11,02	27,42	61,56	11,02	27,42	61,56
			Після	15,52	29,31	55,17	32,20	49,15	18,65
			різниця	+4,5	+1,89	-6,39	+21,18	+21,73	-42,91

З метою визначення змін у рівні сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за такими показниками, як наявність та характеристика

індивідуального стилю керівництва музичним колективом, нами було повторно спроектовано рольову гру «Я – керівник художнього колективу». Метою даного завдання було визначити наявність у студентів індивідуального виконавського стилю, стилю спілкування та оцінити індивідуальність керівника як лідера управлінської діяльності, іншими словами – менеджера. Під час організації гурткової роботи студент, що виконував роль керівника, повинен був виявити себе як організатор, режисер-постановник, що організовує аматорську творчу діяльність за допомогою різноманітних видів музично-дозвіллєвої діяльності. Оцінювання результатів даного завдання здійснювалося викладачами-експертами, які виявили, що студенти експериментальних груп в процесі організаційної роботи, які взяли за основу демократичний стиль спілкування з вихованцями, значно покращили свої лідерські якості, що становить 72,88%, що майже удвічі більше за результати контрольної групи.

Результати повторного (контрольного) аналізу проведених гурткових занять та вивчення документації щодо написання плану гурткової роботи, створення сценарію музичного заходу засвідчили, що студенти експериментальних груп значно краще озброєні режисерськими знаннями щодо написання сценарію музичного заходу та розробки плану музично-гурткової роботи і впевнено користуються цими знаннями на практиці. У відсотковому відношенні високий та середній рівень готовності студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у експериментальних груп становить 81,35%, натомість, у студентів контрольних груп за показником здатність до створення сценарію та плану роботи гуртка становить 44,83 %. Отже, це дає підстави стверджувати, що дана методика, проведена у рамках формувального експерименту щодо залучення студентів до організації та проведення музичних заходів, гурткових занять, написання сценарних планів, ефективна у використанні для формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Таблиці 3.6

Зіставлення рівнів сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Критерії			До формування						Після формування					
	Групи		ЕГ			КГ			ЕГ			КГ		
	Рівні		С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В	С	Н	В
	Ступінь умотивованості щодо набуття готовності до МДД та міра емоційної стійкості	**абс**	**75**	**81**	**216**	**75**	**81**	**216**	**15**	**15**	**28**	**24**	**17**	**18**
		%		21,83	58,00	20,17	21,83	58,00	25,18	25,75	49,08	40,45	29,09	30,45
	Ступінь музично-теортичної та загально-педагогічної обізнаності	**абс**	**109**	**0**	**263**	**109**	**0**	**263**	**20**	**0**	**38**	**28**	**0**	**31**
		%	29,40	0,00	70,60	29,40	0,00	70,60	33,81	0,00	66,19	46,70	0,00	53,30
	Міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності	**абс**	**25**	**107**	**241**	**25**	**107**	**241**	**6**	**20**	**32**	**14**	**27**	**18**
		%	6,63	28,67	64,70	6,63	28,67	64,70	10,35	33,91	55,75	24,29	45,20	30,51
	Міра творчої спрямованості особистості	**абс**	**39**	**104**	**230**	**39**	**104**	**230**	**9**	**18**	**31**	**16**	**27**	**16**
		%	10,35	27,91	61,74	10,35	27,91	61,74	16,09	31,03	52,87	27,68	45,76	26,56
	Середнє значення	**абс**	**62**	**73**	**237**	**62**	**73**	**237**	**12**	**13**	**33**	**21**	**18**	**20**
		%	16,64	19,61	63,76	16,64	19,61	63,76	21,36	22,67	55,97	34,78	30,01	35,20

Відстеження динаміки змін сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді за її окремими критеріями та показниками відбувалось через проведення контрольного зрізу й узагальнюючого контролю. Порівнявши всі отримані результати, вдалось прослідкувати рівневу динаміку змін досліджуваної якості у студентів контрольних та експериментальних груп,

використовуючи при цьому наведені у Таблиці 3.5. значення її показників. Остаточна динаміка змін сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на початку та вкінці експерименту відображена у Таблиці 3.6

Порівняння результатів оцінювання готовності майбутніх у учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді можна відобразити за допомогою Рисунка 3.1.

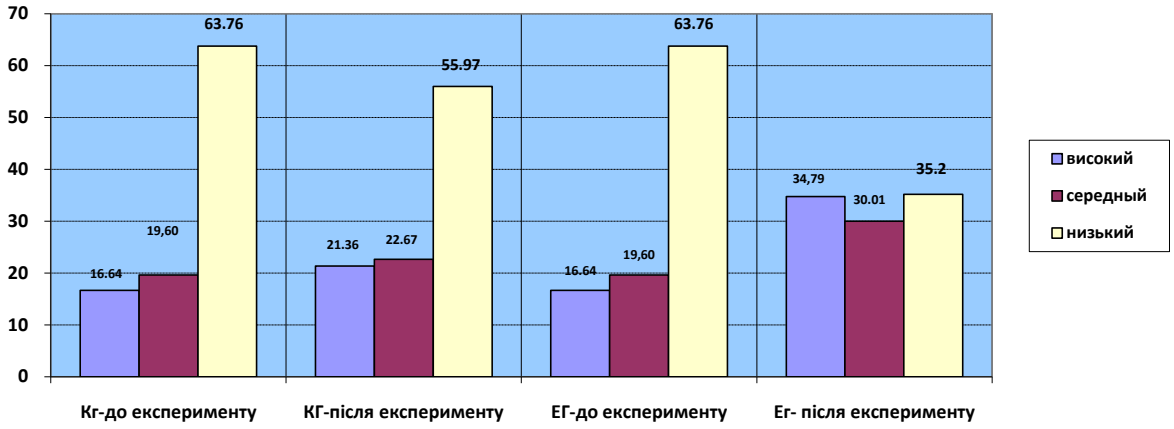

Рисунок 3.1. Порівняння результатів оцінювання сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

Проведення контрольного дослідження передбачало не лише проміжні заміри результатів по кожному з показників за розробленими параметрами, а й підсумковий узагальнений контроль. Щоб прослідкувати динаміку змін сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у рівнях в експериментальній та контрольній групах, ми не лише порівнювали всі результати контрольних замірів але й використали середньоарифметичні значення по кожному із критеріїв, що характеризують означену здатність, за формулою

$$\overline{x} = \frac{\sum x}{n}$$

Динаміка змін сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності на початку та в кінці експерименту контрольних та експериментальних груп подана у Таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

Динаміка змін сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності на початку та в кінці експерименту

Група	**КГ**			**ЕГ**		
Рівень	**В**	**С**	**Н**	**В**	**С**	**Н**
До	**16,64**	**19,60**	**63,76**	**16,64**	**19,60**	**63,76**
Після	**21,36**	**22,67**	**55,97**	**34,79**	**30,01**	**35,20**
Різниця	**4,72**	**3,07**	**-7,79**	**18,15**	**10,41**	**-28,56**

Показники цієї таблиці свідчать про те, що розроблений нами комплекс формувальних заходів дозволив студентам експериментальної групи значно покращити показники високого рівня. Зростання високого рівня сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді експериментальних груп по завершенню формувальної роботи відбулося щонайменше в 2 рази, а падіння низького – в 3 рази більше, аніж у студентів контрольних груп, що підтверджує ефективність розробленої нами експериментальної методики.

Для підтвердження ефективності запропонованої методики, ми звернулись до засобів математичної статистики, вираховуючи коефіцієнт кореляції. Порівнювалися дві незалежні вибірки за серіями контрольних спостережень, які відповідають чотирьом критеріям сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Поняття *«кореляція»* в математичній статистиці – залежність між явищами або величинами, що не має чіткого функціонального характеру. Кореляція є мірою залежності двох або декількох випадкових величин, при цьому зміна одної або кількох цих величин призводить до систематичної зміни іншої величини. Математичною мірою кореляції двох випадкових величин слугує *коефіцієнт кореляції.*

Для перевірки результативності запропонованої методики було висунуто статистичну гіпотезу, яка мала показати, чи є статистично значним відхилення в кожній з двох сукупностей респондентів, що відрізняються за змістом, методами та формами організації навчання. Найбільш придатним для порівняння результатів двох груп, що розподілені за трьохрівневою системою, є критерій Х – квадрат Пірсона. За допомогою комп'ютерної програми PIRSON Word Excel було здійснено підрахунки, які показали, що результати студентів експериментальної групи мають тенденцію бути вищим за результати контрольної групи.

Таким чином, аналізом даних педагогічного дослідження є встановлення збігів або відмінностей між характеристиками студентів експериментальної та контрольної груп. На основі інформації про результати спостережень (характеристик членів експериментальної та контрольної груп) ми обчислюємо число, яке називається емпіричним значенням критерію. Це число порівнюється з табличним еталоним числом, що має назву критичного значення критерію. Критичні значення проводяться для кількох рівнів значимості, які ще називають ймовірністю похибки, що означає не прийняття нульової гіпотези, тобто ймовірність того, що розбіжності вагомі, при цьому вони випадкові.

Зазвичай використовуються рівні значення, що дорівнюють 0,05, 0,01 і 0,001. У педагогічних дослідженнях в більшості випадків обмежуються значенням 0,05, тобто допускається не більше ніж 5-відсоткова можливість похибки. Якщо емпіричне значення критерію, отримане дослідником, менше або дорівнює критичному, то приймається нульова гіпотеза – вважається, що

на заданому рівні значимості значення α, для якого розраховане критичне значення критерію характеристики експериментальної та контрольної груп співпадають. У протилежному випадку, якщо емпіричне значення критерію більше критичного, то нульова гіпотеза відкидається і приймається альтернативна гіпотеза – характеристики експериментальної та контрольної груп вважаються різними з достовірністю розбіжностей 1 – *a.* Наприклад, якщо *a=0,05* і прийнята альтернативна гіпотеза, то достовірність розбіжностей дорівнює 0,95 або 95%.

Для досліджень, де результати подаються всередньому за трьома параметрами, використовується критерій χ - квадрат Пірсона.

Критерій χ - квадрат обчислюється за формулою:

$$\chi^2 = n_1 * n_2 * \sum_{k=1}^{n} (\frac{x_k}{n_1} - \frac{y_k}{n_2}) / (x_k + y_k)$$

Тут n - кількість досліджених по кожній із груп, x - показник першої групи, y - показник другої групи.

Таким чином ,

$$\chi^2 = 58 * 59 * (\sum \frac{(\frac{21}{59} - \frac{12}{58})^2}{21+12} + \frac{(\frac{18}{59} - \frac{13}{58})^2}{18+13} + \frac{(\frac{32}{58} - \frac{20}{59})^2}{32+20}) = 6,44 > 5,99$$

За таблицею критичних значень, при $p < 0,05$ та кількості ступенів свободи -2 знаходимо критичне значення, яке дорівнює 5,99. Якщо отримане значення вище за 5,99, то приймається альтернативна гіпотеза. Отже, результати експериментальної групи після формувального експерименту мають тенденцію бути вищими за результати контрольної групи.

Розрахуємо за тією ж формулою різницю між показниками контрольної групи до та після експерименту.

$$\chi^2 = 372*58*(\sum \frac{(\frac{62}{372}-\frac{12}{58})^2}{62+12} + \frac{(\frac{73}{372}-\frac{13}{58})^2}{73+13} + \frac{(\frac{237}{372}-\frac{33}{58})^2}{237+33}) = 1,05 < 5,99$$

Таким чином, результат контрольної групи менший, ніж 5,99, тобто приймається гіпотеза про відсутність значимих відмінностей.

Отже, проведений нами контрольний зріз, що мав на меті встановлення кількісних та якісних змін за всіма розробленими у підрозділі 3.1. критеріями та показниками формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді дозволив виявити, що у студентів експериментальних груп зростання високого рівня даного типу наявності означеної якості з одного боку та падіння низького – з іншого за час проведення експерименту відбулось у значно більшій мірі, аніж у студентів контрольних груп, у навчально-виховний процес яких не було внесено відповідних змін, а це є безперечним свідченням того, що розроблена нами у підрозділі 3.2. експериментальна методика є ефективною та дієвою.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Після проведення та аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи з формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді можна зробити такі висновки.

Дослідно-експериментальна робота у відповідності до поставленої мети і завдань проводилась в умовах природного перебігу навчального процесу і включала констатувальний, формувальний і контрольний етапи. Метою констатувального експерименту було виявлення у студентів-музикантів вищих закладів освіти вихідного рівня сформованості готовності щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Щоб встановити вихідний рівень сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, нами було проведено констатувальне дослідження за розробленими критеріями та їх показниками, а саме: 1) ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності, міра емоційної стійкості (інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності, бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності, здатність регулювати власний емоційний стан (стресостійкість); 2)ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності (системність знань з основ психолого-педагогічних дисциплін, обсяг знань з фахових дисциплін, наявність знань про сутність та специфіку музично-дозвіллєвої діяльності); 3) міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності (сформованість виконавських (практичних) умінь, наявність організаторських та комунікативних здібностей, здатність оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності; 4) міра творчої спрямованості особистості (самостійність та оригінальність вербальної та виконавської інтерпретації, здатність до імпровізації, наявність

та характер індивідуального стилю керівництва музично-дозвіллєвої діяльності, здатність до створення сценарію та плану гурткової роботи).

Аналіз результатів діагностичного етапу дослідження дозволив виявити рівневу характеристику сформованої готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. За його підсумками високий рівень був зафіксований у 10,35 %, середній – у 27,91 %, низький – у 63,74% респондентів, що зумовило необхідність теоретичної розробки та практичного впровадження нової ефективної методики формування готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Впровадження нової методики у навчально-виховний процес реалізувалось в межах дисципліни «Методика музичної освіти», спецкурсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» та під час проходження педагогічної практики в стінах Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Інституту мистецтв Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету та на базі кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання педагогічного факультету Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді включала в себе чотири етапи.

Перший етап – *орієнувально-спонукальний* – мав на меті зорієнтувати студентів, майбутніх учителів музики, на професійно-педагогічну діяльність в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, здійснити спрямований вплив на формування їх мотиваційно-потребової установки. *Завдання* цього етапу роботи було стимулювати стійкий інтерес та позитивне ставлення майбутніх учителів музики до організації музично-

дозвіллєвої діяльності учнівської молоді; акцентувати потребу студентів до самовираження в процесі організації означеної діяльності; розвинути вольові якості студентів щодо подолання стресових ситуацій. У педагогічній роботі на цьому етапі були реалізовані такі методи: наочності, бесіди, дискусії, спостереження та обговорення, рольова гра « Юлій Цезар».

Мета другого етапу – *рефлексійно-змістового* – озброїти студентів належними знаннями з фахових та загальнопедагогічних дисциплін на тому рівні, що дозволить їм успішно здійснювати організацію музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на практиці. Завдання цього етапу розширити обсяг знань студентів у галузі педагогіки та вікової психології; активізувати рефлексивну діяльність майбутніх учителів музики, спрямовану на набуття студентами значного обсягу фахових знань; усіляко сприяти набуттю знань з основ організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та поступовому переходу від навчально-пізнавальної діяльності до практичної. Даний етап передбачав використання методів: бесіди, творчі завдання, ескізне опрацювання шкільного репертуару, уявне моделювання нестандартних ситуацій. На цьому етапі в межах вивчення спецкурсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» викладачі в процесі лекцій та семінарських занять знайомлять студентів з сучасними теоріями управління, формують уявлення щодо образу ідеального керівника, стилів, методів керівництва художнім колективом в процесі організації означеної діяльності.

Мета третього етапу – *корекційно-технологічного* – удосконалення якості виконавського та комунікативного висловлювання майбутніх учителів музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Завдання цього етапу: розвиток музично-виконавських умінь студентів; формування у майбутніх учителів музики комунікативно-організаторських умінь; актуалізація у майбутнього вчителя музики здатності до самооцінки своїх можливостей стосовно організації означеної діяльності. На третьому етапі застосовувались методи: багаторазового повторення

музичного твору та мануального показу, демонстрації, комунікативної взаємодії, гри-імітації, самоспостереження. Цей етап формувального експерименту проходив на заняттях з диригування, практикуму роботи з хором.

Мета останнього, четвертого етапу – *продуктивно-синтезуючого* – спрямувати знання, уміння та навички студентів, майбутніх учителів музики, у подальшу практичну роботу на творчому рівні. Завдання означеного етапу: активізувати творчі прояви студентів шляхом створення оригінальної виконавської та вербальної інтерпретації; удосконалити здатність до імпровізації; сформувати оптимальний (демократичний) стиль керівництва музичним колективом у процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.. Реалізації завдань кінцевого етапу формування готовності студентів до організації означеної діяльності учнівської молоді сприяла апробація таких методів: застосування вокально-інструментальної імпровізації, створення самостійних творчих музичних проектів, створення штучної кризи, використання рольової гри «Я – художній керівник».

Для перевірки дієвості формувальної методики був проведений контрольний зріз, що мав на меті встановити кількісні та якісні зміни в учасників контрольних та експериментальних груп за всіма розробленими критеріями та їх показниками. В результаті порівняльного аналізу було виявлено значне зростання показників високого (з 16,64% до 34,79%) та середнього (з 19,60% до 30,01%) рівня сформованості готовності майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у студентів експериментальної групи, а кількість студентів з низьким рівнем сформованості означеної якості зменшилась з 63,76% до 35,2%. В учасників контрольної групи значних позитивних змін у рівневій характеристиці сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді не виявлено. Якісний та кількісний аналіз результатів експериментальної роботи підтвердив ефективність розробленої методики та доцільність її впровадження в практику професійної підготовки студентів.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, що знайшло відображення в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов та методики формування означеної якості у студентів вищих музично-педагогічних закладів освіти. Проведене дослідження дало підстави для таких висновків.

1. На основі узагальнення результатів аналізу філософської та психолого-педагогічної наукової літератури, сучасної освітньої практики доведено актуальність проблеми формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та виявлено потребу вищої школи у створенні надійного теоретико-методичного забезпечення формування означеної якості у педагогів-музикантів.

2. Теоретичний аналіз і узагальнення категоріального апарату дисертаційного дослідження надали можливість уточнити сутність понять *«музично-дозвіллєва діяльність»,* що інтерпретується як специфічний вид музично-естетичної діяльності, що проходить в умовах вільного часу, має добровільний, невимушений характер, базується на особистих музичних перевагах та спрямований на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб особистості та *«готовність майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»*, під якою розуміється усвідомлений активно-діяльнісний стан, що включає в себе особистісні (мотиви й інтереси) та професійні (знання і вміння) якості індивіда, які забезпечують здатність до створення умов для спільної музичної діяльності учнівської молоді на дозвіллі, спрямованої на задоволення гедоністичних, пізнавальних та естетичних потреб.

3. У дисертації визначено зміст і структуру готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, яка містить в собі такі компоненти: *мотиваційно-вольовий,* який включає стійкий інтерес до музично-дозвіллєвої діяльності та здатність до регуляції власного емоційного стану; *інформаційно-пізнавальний,* що виражається у прагненні до підвищення рівня обізнаності у сфері майбутньої професії та набуття знань із психолого-педагогічних та фахових дисциплін; *операційно-оцінний,* який включає музично-виконавські та комунікативно-організаторські вміння та здатність до самооцінки власної діяльності; *творчо-реалізуючий,* який передбачає здатність до вербальної виконавської інтерпретації та імпровізації, наявність певного виду індивідуального стилю керівництва в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності.

4. З'ясовано, що ефективність формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді значно підвищується завдяки реалізації таких педагогічних умов: створення мотиваційно-стимулюючого середовища навчального процесу студентів задля усвідомлення професійної значущості набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді; забезпечення варіативності форм організації навчальної діяльності студентів; стимулювання самостійності студентів, зміна ролі «Я –студент» на «Я– художній керівник»; застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва музичним колективом.

5. У дисертаційній роботі визначено критерії та показники, які необхідні для діагностики рівня підготовленості майбутніх учителів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, а саме: ступінь умотивованості щодо набуття готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності та міра емоційної стійкості (інтерес до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, бажання проявити і реалізувати організаційні здібності та власний творчий потенціал в процесі організації

музично-дозвіллєвої діяльності; здатність регулювати власний емоційний стан, протистояти стресовим ситуаціям); ступінь музично-теоретичної та психолого-педагогічної обізнаності (системність знань з основ загальної, шкільної та вікової психології, педагогіки; обсяг знань з фахових дисциплін); міра комунікативно-організаційної та контрольно-оцінювальної спроможності (сформованість виконавських умінь; наявність організаторських та комунікативних здібностей; здатність оцінити свої можливості стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності); міра творчої спрямованості особистості (самостійність й оригінальність вербальної та виконавської інтерпретації; здатність до імпровізації; наявність та характеристика видів індивідуального стилю керівництва музичним колективом; здатність до написання сценарію та плану роботи гуртка).

Аналіз результатів констатувального експерименту дозволив виявити рівневу характеристику сформованості готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Так, високий рівень був зафіксований у 16,64 % респондентів, середній – у 19,60 %, а низький – у 63,76%, що зумовило необхідність розробки та впровадження поетапної методики формування досліджуваної якості в майбутніх учителів музики.

6. У дисертаційному дослідженні розроблена, теоретично обґрунтована та експериментально перевірена поетапна **методика** формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Метою *орієнтувально-спонукального* етапу було зорієнтувати студентів, майбутніх учителів музики, на професійно-педагогічну діяльність в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, здійснити спрямований вплив на формування їх мотиваційно-потребової установки. Це досягалось завдяки застосуванню методів наочності, бесіди, дискусії, проблемних питань, спостереження та обговорення, рольової гри «Юлій Цезар». Реалізація інструментарію цих методів доцільна в площині педагогічної умови – створення мотиваційно-

стимулюючого середовища навчального процесу студентів – задля усвідомлення професійної значущості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Метою *рефлексійно-змістового* етапу було озброїти студентів належними знаннями з фахових та психолого-педагогічних дисциплін на тому рівні, що дозволить їм успішно здійснювати організацію музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді в реальній практичній діяльності. Основні методи: бесіди, творчі завдання, ескізне опрацювання шкільного репертуару, уявне моделювання нестандартних ситуацій. Реалізація інструментарію цих методів доцільна в площині педагогічної умови впровадження варіативних форм організації навчальної діяльності студентів. Метою *корекційно-технологічного* етапу було удосконалення якості виконавського та вербального висловлювання майбутніх учителів музики в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, що здійснювалось в рамках застосування методів багаторазового повторення музичного твору та мануальний показ, демонстрації, комунікативної взаємодії (за методикою В. Кан-Калика), гри-імітації, самоспостереження (за методикою В. Рибалки. На цьому етапі раціонально впроваджувати педагогічну умову – стимулювання самостйності студентів, зміна ролі «Я – студент» на «Я – художній керівник». Метою *продуктивно-синтезуючого* етапу було спрямувати знання, уміння та навички студентів, майбутніх учителів музики на подальшу практичну роботу на творчому рівні. Успішній реалізації завдань кінцевого етапу формування готовності студентів до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді сприяла апробація методів: застосування особистісно –творчої імпровізації, створення штучної кризи, створення самостійно-творчих музичних проектів, використання рольової гри «Я – художній керівник творчого колективу». Цей етап формувального експерименту супроводжувався реалізацією педагогічної умови застосування індивідуально-творчого підходу до навчання студентів з метою спонукання їх до пошуку власного стилю педагогічного керівництва

музичним колективом у процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Результати проведеної експериментальної роботи засвідчили позитивну динаміку всіх визначених показників, що підтверджено використанням методів математичної статистики. Зіставлення досягнень майбутніх учителів музики контрольних та експериментальних груп дозволило виявити в останніх позитивні зміни рівнів сформованості готовності до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, що підтверджує ефективність і практичну доцільність впровадженої методики.

Виконане дисертаційне дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують такі індивідуально-психологічні чинники формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, а також вплив педагогічної практики на формування готовності майбутнього вчителя музики до організації означеної діяльності.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

адресована студентам бакалаврату музично-педагогічної освіти.

Шановні учасники опитування! Просимо Вас відповісти на запитання, позначаючи варіанти відповідей, що Вас влаштовують. Якщо жоден із запропонованих варіантів Вас не задовольняє, допишіть відповідь самостійно. Запитання спрямовані на вивчення рівня вашого досвіду щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності.

1.**Чи вважаєте ви, що професія вчитель музики передбачає готовність до організації МДД?**

а) ні;

б) можливо;

в) обов'язково.

2.**Чи отримували Ви задоволення в період проходження практики, коли організовували музично-дозвіллєву діяльність для учнів старших класів?**

а) так;

б) інколи;

в) ні.

3.Чи маєте ви досвід роботи в музичних гуртах художньої самодіяльності?

а) так, я працював(-ла)/працюю керівником музичного гуртка;

б) ні, але збираюсь влаштуватись художнім керівником музичного колективу;

в) ні, мене не цікавить професія музичного керівника колективу.

4. **Як швидко Ви долаєте труднощі, які постають перед Вами в процесі спілкування у музичній діяльності?**

а) зазвичай швидко та легко;

б) довго не можу впоратись;

в) мені не вдається їх подолати.

5. Роботі з учнями якої вікової категорії ви віддаєте перевагу?

а) молодші школярі;

б) підлітки;

в) учнівська молодь.

Вкажіть Вашу групу _____, курс__.

Дякуємо за співпрацю.

Додаток Б

Опитувальник

(Т. Елерса для дослідження мотивації до успіху)

Шановні учасники опитування! «Перед вами ряд тверджень. Вам потрібно відповісти «так», якщо твердження відповідає вам і вашій поведінці, і «ні», – якщо не відповідає. Довго не задумуйтесь. Працюйте швидко».

1. Якщо є вибір між двома варіантами, то його краще зробити відразу, ніж залишати вибір на потім.

2. Я нервую, якщо помічаю, що не можу виконати завдання на 100%.

3. Коли я працюю, це виглядає так, ніби я все ставлю на карту.

4. Коли виникає проблемна ситуація, частіше за все, я приймаю рішення одним із останніх.

5. Коли я не маю чим зайнятися уже другий день, то втрачаю спокій.

6. В деякі дні мої успіхи нижчі за середні.

7. По відношенню до себе я більш строгий, ніж по відношенню до інших.

8. Я більш доброзичливий, ніж інші.

9. Коли я відмовляюся від важкого завдання, то потім строго себе засуджую, оскільки знаю, що у цій справі я мав би успіх.

10. В процесі роботи я потребую невеликих перерв для відпочинку.

11. Наполегливість – не головна моя риса характеру.

12. Мої успіхи по роботі не завжди однакові.

13. Мені більше подобається інша робота, ніж та, якою я займаюся.

14. Критика стимулює мене більше, ніж похвала.

15. Я знаю, що мої колеги вважають мене людиною справи.

16. Перепони роблять мої дії більш рішучими.

17. У мене легко викликати честолюбство.

18. Коли я працюю без натхнення, це, зазвичай, помітно.

19. При виконанні роботи я, зазвичай, не розраховую на інших.

20. Інколи я відкладаю те, що повинен зробити зараз.

21. Потрібно покладатися лише на себе.

22. В житті мало речей більш важливих, ніж гроші.

23. Завжди, коли мені потрібно виконати важливе завдання, я ні про що інше не думаю.

24. Я менш честолюбивий, ніж інші.

25. Коли я налаштований на роботу, я роблю її краще і кваліфікованіше, ніж інші.

26. Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть наполегливо працювати.

27. Коли я не маю справ, я відчуваю, що мені ніяково.

28. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше за інших.

29. Коли мені доводиться ухвалювати рішення, я прагну зробити це якнайкраще.

30. Мої друзі іноді вважають мене найкращим.

31. Мої успіхи деякою мірою залежать від моїх колег.

32. Безглуздо протидіяти волі керівника.

33. Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати.

34. Коли щось не ладнається, я нетерплячий.

35. Я, зазвичай, майже не звертаю уваги на свої досягнення.

36. Коли я працюю разом з іншими, то моя робота має більший результат, ніж робота інших.

37. Багато справ, за які я беруся, не доводжу до кінця.

38. Я заздрю людям, які не завантажені роботою.

39. Я не заздрю тим, хто прагне до влади.

40. Коли я впевнений, що стою на правильному шляху, то для доказу своєї правоти я вдаюсь до крайніх заходів.

Додаток В

Опитувальник

Схильність до стресу

(Дженкінсон. Модифікація Фрідмана і Розенмана)

Інструкція. Дайте відповіді на запропоновані запитання: "так", "дещо середнє", "ні".

Тестовий матеріал

1. Чи дуже важка і напружена Ваша робота?
2. Чи часто Ви думаєте про роботу вечорами і у вихідні дні?
3. Чи часто Вам доводиться затримуватися на роботі або удома займатися справами, пов'язаними з роботою?
4. Чи відчуваєте Ви, що Вам постійно не вистачає часу?
5. Чи часто доводиться квапитися, щоб впоратися зі своїми справами?
6. Чи відчуваєте Ви нетерпіння, коли бачите, що хтось виконує роботу повільніше, ніж Ви самі могли б це зробити?
7. Чи часто Ви закінчуєте думку співрозмовника до того, як він її закінчив говорити?
8. Якщо Вам доводиться чекати кого-небудь, чи відчуваєте Ви нетерпіння?
9. Якщо Ви відчуваєте нетерпіння чи роздратування, то чи важко Вам це приховати?
10. Чи часто Вас виводить з рівноваги очікування в чергах?
11. Чи часто у Вас виникає почуття, що час тече занадто швидко?
12. Чи вважаєте Ви за краще піти якнайшвидше, щоб зайнятися важливішими справами?
13. Ви майже завжди ходите і робите усе швидко?
14. Чи вважаєте Ви себе людиною дуже енергійною, напористою?
15. Чи вважають Вас енергійними, напористими Ваші близькі?
16. Чи вважають люди, які знають Вас, що Ви відноситеся до своєї роботи занадто серйозно?
17. Чи часто буває, що читаючи або слухаючи співрозмовника, Ви продовжуєте думати про свої справи?
19. Чи часто Ваші близькі просять Вас менше займатися справами і приділити більше уваги собі і – й сім'ї?
20. Чи докладаєте Ви усі зусилля, щоб перемогти в грі, спорті та ін.?

Обробка даних. За кожну відповідь "так" - 2 бали, "дещо середнє" - 1 бал, "ні" - 0 балів.

По 21 питанню підрахунок зворотній.

Від 9 до 12 балів – низька піддаваність стресу,

Від 12 до 15 балів – нейтральна зона.

Від 22 і більше – висока піддаваність стресу.

Додаток Г

ОПИТУВАЛЬНИК

Шановні учасники опитування! Аналіз його результатів допоможе з'ясувати, як у вас справи з такою важливою якістю, як сила волі.

Інструкція: Вам потрібно прочитати судження і дати відповідь «так» чи «ні» **.**

1. Чи здатні ви завершити розпочату роботу, яка Вам не цікава відразу, незалежно від того, які обставини дозволяють Вам полишити роботу, а потім продовжити її?

2. Чи можете Ви без особливих зусиль подолати внутрішній супротив, коли вам потрібно зробити щось неприємне (наприклад, прийти на навчання у вихідний день)?

3. Коли потрапляєте у конфліктну ситуацію (у навчанні або у побуті), чи в змозі Ви взяти себе в руки і подивитися на ситуацію без надмірної емоційності, свідомо, з максимальною об'єктивністю?

4. Якщо Вам прописали дієту, чи зможете Ви подолати спокусу заборонених продуктів?

5. Чи знайдете Ви в собі сили встати вранці раніше, ніж ви запланували ввечері?

6. Чи залишитеся Ви на місці трагічної події для того, щоб дати свідчення?

7. Ви швидко відповідаєте на листи?

8. Якщо у Вас виникає страх перельоту на літаку чи відвідування стоматологічного кабінету, чи зможете Ви без особливих зусиль подолати це відчуття і в останій момент не змінити свого рішення?

9. Чи зможете Ви приймати дуже неприємні ліки, які Вам наполегливо рекомендують лікарі?

10. Чи виконуєте Ви поспішно дану обіцянку, навіть якщо її виконання принесе Вам немало клопоту, іншими словами, чи є Ви людиною слова?

11. Чи без коливання Ви вирушаєте у відрядження в незнайоме місце?

12. Чи чітко Ви дотримуєтесь розпорядку дня: часу пробудження, прийняття їжі, навчання, прибирання та інших справ?

13. Чи критично Ви ставитеся до бібліотечних заборгованостей?

14. Навіть найцікавіша телепередача не змусить Вас відкласти термінову і важливу роботу. Так це чи ні?

15. Чи зможете Ви припинити сварку і промовчати, хоч якими б образливими Вам здалися слова опонента?

Дайте відповідь на поставленні питання, оцінюючи їх за балами наступним чином: «так » – 2 бали; «не знаю » – 1 бал; «буває » – 1 бал; «ні» – 0 балів.

0-12 балів: із силою волі справи у Вас не дуже добрі. Ви виконуєте те, що легше і цікавіше, навіть якщо це може чимось зашкодити. До своїх обов'язків ставитесь без особливого ентузіазму, що нерідко призводить до конфліктних ситуацій. Ваша позиція характеризується відомим висловом «Що, мені більше всіх потрібно?». Будь-яке прохання чи зобов'язання ви сприймаєте майже як фізичний дискомфорт. І справа тут не в слабкості волі, а у Вашому егоїзмі. Спробуйте подивитися на себе з точки зору саме цих оцінок, і це допоможе Вам змінити своє ставлення до оточуючих. Якщо Вам це вдасться, то Ви лише виграєте.

13-21 бал: сила волі у Вас посередня. Якщо стикаєтеся з труднощами, то намагаєтеся їх долати, але якщо побачите обхідні шляхи, відразу ж скористаєтеся ними. Не перестараєтеся, але і даного Вами слова не порушите. За власним бажанням зобов'язань не візьмете. Це не зовсім позитивно характеризує Вас перед керівництвом і оточуючими. Якщо маєте намір досягнути в житті більшого, спробуйте тренувати волю.

22-30 балів: із силою волі у Вас все добре. У важку хвилину Ви не підведете. Вас не лякають ні нові доручення, ні далекі поїздки, ні справи, котрі лякають інших. Хоча інколи ваша чітка і тверда позиція з непринципових питань набридає оточуючим. Сила волі- це дуже добре, але бажано у своєму активі мати і такі якості, як гнучкість, поблажливість, доброта.

Додаток Д

ТЕСТИ

На встановлення рівня обізнаності студентів – майбутніх учителів музики з психології загальної та вікової, педагогіки, методики музичного виховання школярів,музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін, а також з організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

1. Як називається галузь психологічної науки, яка вивчає особливості психічного та особистісного розвитку людини на різних етапах її життя?

а) соціальна психологія;

б) педагогічна психологія;

в) психологія вікового розвитку;

г) порівняльна психологія.

1.2. Ранній юнацький вік є сензитивним для:

а) навчальної діяльності, формування мотивів навчання, розвитку стійких пізнавальних потреб та інтересів, встановлення правильної самооцінки, розвитку критичності по відношенню до себе і до оточуючих;

б) освоєння власного, внутрішнього світу, активної життєвої позиції, пошуків перспективи життєвого шляху, розвитку почуття відповідальності і прагнення керувати собою, збагачення емоційної сфери;

в) позаучбової діяльності, зростання громадської активності, прагнення брати участь у найрізноманітніших починаннях; безпосередньої потреби самоствердження;

г) оволодіння основами рольової гри.

1.3. Які типи лідерів відносять до лідерів за стилем керівництва:

а) «програміст»;

б) «ситуативний»;

в) «авторитарний»;

г) «демократичний».

1.4.За своїми наслідками конфлікти бувають:

а) деструктивні;

б) конструктивні;

в) нейтральні;

г) конструктивні, деструктивні;

д) конструктивні, деструктивні, нейтральні.

1.5.Доберіть до кожного з термінів певне визначення:

а) індивід	1. Унікальна особистість з її неповторним духовним світом.
б) людина	2. Свідома людина з певним генетичним кодом, творча та активна, не діє всупереч інтересам інших людей.
в) особистість	3. Досконала система, унікальний індивід.
г) індивідуальність	4. Окрема істота, самостійно існуючий живий організм.

2.1.Предметом педагогіки є:

а) виховна діяльність, яка здійснюється у навчально-виховних закладах;

б) підготовка підростаючого покоління до життя;

в) розкриття закономірностей і механізмів оволодіння знаннями, навичками, вміннями; засвоєння людиною соціально-культурного досвіду;

г) процес цілеспрямованого розвитку і формування людської особистості в умовах її навчання, виховання й освіти.

2.2.Формування особистості – це:

а) цілеспрямований процес формування у вихованців необхідних якостей і переконань;

б) становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається в процесі розвитку, виховання і навчання;

в) кількісні зміни в організмі;

г) кількісні та якісні зміни в організмі, які відбуваються в процесі всього життя людини як соціальної істоти.

2.3.Основними функціями педагогічного процесу є:

а) освітня, розвивальна, виховна;

б) розважальна, рекреаційна;

в) правильної відповіді немає.

2.4. Хто першим виділив педагогіку як самостійну науку ?

а) Арістотель;

б) Я.А.Коменський;

в) А.С.Макаренко;

г) В.О.Сухомлинський.

2.5.Що називається дидактикою ?

а) дидактика – це галузь педагогіки, яка розробляє закономірності, принципи, форми і методи навчання та освіти;

б) дидактика – це наука , яка досліджує особливості діяльності вчителя;

в) предметом дидактики є методи навчання дітей;

г) правильної відповіді немає.

3.1.Який інтервальний хід вважається стрибком:

а) ч.4 і більше;

б) ч.5 і більше;

в) ч.8 і більше.

3.2. Ломка голосу (мутація) переважно у хлопчиків починається у:

а) 6-7 років;

б) 8-10 років;

в) 11-12 років;

г) 14-15 років.

3.3. У якому з перелічених жанрів вокальної музики найчастіше використовується імпровізація:

а) кантата;

б) романс;

в) сучасна популярна пісня;

г) коломийка.

3.4.Кадансовий квартсекстакорд (К64) у класичному стилі зазвичай застосовується:

а) перед D;

б) після D.

3.5. Плагальний акордовий зворот передбачає наявність таких функцій:

а) T-S-T;

б) T-D-T;

в) D-T-S.

4.1.Український композитор, автор дитячих опер «Коза-Дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна»

а) Я. Степовий;

б) К. Стеценко;

в) М. Лисенко.

4.2 . Німецький композитор, автор опери «Фіделіо»

а) Р. Вагнер;

б) Л. Бетховен;

в) Р. Шуман.

4.3. Російський композитор, організатор і керівник «Могучої купки»

а) М. Балакірєв;

б) М. Мусоргський;

в) О. Бородін.

4.4. Австрійський композитор-романтик, автор «Незакінченої симфонії», балади “Лісовий цар”

а) Ф. Шуберт;

б) В. Моцарт;

в) Й. Штраус.

4.5. Композитори-імпресіоністи

а) К. Дебюссі;

б) Дж. Верді;

в) М. Равель.

5.1. Який дитячий музичний інструмент найдоцільніше використовувати для розвитку звуковисотного слуху?

а) бубен;

б) трикутник;

в) металофон;

г) маракас.

5.2. В програмі якого автора найбільш об’ємно розроблений інструментарій для дітей?

а) К.Орфа;

б) Д. Кабалевського;

в) З.Кодая, Б.Бартока.

5.3. Визначте найбільш доступний та природній вид активної музичної діяльності :

а) музично-ритмічні рухи;

б) слухання музики;

в) спів;

г) гра на дитячих музичних інструментах.

5.4. Автором методичного посібника «Шульверк» є:

а) Ж.Далькроз;

б) К.Орф;

в) З.Кодай.

5.5. Програма з шкільного предмету «Музика» у незалежній Україні створювалась на базі програми:

а) Б.Асаф'єва;

б) Б.Яворського;

в) Д.Кабалевського.

6.1.У Вашому розумінні музично-дозвіллєва діяльність – це:

а) вільний від обов'язків, соціальної і фізіологічно необхідності простір для будь-якої вільної діяльності людини.

б) специфічний вид музично-естетичної діяльності, який проходить в умовах вільного часу, має добровільний, невимушений характер і базується на особистих музичних перевагах та спрямована на задоволення гедоністичних та естетичних потреб особистості.

в) час для відпочинку, розваг.

6.2. Визначте принципи організації музично-дозвіллєвої діяльності:

а) принцип послідовності;

б) принцип систематичності;

в) принцип інтересу, відпочинку, відновлення сил .

6.3. Визначте, які форми відносяться до організованої музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді:

а) лекції, семінари;

б)клуби за інтересом;

в) музично-гурткова робота, музичні заходи,фестивалі, конкурси.

6.4.Визначте, що є основним інструментом організації масової музично-дозвіллєвої діяльності:

а)масові заходи;

б)створення святкової ситуації;

в) створення святкової ситуації та реклама.

6.5.Визначте, що є основою створення драматургії масової дозвіллєвої діяльності:

а) задум;

б) сценарій;

в) композиція.

Додаток Е

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ
«Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»

ВСТУП

На сучасному етапі реформування системи вищої музично-педагогічної освіти домінантою навчального процесу повинен стати процес формування педагога-музиканта, організатора не тільки навчальної, а й дозвіллєвої діяльності підростаючого покоління, фахівця широкого профілю – вчителя музики.

Реалізація висловлених позицій у межах фахової підготовки майбутніх учителів музики відбувається через процес формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, що характеризується не лише досконалим володінням технічною стороною музично-педагогічного процесу, а й передбачає музично-естетичний, професійно-творчий, комунікативно-організаційний та духовний розвиток особистості майбутнього педагога-музиканта.

Специфіка педагогіки музично-дозвіллєвої діяльності вимагає від майбутнього вчителя музики фахової та загальнопедагогічної кваліфікаційної підготовки, що підкреслюється необхідністю володіння студентами знаннями з методики музичного виховання та сучасних досягнень в галузі педагогіки мистецтва.

Наукове обґрунтування організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді нерозривно пов’язане з вільним часом особистості.

У вітчизняних і зарубіжних енциклопедіях та довідниках дозвілля визначається як: «вільний незайнятий час, звільненість від справ». У перекладі з латинської «Licere»(дозвілля) означає «бути дозволеним».

Відтак, дозвіллєва діяльність, яка є частиною вільного часу та пов’язана з активним використанням культурних цінностей, відкриває простір для варіативного, гнучкого використання музично-естетичної інформації, що

дозволяє стимулювати емоційно-чуттєві, інтелектуально-пізнавальні процеси особистості, вносити корекцію в її ставлення до музичних цінностей. Саме у вільний час людиною можуть бути реалізовані ті інтереси і потреби, які не можуть бути задоволені в навчальний або робочий час. Тому найбільш сприятливішими умовами в організації музичної діяльності, яка покликана стимулювати духовний розвиток людини, пробуджувати її духовні інтереси, розвивати естетичні смаки, є сфера дозвілля. Відтак, якщо зорієнтувати особистість у вільний час, на дозвіллі, через музично-діяльнісний підхід на основі музичних інтересів, то використання цього виду діяльності має безліч передумов для духовного та гармонійного розвитку особистості.

Отже, дефініцію «музичне дозвілля» слід розглядати крізь призму музичного мистецтва як одного з видів естетичної діяльності. Адже саме музична діяльність в умовах дозвілля сприймається індивідом позитивно і сприяє не тільки його музично-естетичному розвитку, а й відновленню психічних та фізичних сил людини, підвищенню її освітнього та духовного рівнів.

Зважаючи на те, що емоційна сфера життєдіяльності учнівської молоді проходить в могутньому музичному інформаційному потоці, основним популяризатором якого є сучасна популярна музика, ми переконані в необхідності цілеспрямованої організації музично-дозвіллєвої діяльності молодої людини з боку кваліфікованого педагога-організатора, який розуміється на специфіці музичного дозвілля та в змозі не тільки скерувати даний процес, а й прищепити смакові уподобання та ціннісно зорієнтувати учнів у музично-естетичному просторі, тим самим, сприяючи їх духовному розвитку.

Вивчення матеріалів даного спецкурсу заохотить майбутніх учителів музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, розширить і поглибить знання студентів щодо теорії та методики організації означеної діяльності.

Мета і завдання спецкурсу

1.1. Мета спецкурсу – підготовка майбутніх учителів музики до організації різних видів та форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Основними **завданнями в**ивчення спецкурсу є:

- накопичення теоретичних і практичних умінь та навичок щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- засвоєння методичних основ з проблем організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- опанування майбутніми фахівцями сучасними методиками та технологіями стосовно організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- розвиток умінь застосовувати одержані знання з методики організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді у педагогічній практиці;
- активізація до самовдосконалення та самоосвіти щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді на методичному та практичному рівні;
- стимулювання творчої ініціативи, мислення, пошуково-самостійної діяльності щодо використання організованих форм музичного дозвілля учнівської молоді.

1.2. Вивчення спецкурсу передбачає **формування у студентів знань:**

- теоретичних основ організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді в системі професійної підготовки вчителя музики;
- специфіки впливу молодіжних субкультур на юнаків у відповідності до їх психофізіологічних особливостей;
- провідних видів та форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді;
- з методики музичного виховання, музично-теоретичних та музично-історичних дисциплін.

1.3. Вивчення спецкурсу передбачає у студентів **формування умінь:**

- пошуку та добору художньо-педагогічного репертуару з точки зору доцільності, виразності, художності та вікових особливостей вихованців;
- роботи з різними джерелами інформації (художня, публіцистична, довідкова література, Інтернет) в процесі розробки плану проведення гурткових занять та написання сценарію музичних заходів;
- читання нотного тексту з аркуша, виконавської імпровізації, інтерпретації змісту музичного твору;
- володіння культурою толерантної поведінки, лідерськими вміннями, здатностями організовувати музично-дозвіллєву діяльність учнівської молоді.

Спецкурс «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» відбувається у формі лекцій і практичних занять. На лекціях викладається основний матеріал з означеної проблеми, надаються теоретичні настанови щодо організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

На практичних заняттях закріплюються, поглиблюються і конкретизуються знання, отримані в процесі лекційних занять. Спецкурс «Основи організації музично-дозвллєвої діяльності учнівської молоді» закінчується заліком.

На заліку студент повинен розробити план роботи творчого колективу, написати сценарій музичного заходу, на практиці провести репетиційну роботу художнього колективу.

1.4.Примірний тематичний план

На вивчення спецкурсу відводиться 30 годин, 1 кредит ECTS

№ теми	Назва модулів і тем	Кількість годин						
		Всього	Аудиторна робота					Самостійна робота
			Всього аудиторних	лекцій	семінарськ	практичні	інливілуальні	
	Модуль І. Теоретичні основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді							
1	Теоретичні аспекти поняття «музично-дозвіллєва діяльність». Структура музично-дозвіллєвої діяльності.		1	1				
2	Вікові особливості соціального прошарку «учнівська молодь» та вплив молодіжних сучасних неформальних субкультур на організацію музично-дозвіллєвої діяльності		2	1	1			
3	Характеристика провідних видів та форм організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та їх проектування.		1		1			
	Модуль ІІ. Сутність керівництва освітньо-виховним процесом у групових та масових формах музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді							
1	Специфіка змісту організації групової музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді (художні гуртки вокально-хорового та інструментального напрямків)		1	1				
2	Особливості організації масової музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді (масове свято, конкурси, фестивалі)		1	1				
3	Вокальний ансамбль як ефективна форма організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді		1				2	
4	Технологія підготовки організації та проведення музичного заходу. Розробка сценарію, проектування репетиційного заняття з творчими колективами.		1		2	2		
	ВСЬОГО:	**30**	**16**	**8**	**4**	**2**	**2**	**14**

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль І. Теоретичні основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді

1. **Місце курсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді» в системі професійної підготовки вчителя музики.**

Сутність феномену «музично-дозвіллєва діяльність» з позицій загальнонаукового знання. Структура організації музично-дозвіллєвої діяльності та її функції. Педагогічні умови ефективної організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

2. **Формування світоглядних позицій та вплив молодіжних сучасних неформальних субкультур на організацію музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.**

Основні поняття категорії «учнівська молодь». Специфіка формування гармонійно розвиненої особистості учасників творчих колективів в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Формування ціннісних орієнтирів учнівської молоді в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності.

3**. Характеристика провідних видів та форм організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді та їх проектування.**

Інструктивно-методична робота з організації та проведення групових та масових форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Основні методи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

Змістовий модуль ІІ. Сутність керівництва освітньо-виховним процесом музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

1. **Особливості професійної діяльності вчителя музики під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.**

Вчитель музики – організатор музично-дозвіллєвої діяльності, художній керівник музичного колективу, режисер масових музичних свят. Основні стилі керування вчителя музики під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді. Розробка та написання положення, сценаріїв музичних заходів, фестивалів, конкурсів. Поетапність та підготовка до концертного виступу або проведення музичного заходу.

2. **Організаційні засади формування творчого колективу під час організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.**

Особливості комплектування складу учасників творчого колективу (вибір старости колективу, відповідального за костюми); створення матеріальної бази (концертні костюми, звукопідсилююча техніка, інструмент тощо). Інтерпретація творів мистецтва, підбір репертуару. Характер творчих взаємовідносин художнього керівника музичного колективу і його вихованців. Репетиційна робота, концертна діяльність, ведення журналів відвідування, календарних виступів тощо.

3. **Вокальний ансамбль як ефективна форма організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.**

Творчий процес розучування музичних творів. Види репетицій та їх завдання. Основні принципи формування вокально-хорового репертуару для учасників творчого колективу з урахуванням їх інтересу та потреб. Художня інтерпретація музичних творів. Робота з вокально-хоровою партитурою. Види і форми репетиційних занять вокального колективу. Аналіз нотного тексту, розробка виконавської концепції.

3. Теми для самостійного опрацювання спецкурсу «Основи організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді»

Самостійна підготовка програми спецкурсу вимагає від студентів музично-педагогічного факультету підвищеної активності, творчої ініціативи і охоплює декілька позицій спецкурсу (самостійне опрацювання теоретико-методичної літератури з основ організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді, вміння аналізувати та критично оцінювати свою роботу).

Модуль 1

1. Розробка плану проведення гурткових занять та написання сценарію музичних заходів;

2. Добір художньо-педагогічного репертуару ;

3. Робота над вивченням музичного твору. Читання нотного тексту з аркуша.

Модуль 2

1. Формування естетичного смаку учнівської молоді в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності.

2. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей в процесі організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді.

3. Методичні основи формування вокально-ансамблевих навичок учнівської молоді в вокальному ансамблі.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Абдуллин Э.Б.Музыкально-педагогические технологии учителя музыки: [учебное пособие] / Э.Б .Абдуллин, Е.Б.Николаева. – М.:Прометей, 2005.–232с.
2. Арчажникова Л.Г.Профессия – учитель музыки: [кн. для учителя] / Л.Г.Арчажникова. М.: Просвещение, 1984. – 110 с.
3. Башкатов И.П.Психология неформальных подростково-молодежных групп / И.П.Башкатов. –М.: Информпечать, 2000. – 336с.
4. Бочелюк В.Й. Дозвіллєзнавство:[навчальний посібник] / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. –К.: Центр навчальної літератури, 200.– 208 с.
5. Брылин Б. А. Музыкально-творческое развитие учащихся в условиях досуга: [монография] / Борис Андреевич Брылин. – Киев: КГИК, 1998. – 200с.
6. Воловик А.Педагогіка дозвілля: [підручник] / А.Воловик, В.Воловик. Харків: ХДАК,1999.– 332
7. Жерносєк І.П.Деякі ціннісні орієнтації учнівської молоді / І.П.Жерносєк // Нова педагогічна думка: наук. Метод. ж-л.-2002.–№3-4.–С.148-152.
8. Ковальчук Т.І.Основи педагогічної дозвіллєвої діяльності: [навчальний посібник] / Т.І. Ковальчук. – К.:ДАКККіМ.–Ч.1.–2010.– 277с.
9. Кон И.С.Психология ранней юности: [кн.. для учителя] / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 252 с.
10. Культура досуга / В.М. Пича, И.В.Бестужев-Лада, В.М.Димов [и др.].–К.: узд.Киев. ун-та, 1990.–240 с.
11. Фурсенко Т.Ф.Музичне дозвілля молоді: [підручник для студентів за фахом: 7.02020401 «Музичне мистецтво»] / Тетяна Федорівна Фурсенко. – Ялта: РВВ РВНЗ ГУ, 2013. – 452 с.

4.1. Додаткова література

12. Дряпіка В.І.Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект): [монографія] / Володимир Іванович Дряпіка. – Київ – Кіровоград: Державне Центрально-Українське видавництво, 1997.– 215 с.
13. Козлов А.Г. Молодежная культура и ценности будущого / А.Г.Козлов, М.С.Гаврилов. – СПб.: Узд-во СПбГУ, 2001.– 47 с.
14. Ольшанский Д.В.Неформалы: груповой портрет в интерьере/ Д.В.Ольшанский. –М.:педагогіка, 1990. – 188 с.
15. Паньків Л.Керівництво учнівським музичним колективом як можливість забезпечення умов творчої самореалізації дітей / Л.Паньків // Рідна школа.– 2005. -№ 2. – С.40-41.
16. Програми факультативних курсів та курсів за вибором для спеціалізованих загальноосвітніх шкіл музичного профілю // Упоряд. О.Корнілова, О.Гайдамака. Рекомендовано для використання у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів за рішенням комісії з дисциплін художньо-естетичного циклу Науково-методичної Ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України. – Х.: ранок, 2009.– 192 с.
17. Програми з позашкільної освіти. Художньо-естетичний напрям. Вип.1.– К.: Грамота, 2008.– 91 с.
18. Рудницька О.Педагогіка: загальна та мистецька [навчальний посібник] /Оксана Петрівна Рудницька. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005.–306 с.
19. Социология молодежи / [под ред. В.Т.Лисовского] . – СПб.: Изд –во СпбГУ, 1996.– С. 335 – 340.
20. Стулов Г.Г. Хоровой класс / Г.Г.Стулов. – М.: Просвещение, 1988. –130с.
21. Художньо-естетичне виховання школярів у позаурочній діяльності // Шкільний світ. -2002.-№11 (139).–С.1-16.
22. Юрко О.О.Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти / О.О.Юрко. – Суми, 2005. – 138 с.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	**Оцінка ECTS**	**Оцінка за національною шкалою**	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	**Для заліку**
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	**A**	відмінно	зараховано
80-89	**B**	добре	
70-79	**C**		
65-69	**D**	задовільно	
60-64	**E**		
35-59	**FX**	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	**F**	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисциплін	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисциплін

6. Засоби діагностики успішності навчання:

Поточний контроль – усне опитування під час семінарських занять з тематики курсу.

Модульний контроль – проводиться двічі з метою виявлення знань та умінь, набутих компетенцій майбутніх учителів музики в результаті опитування певної частини програмного матеріалу. Форми модульного контролю:

- тести
- виконання індивідуальних занять

Підсумковий контроль – залік**.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІстоліття) [Текст]. – Київ : Райдуга, 1994.– 61 с.
2. Закон України «Про виховання дітей та молоді» : проект [Текст] // Освіта України. – 2004.– №72. Вересень. – С. 4–6.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Текст]. – Київ, 2002 . – 69 с.
4. Законодавство про освіту [Текст] : збірник законів.– Київ : Парламентське видавництво, 2002.– 159 с.
5. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) [Текст] // Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України. – 2002. - №2.– С. 3–22.
6. Концепція державної програми «Культура. Просвітництво. Дозвілля» [Текст] // Українська культура. – 1993. – №8. – С. 30–33.
7. Національна доктрина розвиту освіти України у ХХ столітті [Текст] // Освіта. – 2001. – 26 вересня 2002 р.
8. Абдуллин Э. Б. Музыкально-педагогические технологии учителя музыки [Текст] : [уч. пособие] / Э. Б. Абдуллин, Е. Б. Николаева. – Москва : Прометей, 2005. – 232 с.
9. Абдуллин Э. Б. Теория музыкального образования [Текст] : учебни для студ. высш. пед. учеб. заведений / Э. Б. Абдуллин, Е. В. Николаева. – Москва : Издательский центр «Академия», 2004. – 336 с.
10. Акнаева Э. Б.Организация досуга по месту жительства как часть единой системы воспитания детей и подростков [Текст] : автореф. дис. … кан. пед. наук. – Ленинград, 1987. – 16 с.
11. Алексеева М. И. Мотивы учебной деятельности студентов [Текст] / М. И. Алексеева // Психолого-педагогические аспекты высшего образования, - 1976. – №26. – С. 31-38.
12. Аристотель. Метафизика [Текст] // Аристотель. Сочинения : в 4 т. : пер. с древнегреч. – Москва : Мысль, 1976-1984. - Т. 1. - С. 63-368.
13. Арістотель. Нікомахова етика [Текст] / Арістотель ; [пер. з давньогр. В. Ставнюка]. – Київ : Аквілон-Плюс, 2002. – 480 с.
14. Амонашвили Ш. А. Педагогика сотрудничества: гуманизация педагогического

процесса [Текст] / Ш. А. Амонашвили // Перспективы : вопросы образования. – 1990. - №4. – С. 147-157.

15. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : сочинения [Текст]: в 2 –х т. / Б. Г. Ананьев. – Москва : Просвещение, 1980. – Т. II. – 230 с.
16. Андрієвська Н. Ф. Формування готовності майбутніх учителів музики до організації дозвіллєвої діяльності [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 / АПН України ; Інститут педагогіки. – Київ, 1994.– 21 с.
17. Андриенко Е. В. Феномен профессиональной зрелости учителя [Текст] / Е. В.Андриенко // Педагогика. – 2002. - № 6. – С. 66-70.
18. Андрущенко В. П. Соціальна філософія [Текст] / В. П. Андрущенко, Н. І. Горлач. - Київ-Харків : Вид. центр «Єдинорог», 2002 – 736 с.
19. Андрущенко В.П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. – Одеса, 2000. –20 с.
20. Апраксина О. А. О современных требованиях к подготовке учителя-музыканта для общеобразовательной школы [Текст] / О. А. Апраксина // Музыкально-педагогическая подготовка учителя. – Москва : МГПИ, 1972. – 213 с.
21. Армстронг Д. М. Стратегическое управление человеческими ресурсами [Текст] : пер. с англ. / Д. М. Армстронг. – Москва : ИНФРА–М, 2002. – 328 с.
22. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – Москва : Просвещение, 1984. – 111 с.
23. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки [Текст] / Л. Г. Арчажникова. – Москва : Просвещение, 1984. – 111 с.
24. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании [Текст] / Б. В. Асафьев. – [2-е изд]. – Ленинград : Музика, 1973. – 144 с.
25. Бабанський Ю. К. Оптимізація учнівського виховного процесу [Текст] / Ю. К. Бабанський. – Москва : Просвітництво, 1982. – 192 с.
26. Бабанський Ю. К. Педагогика высшей школы [Текст] / Ю. К. Бабанський. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского университета, 1972. – 98 с.
27. Балл Г. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці [Текст] / Г. Балл // Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти : наук. метод. зб. / ред. кол.: І.А. Зязюн (голова) [та ін.]. - Київ, 1994. - С. 98-100.

28. Балабанова Л. В. Організація праці менеджера [Текст] : підручник / Балабанова Л. В., Сардак О. В. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2008. – 480 с.
29. Бандурка А. М. Психология управления [Текст] / Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. – Харьков : ООО «Фортуна – пресс», 1998. – 464 с.
30. Барановська І. Г. Проблема ансамблевої діяльності у музичній педагогіці [Текст] / І. Г. Барановська // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 15. – Вінниця : ВДПУ, 2005. – С. 126-132.
31. Бачинська Є. М. Підготовка вчителів до класного керівництва як історико-педагогічна проблема [Текст] / Є. М. Бачинська // Освіта Луганщини. – 2002. – №1 – С. 45-50.
32. Башкатов И. П. Психология неформальных подростково-молодежных групп [Текст] / И. П. Башкатов. – Москва : Информпечать, 2000. – 336 с.
33. Безпалько О. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посібн. / О. Безпалько. – К. : Центр навч. літератури, 2003. – 134 с.
34. Березан В. І. Підготовка майбутнього педагога до естетичного виховання школярів засобами сучасної музики масових жанрів [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / АПН України ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – Київ, 2000. – 20 с.
35. Бернс Р. Развитие Я-Концепции и воспитание [Текст] : [перевод с анг.] / Р. Бернс. – Москва : Республика, 1994. – 480 с.
36. Библер В. С. Нравственность. Культура. Современность [Текст] / В. С. Библер. – Москва : Прогресс, 1990. – 243 с.
37. Благов М. Б. Формирование готовности студентов к использованию информационных технологий в педагогической деятельности [Текст] : дисс. … канд. пед. наук. - Саратов, 2004. – 152 с.
38. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте [Текст] / Л. И. Божович. – Москва : Просвещение, 1968. – 464 с.
39. Болгарский А. Г. Система поэтапного обучения и воспитания подростков в ВИА [Текст] / А. Г. Болгарский // Взаимодействие педагогического вуза и школы в музыкально-эстетическом воспитании : сб. научных трудов. – Київ : КГПИ им. М. Горького, 1984. – С. 69–71.

40. Бондар В.І. Дидактика. [Текст] / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 262 с.
41.] / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – Київ : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
42. Бочелюк В. Й. Педагогічна психологія [Текст] / В. Й. Бочелюк, В. В. Зарицька. – Київ, 2006. – 247 с.
43. Бочкарев Л. Л. Психология музыкальной деятельности [Текст] / Л. Л. Бочкарев. – Москва : Изд. «Институт психологии РАИ», 1997. – 352 с.
44. Брылин Б. А. Музыкально-творческое развитие учащихся в условиях досуга [Текст] : [монография] / Борис Андреевич Брылин. – Киев : КГИК, 1998. – 200 с.
45. Брылин Б. А. Вокально-инструментальные ансамбли школьников [Текст] : [кн. для учителя] / Б. А. Брылин. – Москва : Просвещение, 1990. – 109 с.
46. Брилін Б. А. Педагогічні основи музично-творчого розвиту учнів старших класів у сучасних формах дозвілля [Текст] : авториф. дис.. … д-ра пед. наук : 13.00.01 / АПН України ; Інститут педагогіки. – Київ, 1998. – 40 с.
47. Булгакова Н. Б. Педагогіка вищої школи [Текст] : конспект лекцій / Булгакова Н. Б. – Київ : Вид –во НАУ, 2003. – 40 с.
48. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь. – Перун, 2005. – 1728 с.
49. Буткевич В. В. Формирование личности учителя в теории и практике педагогического образования (1960-1990 гг.) [Текст] : дис. … докт. пед. наук. – Москва, 1994. – 341 с.
50. Бушканець М. Г. Свободное время школьников как педагогическая проблема [Текст] : метод. пособие / М. Г. Бушканець. – Казань, 1971. – 120 с.
51. Виготський Л. С. Педагогічна психологія [Текст] / Л. С. Виготський. – Москва : Педагогіка, 1991. – 480 с.
52. Вікова та педагогічна психологія [Текст] : навч. посіб. / Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. [та ін.]. – Київ : Просвіта, 2001. – 416 с.
53. Вікова та педагогічна психологія : навч.посібник / О. В. Скрипченко. – Київ : Просвіта, 2004. – 413 с.
54. Войченко А. П. Организация учебно-воспитательного процесса в педвузе как средство формирования профессиональной готовности студентов к

педагогической деятельности (На материале преподования пед.дисциплин и пед.практики в нац.группах фак.рус.яз. и литературы) [Текст] : автореф. дис. ….канд пед. наук. – Фрунзе, 1980.–25 с.

55. Волкова Н. П. Педагогіка [Текст] : навч. посіб. / Н. В. Волкова. – 4-те вид., стереотип. – Київ : Академвидав, серія («Альма –матер»), 2012. – 616 с.
56. Волобуева Л. Н. Досуг в контексте философско-культурологической парадигмы [Текст] / Л. Н. Волобуева. – Москва : МГУКИ, 2007. – 156 с.
57. Воловик А. Педагогіка дозвілля [Текст] : [підручник] / А. Воловик, В. Воловик. – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.
58. Вопросы психологии воли и формирования волевых качеств учащихся [Текст] : сб. статей / под ред. проф. В. И. Селиванова. – Москва : Просвещение, 1956. – 166 с.
59. Воронова Т. А. Формирование у студентов готовности к педагогическому самообразованию в условиях университета [Текст] : автореф. дис. …. канд. пед. наук. – Ленинград, 1986.– 15 с.
60. Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. – Харків, 2009. – 23 с.
61. Вудкок М. Розкутий менеджер [Текст] / М. Вудкок, Д. Френсіс. – Москва, 1993. – 221 с.
62. Гавриленко Л. Розспівування і вокаліз як складники вокального виховання учнів [Текст] / Л. Гавриленко // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 1. – С.12-15.
63. Гегель Г. В. Ф. Феноменология духу [Текст] / Г. В. Ф. Гегель ; П. Таращу (пер. з нім.) ; Ю. Кушаков (ред. пер.). – Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. – 548 с.
64. Герасименко Л. П. Педагогические условия совершенствования организации свободного времини подростков [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук. – Київ, 1983. – 14 с.
65. Говорун Т. В. Час нашого дозвілля [Текст] / Т. В. Говорун. – Київ : Політ видавництво України, 1986. – 88 с.
66. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник [Текст] / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.

67. Гончарова Т. И. Когда учитель – властитель дум [Текст]: книга для учителя / Т. И. Гончарова, И. Ф. Гончаров. – Москва : Просвещение, 1991. – 174 с.
68. Горлач М. І. Філософія [Текст] : підручник / Горлач М. І., Кремінь В. Г., Рибалка В. К. – Харків : Консул, 2000. – 672 с.
69. Городяненко В. Г. / Соціологія : підручник [Текст] / В. Г. Городяненко. - Київ : Вид-во ВЦ «Академія», 2008. – 544 с.
70. Готсдинер А. Л. Музыкальная психология [Текст] / А. Л. Готсдинер. – Москва : Изд. МИЛ «МВ Магистр», 1993. – 194 с.
71. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы [Текст] / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – Москва : Педагогика, 1977. – 136 с.
72. Гусейнова Л. В. Формування готовності майбутнього учителя музики до інструментально-виконавської діяльності [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. - Київ, 2005. – 246 с.
73. Данильченко В. М. Развитие индивидального стиля педагогической деятельности в контексте глобального образования [Электронный ресурс] / В. М. Данильченко // Электронный журнал «Полемика». – Вып.15. – Москва : Айрекс, 2005. – Режим доступа : http://www/irex.ru / press/ pub/ polemika/. – Название с экрана.
74. Декарт Р. Первоначала философии [Текст] / Рене Декарт. Сочинения : в 2-х т.; [пер. с лат. С. Я. Шейнман-Топштейн]. – Москва : Мысль. – 1989. – (Серия «Философское наследие»; Т.106). – Т.1. – 1989. – С. 297-422.
75. Деркач А. А. Взаимосвязь структурных компонентов состояния психической готовности студентов к педагогической деятельности [Текст] / А. А. Деркач // Психолого-педагогические проблемы взаимодействия учителя и учащихся : сб. науч. трудов. - Москва, 1980. - С. 141-149.
76. Джексон Д. В. Удосконалення вміння спілкуватись [Текст] / Д. В. Джексон // Практична психологія та соціальна робота. - 2004. – № 9 – С. 71-78.
77. Джуди Джеймс. Эффективный самомаркетинг. Искусство создания положительного образа [Текст] : пер. с англ. / Джуди Джеймс. – Москва : Филин, 1998. – 128 с.
78. Добролюбов Н. А. Избранные педагогические высказывания [Текст]

/ Н. А. Добролюбов ; ввод. статья и примеч. И. М. Духовного. – Москва : Учпедиздат, 1939. – 448 с.

79. Довідник учителя художньо-естетичного циклу в запитаннях та відповідях [Текст] / упоряд. М. С. Дємчишин. – Харків : Веста ; Видавництво «Ранок», 2006. – С. 370-400.
80. Долинська Л. В. Проблеми підготовки вчителя-предметника в світлі поглядів Д. Ф. Ніколенка [Текст] / Л. В. Долинська // Психологія : зб. наук. праць. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. – 1999. – Вип. 4 (7). – С. 84-91.
81. Дробинская Е. И. Свободное время и развитие личности [Текст] / Е. И. Дробинская, Э. В. Соколов. – СПб., 1983. – 267 с.
82. Дряпіка В. І. Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект) [Текст] : [монографія] / Володимир Іванович Дряпіка. – Київ ; Кіровоград : Державне Центрально-Українське видавництво, 1997. – 215 с.
83. Дурай-Новакова К. И. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности [Текст] / К. И. Дурай-Новакова. – Москва : Просвещение, 1983. – 356 с.
84. Дьяченко В. К. Организационная структура учебного процесса и её развитие [Текст] / В. К. Дьяченко. – Москва : Педагогика, 1989. – 153 с.
85. Дьяченко М. И., Психологические проблемы готовности к деятельности [Текст] / Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. – Минск : Изд-во Белорусского государственного ун-та им В. И. Ленина, 1976. – 175 с.
86. Енгельс Ф. Анти-Дюрінг [Текст] / Ф. Енгельс // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Київ : Політвидав України, 1980. –Т. 42. – С. 93-94
87. Електронна онлайн бібліотека : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Петрушенко В. Л. [та. ін.]. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 180 с.– Режим доступу до підручника: / http: //www. Valib.com.ua. – Назва з екрану.
88. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч.закладів / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк. – Київ : МАУП, 2002. – 229 с.
89. Евтеева Г. А. Психолого-педагогические основы использования свободного времени [Текст] / Евтеева Г. А. – Ленинград : Просвещение, 1988. – 121 с.

90. Жерносєк І. П. Деякі ціннісні орієнтації учнівської молоді [Текст] / І. П. Жерносєк // Нова педагогічна думка : наук. метод. ж-л. – 2002. – № 3 – 4. – С. 148-152.
91. Завадський Й. С. Менеджмент [Текст] : підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. : у 2 т. - Т. 2. / Й. С. Завадський. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 640 с.
92. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ [Текст] : [навч. посібник] / В. П. Зайцев. – Київ : Дакор, 2003. – 304 с.
93. Закатнов Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення [Текст] : монографія / Д. О. Закатнов. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.
94. Зенкин К. Музыка в пространстве культуры [Текст] : избраные статьи / К. Зенкин, К. Жабинский. – Москва : – Аспект, 2005. – 271 с.
95. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії [Текст] : навч. посібник / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – Київ, 1997. – 302 с.
96. Иванова Г. В. Особенности развития психологичесой готовности студенчества к педагогической деятельности [Текст] : автореф. … дис. канд. псих. наук : 19.00.07. – Москва, 1983. – 22 с.
97. Ильин Е. П. Стиль деятельности : новые подходы и аспекты [Текст] / Е. П. Ильин // Вопросы психологии. - 1998. – №6. - С. 85-94.
98. Импровизация и обучение игре на фортепиано [Текст] : методические рекомендации / сост.: Т. П. Коганович. – Минск, 1977. – сб.12.
99. Кабалевський Д. Б. Дорогие мои друзья [Текст] / Д. Б. Кабалевський. – Москва : Молодая моя гвардия, 1973. – 96 с.
100. Каган М. С. Философия культуры [Текст] / М. С. Каган. – Спб : Петрополис, 1995. – 415 с.
101. Канн-Калык В. А. Основы профессионально-педагогического общения [Текст] / В. А. Канн-Калик. - Грозний, 1979 – 13 с.
102. Кант І. Критика чистого розуму [Текст] : твори в шести томах. - Т.3 / І. Кант. – Київ : Думка, 1994. – 591 с.
103. Капська А. Й. Основні закономірності моделювання виховного процесу [Текст] / А. Й. Капська // Нові технології виховання : зб. наук. статей / відп.

ред. С. В. Кирилено. – Київ : ІСДО, 1995. – С. 92-96.

104. Капська А. Й. Деякі особливості формування готовності студентів до професійної творчості [Текст] / А. Й. Капська // Моделювання виховної діяльності в системі професійної підготовки студентів : теорія, практика, програми / за заг. ред. А. Й. Капської ; упоряд. Н. І. Косарєва. – Київ : ІЗМН, 1998. – С. 5-12.

105. Кэндо Т. Досуг и популярная культура в динамике и развитие [Текст] / Т. Кэндо // Личность. Культура. Общество. - 2000. – Т. II. Вып.1(2).

106. Климов Е. А. Индивидуальный стиль деятельности [Текст] / Е. А. Климов // Психология индивидуальных различий : тексты / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – Москва : Изд-во МГУ, 1982. – С. 74-77.

107. Клюев А. С. Музыка. Философия. Синергетика [Текст] : сборник / А. С. Клюев. – СПб. : Астерион, 2012. – 200с.

108. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности [Текст] / В. И. Ковалев ; [отв. ред. А. А. Бодалев]. – Москва : Наука, 1988.–192 с.

109. Коваленко Н. В. Педагогические условия повышения музыкально-эстетической культуры участников самодеятельных вокально-инструментальных ансамблей [Текст]: автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.05. – Москва, 1986. – 16 с.

110. Коваль Л. Г. Взаимодействие учителя и учащихся в процессе формирования эстетических отношений средствами музыкального искусства [Текст] : автореф. дис.….д-ра пед. наук. – Киев, 1991. – 48 с.

111. Ковальчук Т. І. Основи педагогічної дозвіллєвої діяльності [Текст] : [навч. посібник] / Т. І. Ковальчук. – Київ : ДАККК іМ. – Ч. І. – 2010. – 277 с.

112. Коган М. С. Человеческая деятельность : опыт системного анализа [Текст] / М. С. Коган. – Москва : Политиздат, 1974. – 328 с.

113. Колесникова И. А. Коммуникативная деятельность педагога : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И.А. Колесникова [под. ред. В. А. Сластенина] – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 336 с.

114. Кондрашова Л. В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися [Текст] / Л. В. Кондрашова. – Москва : Прометей МГПИ им. Ленина, 1998. – 280 с.

115. Козлов А. Г. Молодежная культура и ценности будущего [Текст] / А. Г. Козлов, М. С. Гаврилов. – СПб. : Изд-во СпбГУ, 2001. – 467 с.

116. Коневская И. Г.Формирования творческих способностей студентов в процесе трудового и естетического воспитания [Текст] : автореф. дис. … канд. филос. наук : 09.00.02 / Моск. гос. ун-т. – Москва, 1989. – 21 с.

117. Кон И. С. Психология ранней юности [Текст] : [кн. для учителя] / И. С. Кон. – Москва : Просвещение, 1989. – 252 с.

118. Кондратенко Г. Г. Формування творчої активності студентів педагогічного коледжу в процесі музично-сценічної діяльності [Текст] : автореф. дис….. канд. пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 24 с.

119. Короткий тлумачний словник української мови [Текст]. – Киев : Вид. центр «Просвіта», 2004. – 605 с.

120. Коротаев А. А. Исследование индивидуального стиля педагогического общения [Электронный ресурс] / А. А. Коротаев, Т. С. Тамбовцева. – Режим доступа: http:// www. Voppsy. ru /issues/1990/902/902062. htm. – Название с экрана.

121. Кравченко А. І. Основи менеджменту : управління людьми [Текст] : навч. посіб. для студ. вузів /А. І. Кравченко, К. А. Кравченко. – Київ : Академічний проект, 2003. – 147 с.

122. Красовський Б. Д. Формування організаторських умінь як частина професійної підготовки студентів педвузів [Текст] : автореф. дис.. … канд. пед. наук : 13.00.01. – Київ, 1973. – 31 с.

123. Кремень В. Г. Пріоритети розвитку освіти України на початку ХХ століття [Текст] / В. Г. Кремень // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. : у 2-х част. - Ч.1. – Київ – Вінниця : ДОВ Вінниця, 2002. – С. 3-11.

124. Кременштейн Б. Педагогіка Г. Г. Нейгауза (Вопросы истории, теории, методики) [Текст] / Б. Кременштейн. – Москва : Музыка, 1984. – 89 с.

125. Кузнецова В. С. Формирование организаторсих умений у будущих учителей [Текст] / В. С. Кузнецова // Сов. педагогика. – 1975. – №8. – С. 83-88.

126.Кузьмин Е. С. Основы социальной психологии [Текст] / Е. С. Кузьмин. – Ленинград : ЛГУ, 1967.

127.Кузьмина Н. В. Проблемы профессиональной подготовки специалистов в вузах [Текст] / Н. В. Кузьмина // Проблемы отбора и профессиональной подготовки специалистов в вузах / под ред. Н. В. Кузьминой. – Ленинград, 1970. – С. 47-61.

128.Кузьмина Н. В. Профессионализм педагогической деятельности [Текст] / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – СПб, 1993. – 54 с.

129.Культура досуга / В. М. Пича, И. В. Бестужев-Лада, В. М. Димов [и др.]. – Киев : Изд. Киев. ун-та, 1990. – 240 с.

130.Лаврентьєва Е. В. / Воспитания у старших подростков личностного творчества во внекласной работе (гуманистичесий аспект) [Текст] : дис.. … кан. пед. наук : 13.00.07. – Запорожье, 2002. – 183 с.

131.Левин К. Теория личности [Текст] / К. Левин. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 118 с..

132.Левитов Н. Д. О психологических состояниях человека [Текст] / Н. Д. Левитов. – Москва : Просвещение, 1964. – 284 с.

133.Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность [Текст] / А. Н. Леонтьев. – Москва : Политиздат, 1977.– 304 с.

134.Леонтьев А. Н. Проблема деятельности в психологии [Текст] / Леонтьев А. Н. // Вопросы психологии. – 1972. - №9. – С.95-108.

135.Лозниця В. С. Основи психології та педагогіки [Текст]: навч. посіб / В. С. Лозниця. – Київ : КНЕУ, 2001. – 288 с.

136.Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання [Текст] : [навч. посіб.] / В. І. Лозова, Г. В. Троцко. – [2-е вид.]. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.

137.Ломов Б. Ф. Психические процессы и общение [Текст] / Б. Ф. Ломов // Методологические проблемы социальной психологии. – Москва : Наука, 1975. – С. 106–123.

138.Макаренко А. С. Сочинения [Текст] : в 7 т. / А. С. Макаренко. – Москва : Просвещение, 1958. – Т.5. Мои педагогические воззрения – 588 с.

139.Макарович О. Мотивація як підґрунтя дій особистості [Текст] / О. Макарович // Соціальна психологія. – 2006.– № 2 (16). – С. 134–141.

140.Маркс К. Вибрані твори [Текст] : в 3-х т. / Карл Маркс, Фрідріх Енгельс. – Київ : Політвидав. України, 1984. – Т.2. Ч.3. – 248 с.

141.Маркова А. К. Психология профессионализма [Текст] / Маркова А. К. – Москва : Знание, 1996. – 308 с.

142.Маслоу А. Теория метамотивации : биологические корни ценностей жизни [Текст] / А. Маслоу. – Москва : Смысл, 1999. – 136 с.

143.Махов Ф. С. Подросток и свободное время [Текст] / Ф. С. Махов. – Ленинград : Лениздат, 1982. – 152 с.

144.Мерлин В. С. Индивидуальный стиль общения [Текст] / В. С. Мерлин // Психологический журнал. - 1982. - Т. 3. № 4. - С. 26–36.

145.Михайлова Л. И. Социология культуры [Текст] : [уч. пособие] / Л. И. Михайлова. – Москва : ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 232 с.

146.Моделирование педагогичесих ситуаций : проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя [Текст] / под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. – Москва, 1981. – 120 с.

147.Мойсеюк Н. Є. Педагогіка [Текст] : навч. посібник / Н. Є. Мойсеюк. - [вид. 4-е, доп.]. – КиЇв : Білоцерківська книжна фабрика, 2003. – 615 с.

148.Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці [Текст] / В. О. Моляко. – Київ : Знання УРСР, 1989. – 48 с.

149.Монин Г. Б. М77 «Тренинг «Ресурсы стрессоустойчивости» [Текст] / Г. Б. Монин, Н. В. Раннал. – СПб. : Речь, Санкт-Петербург.–2009. – 250 с.

150.Мороз Л. В. Формирование готовности к педагогической деятельности у молодых учителей [Текст] / Л. В. Мороз // Психолого-педагогические основы совершенствования подготовки специалистов в университете. – Днепропетровск : Изд- во ДГУ, 1980. – С. 73.

151.Музыкальный энциклопедический словарь [Текст]. – Москва, 1990. – 672с.

152.Музична педагогіка : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // uk / wikipedia.org. – Назва з екрану.

153.Мун Л. Импровизация в истории искусств и в учебном процессе [Текст] / Л. Мун // Музыкальная академия. – Москва : Композитор. – 2008. – №1. – С. 99-106.

154.Никифоренко В. Навчальний посібник Управління персоналом [Текст]

/ В. Никифоренко. - 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Одеса : Атлант, 2013. – 275 с.

155. Николаенко П. М. Педагогичесие условия совершенствования вокально-хоровой подготовки учителя музыки [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук. – Киев, 1981. – 22 с.

156. Николаенко П. М. Оптимизация педагогической практики студентов музыкально-педагогического факультета [Текст] / П. М. Николаенко // Теория эстетического воспитания. – Москва, 1978. – С. 63-68.

157. Ничкало Н. Г. На меридіанах дитинства : деякі питання виховної роботи з дітьми та підлітками в зарубіжних країнах [Текст] / Н. Г. Ничкало. – Київ : Молодь, 1976. – 223 с.

158. Новий тлумачний словник української мови [Текст] : в 4-х т. / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – Київ : – В-во «Аконіт», 2001. – 941 с.

159. Новиков Б. В. Творчество и философия [Текст] / Б. В. Новиков. - Киев, 1989. – 193 с.

160. Обработка статистической корреляции SPSS [Электроннный ресурс]. - Режим доступа: http://www.ispss.ru/unaw15/Index2.php. – Название с экрана.

161. Одегов Ю. Г. Оценка эффективности работы с персоналом [Текст] : методический подход / Одегов Ю. Г., Абдурахманов К. Х., Котова Л. Р. – Москва : Издательство «Альфа-Пресс», 2011. – 752 с.

162. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти [Текст] / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : «К.І.С.», 2004. – С. 5-14 .

163. Ожегов С. И. Словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов ; под ред. чл.–корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – Москва : Русск. яз., 1988. – 750 с.

164. Ольшанский Д. В. Неформалы : групповой портрет в интерьере [Текст] / Д. В. Ольшанский. – Москва : Педагогіка, 1990. – 188 с.

165. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін : теорія і технологія [Текст] : монографія / В. Ф. Орлов. – Київ : Наукова думка, 2003. – 262 с.

166. Орлов Г. П. Свободное время и личность [Текст] / Г. П. Орлов. – Свердловск : Средне-Уральское кн. изд-во, 1983. – 174 с.

167. Орлов Г. П. Свободное время: условие развития человека и мера общественного богатства [Текст] / Г. П. Орлов. – Свердловск : Изд. Урал. Ун–та, 1989. – С. 42-69.

168. Орлова Е. Б. Коммуникативные умения в структуре деятельности студентов в период педагогической практики [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук. – Ленинград, 1977. – 19 с.

169. Оскарссон Б. Базовые навыки как обязательный компонент высококачественного профессионального образования [Текст] / Б. Оскарссон // Оценка качества профессионального образования : доклад 5 / под общ. ред. В. И. Байденко, Дж. Ван Зантворта ; Европейский фонд подготовки кадров. Проект ДЕЛФИ. - Москва, 2001.

170. Основы педагогики высшей школы [Текст]. – Харьков : изд-во НТУ ХПУ, 2005. – 599 с.

171. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методиа викладання мистецькких дисциплін) [Текст] : навч. посібник / Г. М. Падалка. – Київ : Освіта України, 2008. – 274 с.

172. Панарин А. С. Стратегическая нестабильность XXI века [Электронний ресурс] / А. С. Панарин. – Режим доступа: http://www/moskvam.ru /2002/ 07/ panarin.htm. – Название с экрана.

173. Паньків Л. І. Керівництво учнівським музичним колективом як можливість забезпечення умов творчої самореалізації дітей [Текст] / Л. І. Паньків // Рідна школа. – 2005. – № 2. – С. 40-41.

174. Педагогіка вищої школи. [за ред. З. Н. Курлянд.] . – Київ : Знання, 2005. – 399 с.

175. Педагогический энциклопеедичесий словарь [Текст] / гл.ред. Б. М. Бим-Бад ; резол: М. М. Безруких В. А. Болотов, Л. С. Глебова [и др.]. – Москва : Большая российская энциклопедия, 2013. – 528 с.

176. Педагогічний словник [Текст] [за ред.. М. Д. Ярмаченка]. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

177. Пенькова Р. И. Формирование у студентов педагогического института

готовности к работе классного руководителя [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук. – Ленинград, 1978. – 24 с.

178. Петрова З. А. Свободное время – общественное достояние : роль свободного времени в повышении социальной активности личности [Текст] / З. А. Петрова. – 2-е изд., доп. – Москва : Сов.Россия, 1980. – 125 с.

179. Петрушин В. И. Музыкальная психология [Текст] : учебное пособие для вузов / В. И. Петрушин. – [2-е изд.]. – Москва : Академический проект ; Трикста, 2008. – 400 с.

180. Пича В. М. Наше свободное время [Текст] / В. М. Пича. – Киев : Знание УССР, 1985. – 48 с.

181. Платонов К. К. Структура и развитие личности [Текст] / К. К. Платонов. – Москва : Наук, 1986. – 256 с.

182. Плыска Ю. С. Совершенствование организации культурного досуга старшеклассников на основе приобщения к музыкальной деятельности [Текст] : автореф. дис…. канд. пед. наук. – Киев, 1990. – 21 с.

183. Пляченко Т. М. Науково-педагогічні засади формування професійних компетентностей майбутнього вчителя музики [Текст] / Т. М. Пляченко. – Киев, 2007. – С. 34-39.

184. Подласый И. П. Педагогика [Текст] : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / И. П. Подласый. – Москва : Просвещение, 1996. – 432 с.

185. Подляшаник В. В. Особливості проявів емоційної стійкості особистості у соціально складних ситуаціях співробітників митної служби [Текст] : автореф. дис. … канд. псих. наук : 19.00.05 – Київ, 2008. – 20 с.

186. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. – Київ, 2008. – 20 с.

187. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 15-25.

188.Проект концепції розвитку багаторівневої педагогічної освіти в Україні [Текст] / укл. В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 16 с.

189.Проців Л. Й. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики в контексті завдань сучасної мистецької освіти [Текст] / Л. Й. Проців // Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 113-114.

190.Психология музыкальной деятельности : теория и практика [Текст] : учеб. пособие для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. заведений / [Д. К. Кирнадская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова и др.] ; под редакцией Г. М. Цыпина. – Москва : Изд. Центр «Академия», 2003. – 368 с.

191.Психология физического воспитания и спорта: Учеб. пособие для ин-тов физ. культ. / Под. ред. Т. Т. Джамгарова, А. Ц. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1979 – 143 с.

192.Психологія [Текст] : навч. посібник / [О. В. Винославська, О. А. Бреусенова, В. В. Зливков та ін. ; за наук. ред. О. В. Винославської]. – Київ : Фірма «ІНКОС», 2005. – 352 с.

193.Психология [Текст] : словарь / под. ред. А. В. Петровского, М. Т. Ярошевского. – Москва : Просвещения, 1990. – 494 с.

194.Психологічний словник [Текст] [под ред. В. І. Войтко]. – Київ : Вища школа, 1982. – 215 с.

195.Пушкар Л. В. Методичні засади формування музичних компетенцій студентів педагогічних університетів : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. – Київ, 2009. – 20 с.

196.Равен Дж. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация [Текст] / Дж. Равен : пер. с англ. В. И. Беплопольский. – Москва : Когито-Центр, 2013. – 396 с.

197.Ражников В. Г. Резервы музыкальной педагогики [Текст] / В. Г. Ражников. – Москва : Знание, 1980. – 96 с.

198.Раков С. А. Математична освіта : компетентісний підхід з використанням ІКТ [Текст] / С. А. Раков. –Харків : «Факт», 2005.– 360 с.

199. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості [Текст] / В. В. Рибалка. – Київ : ІЗМН, 1996. – 235 с.

200. Роджерс Н. Творчество как усиление себя [Текст] / Н. Роджерс // Вопросы пси-хологии. – 1990. – № 1. – С. 164-168.

201. Ройтерштейн М. И. Основы музыкального анализа [Текст] / М. И. Ройтерштейн. – Москва :Изд-во Владос. – 2001. – 114 с.

202. Романець В. А. Історія епохи відродження [Текст] / В. А. Романець. – Киев, 1985. – 348 с.

203. Ростовський О. Я. Професійна підготовка майбутніх учителів музики : проблеми і перспективи [Текст] / О. Я. Ростовський // Наукові записки. Серія 6: Педагогіка. – Тернопіль : ТДПУ, 2001. – №2. – С. 15-22.

204. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.

205. Руденко М. В. Педагогічна оцінка ефективності управлінської діяльності офіцерів органів виховної роботи [Текст] : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. – Захищена 10.04.03 ; Затв.10.03.04. - Киев, 2003. – 209 с.: іл. – Бібліогр: С. 161-176.

206. Рудницька О. П. Музика і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти [Текст] / О. П. Рудницька. – Київ : ІЗМН, 1998. – 248 с.

207. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька [Текст] : [навч. посібник] / Оксана Петрівна Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

208. Рудницька О. П. Основи педагогічних досліджень [Текст] : навч. метод. посібник / Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистєльнікова Т. Ю. – Київ : Експрес-об’ява, 1998. – 143 с.

209. Руднева Т. И. Основы педагогического профессионализма [Текст] / Т. И. Рудне-ва. – Самара : СИУ, 1996. – 247 с.

210. Руссова С. Позашкільна освіта : засоби її проведення : лекції, читані на позашкільнім факультеті Київського педагогічного інституту [Текст] / С. Русова. – Київ : Т-во «Дзвін», 1918. – 87 с.

211. Сборник методик для диагностики педагогических способностей, уме-ний, качеств, интересов личности, психических состояний [Текст] / [И. М. Богда-

нова, Н. И. Дидусь, Ф. И. Казанжи, З. Н. Курлянд и др.]. – Одесса : ОГПИ, 1991. – 142 с.

212. Селевко Г. К. Педагогические компетенции и компетентность [Текст] / Г. К. Селевко // Сельская школа. – 2004. – №3. – С. 29-32.

213. Сердюкова Н. П. Особенности профессиональной подготовки специалистов в нових обьектах культуры – центрах досуга [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. – Москва, 1988 . – 16 с.

214. Січкар А. Д. Педагогіка [Текст] : конспект лекцій / Січкар А. Д. – Київ, 2004.

215. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологи [Текст] / Е. В. Сидоренко. – Спб. : Речь, 2007. – 349 с.

216. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість учителя : визначення, теоретична модель, функції підготовки [Текст] / Сисоєва С. О. // Педагогіка і психологія. – Київ : Педагогічна думка, 1998. – 255 с.

217. Сластенин В. А. Деятельностное содержание профессионально-личностного развития педагога [Текст] / В. А. Сластенин // Педагогическое образование и наука. - 2006. – №4. – С. 5.

218. Сластенин В. А. Профессионально-педагогичесая подготовка современного учителя [Текст] / В. А. Сластенин, А. И. Мищенко // Сов. педагогика. - 1991. – №10. – С. 79-85.

219. Словник іншомовних слів [Текст] [за ред.О. С.Мельничук]. – Київ : Головна редакція УРЕ, 1985. – 966 с.

220. Смолина Е. А. Четырнадцать нестандартных моделей детского досуга [Текст] / Е. А. Смолина. – Волгоград : Учитель, 2005. – 128 с.

221. Социальная психология и этика делового общения [Текст] : учеб. пособие для вузов / В. Ю. Дорошенко, Л. И. Зотова, Н. А. Нартов [и др.] ; под общей ред. проф. В. Н. Лаврененко. – Москва : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1995. – 160 с.

222. Социология молодежи [Текст] / [под ред. В. Т. Лисовського]. – СПб. :. Изд-во СпбГУ, – 1996. – 361 с.

223. Сперанская А. В. Связь ценностно-мотивационной сферы и самоконт-роля личности в период юности и зрелости [Текст] : дис. … канд. психол. наук : 19.00.13. – Вологда, 2008. − 201 с.

224. Спирин Л. Ф.Формирование общепедагогических учений учителя (На материале подготовки студентов педвуза к воспитательной работе) [Текст] : дисс. … д-ра пед. наук. – Москва, 1980. – 610 с.
225. Стрельникова В. Ю. Розвиток компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти [Текст] : дис. … кан. пед. наук : 13.00.01. – К., 1995. – 160 с.
226. Суботин А. Л. Фрэнсис Бэкон [Текст] / Суботин А. Л. – Москва : Наука, 1974.
227. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві [Текст] / В. О. Сухомлинський. Київ : – Рад. школа, 1988. – 310 с.
228. Тачкова Е. М. Работа с ансамблями [Текст] / Е. М. Тачкова // Музыка в школе. – 2001. – № 4. – С. 63-64.
229. Творчий центр ТЦК : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: //ccc-tck.org.ua. – Назва з екрану.
230. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей [Текст] / Б. М. Теплов. - Москва, 1976. – 329 с.
231. Теплова О. Ю. Формування готовності до творчої самореалізації майбутнього вчителя музики [Текст] : дис. … канд. пед наук. – Вінниця, 2005. – 314 с.
232. Тест оценки коммуникативных умений [Текст] // Психологические тесты / под ред. А. А. Карелина : в 2-х т. – Москва, 2001. - Т.2. - С. 50-53.
233. Толочек В. А. Исследование индивидуального стиля деятельности [Текст] / В. А. Толочек // Вопросы психологии. – 1991. – №3. – С. 53-62.
234. Толочек В. А. Стили профессиональной деятельности [Текст] / В. А. Толочек. –Москва, 2000. – 199 с. : ил. – (Психол. исслед.). – Библиограф. С. 176-199.
235. Тютюнник А. М. Ваші організаторські здібності [Текст] / А. М. Тютюнник // Рідна школа. – 1991. – №12. – С. 22-31.
236. Уварова Ю. В. Особистісні детермінанти формування стилю педагогічного спілкування у майбутніх учителів [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 19.00.07 / НПУ імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2005. – 20 с.
237. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологи установки [Текст] / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси : Узд-во АН Грузии, 1961. – 210 с.
238. Українська радянська енциклопедія [Текст]. – Київ : АН УРСР, 1961. – [Т.4.]. – С. 485-486.

239. Український педагогічний словник [Текст] / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.

240. Уманський Л. И. Психология организаторской деятельности школьников [Текст] : учеб. пособие для студентов пединститутов / Л. И. Уманський. – Москва : Просвещение, 1980. – 159 с.

241. Фетискин Н. П. Вербальная диагностика самооценки личности. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп [Текст] / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – Москва, 2002. – С. 48-49.

242. Фихте И. Г.Наукоучение в его общих чертах [Текст] // Фихте И. Г. Сочинение : в 2 т. - СПб. : Мифрил, 1993. – Т. 2. - С. 771-790.

243. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посібник для студ. вищих пед. закладів освіти [Текст] / М. М. Фіцула. – Київ : Академія, 2000. – 542 с.

244. Философский словарь [Текст] / [под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина]. – Москва : Изд-во Политической литературы, 1963. – С. 267–268.

245. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада ; за заг. ред. С. П. Щерби. – Київ : МАУП, 2004. – 216 с. – Бібліогр.: 208–213 с.

246. Філософія [Текст] : підручник / за заг. ред. Горлача М. І., Кременя В. Г., Рибачка В. К. – Харків : Консум, 2001. – 672 с.

247. Філософія [Текст] : навч. посіб. для студ. і аспірантів гум. спец-й вищих навч. закладів / [за ред. д-ра філософ. наук, проф. І. Ф. Надольного, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко, І. В. Бойченко та ін.]. – Київ : Вікар, 1999. – 624 с.

248. Філософський енциклопедичний словник [Текст] / [голов.ред. В. І. Шинкарук]. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

249. Формирование коммуникативных умений и навыков учащихся [Текст] : метод. реком. / под ред. Т. А. Ладыженской. – М., 1985. – 99 с.

250. Фурсенко Т. Ф. Музичне дозвілля молоді [Текст] : [підручник для студентів за фахом: 7.02020401 «Музичне мистецтво»] / Тетяна Федорівна Фурсенко. – Ялта : РВВ РВНЗ ГУ, 2013. – 452 с.

251. Фихте И. Г. Назначение человека [Текст] / И. Г. Фихте // Сочинения : в 2 т. - Т.2. – СПб, 1993. – С. 121.

252. Харламов И. Ф. Педагогика [Текст] : учеб. пособие / И. Ф. Харламов. – 3 –е

изд., перераб. и доп. – Москва : Юрист, 1997. – 512 с.

253. Харченко П. В. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. – Київ, 2004. – 21 с.

254. Хомец Н. Н. Формирование творческой самостоятельности студентов как фактор развития субъектов образования [Электронний ресурс] / Н. Н. Хомец. - Режим доступа: http://www. t21.rgups.ru/doc2007/11/32. – Название с экрана.

255. Худик В. А. Изучение профессиональной направленности в подростковом и юношеском воздасте [Текст] / В. А. Худик. – Киев : Освита, 1992. – 32 с.

256. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения [Текст] / А. В. Хуторской. – Москва : Издво МГУ, 2003. – 110 с.

257. Цыпин Г. М. Психология музыкальной деятельности : проблемы, суждения, мнения : пособие для учащихся [Текст] / Г. М. Цыпин. – Москва : Интерпракс, 1994. – 384 с.

258. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування [Текст] : навч. посіб. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – 3-тє вид. стер. – Київ : Вікар, 2003. – 223 с.

259. Чугунова Є. В. Особливості підготовки майбутніх учителів музики до організації культурно-дозвіллєвої діяльності школярів [Текст] / Є. В. Чугунова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №14 Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 13 (18). – С. 81-84.

260. Чугунова Є. В. Специфіка художньо-виховного впливу різних видів та форм музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді [Текст] / Є. В. Чугунова // Наукові записки. Серія: Педагогічні та історичні науки : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова,– 2013. – Вип. 112. – С. 214-219.

261. Чугунова Є. В Готовність до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді як складова фахової компетентності майбутнього вчителя музики [Текст] / Є. В. Чугунова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія №14 Теорія і методика мистецької освіти. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2013. – Вип. 15 (20). – С. 214-219.

262. Чугунова Є. В. Методика діагностики рівня готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді [Текст] / Є. В. Чугунова // Науковий вісник. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Чернівці: ЧНУ, 2014. – Вип. 729. – С. 160-166.

263. Чугунова Є. В. Педагогічні умови ефективного формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді [Текст] / Є. В. Чугунова // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія : зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький. – 2014. – Випуск 35. – С. 152-160.

264. Чугунова Є. В. Організація музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді як чинник художньо-естетичного розвитку учнівської молоді [Текст] / Є. В. Чугунова // Наукові записки. Серія: Педагогічні та історичні науки : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, – 2014. – Вип. 130. – С. 250-254.

265. Чугунова Є. В. Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллєвої діяльності учнівської молоді [Текст] / Є. В. Чугунова // Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. –№2. – С. 126-132.

266. Шакирзянова Д. Р. Стимулирование мотивации самосовершенствования культуры учителя [Текст] : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.01. – Набережные Челны, 2004. – 23 с.

267. Шацкая В. Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества [Текст] / В. Н. Шацкая. – Москва : Педагогика, 1975. – 200 с.

268. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе [Текст] / Г. П. Шевченко. – Київ : Рад. школа, 1985. – 144 с.

269. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка [Текст] : [підручник] / В. Д. Шульгіна. –Київ : ДАКККіМ, 2005. – 271 с.

270. Щерба С. П. Філософія [Текст] : підручник / С. П. Щерба, О. А. Заглада. – Київ : Кондор, 2011. – 548 с.

271. Щербаков А. И. Аксиологическая подготовка учителя музыки как фундамент современной парадигмы музыкально-педагогического образования

[Текст] / А. И. Щербакова // Педагогическое образование и наука. – 2004. – № 1. – С. 14-16.

272. Щербина В. И. Формирование готовности педагога к творческому труду (На материале истории советской педагогики) [Текст] / В. И. Щербина. – Алмата : Мектеп, 1983. – 86 с.

273. Щолокова О. П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя [Текст] / О. П. Щолокова. – Київ : УДПУ, 1996. – 165 с.

274. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология [Текст] / Н. Е. Щуркова. – Москва : Педагогическое общество России, 2002. – 224 с.

275. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды [Текст] / Д. Б. Эльконин. – Москва : Педагогика, 1989. – 560 с.

276. Юрко О. О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти [Текст] / О. О. Юрко. – Суми, 2005. – 138 с.

277. Юрко О. О. Творча самореалізація студентів магістратури в інтерпретаційній діяльності : вокально-виконавський та педагогічний аспекти [Текст] / О. О. Юрко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць. / за заг. редацією акад. АПН України Євтуха М. Б. ; укл. О. В. Михайличенко. – Київ : Вид. Центр КНЛУ, 2007. - Вип. 32. – С. 206-209.

278. Юрченко В. І. Оптимізація взаємин у системі «студент – викладач» [Текст] / В. І. Юрченко // Освіта і управління. - 1997. – Т.1 – №3. – С. 103-110.

279. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник / Ю. Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.

280. Ярошенко О. Г. Формування у вчителів загальноосвітніх шкіл готовності до освоєння передового педагогічного досвіду [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Київ, 1987. – 24 с.

281. Bartram, D., Robertson, I. T. and Callinen, M. Introduction : A framework for examining organizational effectiveness [Text]. In I. T. Robertson, M. Callinen and D. Bartram (eds.), Organizational Effectiveness : The Role of Psychology. Chichester : Wiley. – 2002.

282. Competency-Based Teacher Education: Progress, Problems and Prospects [Text] / Ed. By W. R. Houston, R. B. Howsam. – Chicago : Science Research Association, 1972. – Vol. X. – 182 p.

283. Feuer L. S. The Conflict of Generation. The Character and Significance of Student Movement [Text]. - New York, 1969.

284. Jenkins C. The Leisure Shock [Text] / Clive Jenkins, Barrie Sherman. – London : Eyre Methuen, 1981. – 185 p.

285. Chugunova Eugenia Characteristic of future Music teacher's readiness for organizing of students' music and leisure activities [Text] / Eugenia Chugunova // Intellectual Archive. - 2014. - Volume 3, Number 3. – P. 48-58.

286. Super D. E. Seif-Realization Through the Work and Leisure Roles [Text] / D. E. Super // Education and Vocational Guidance. – 1985. – № 43– P. 1-8.

287. The Anti-Aesthetik : Essays on Postidem Culture [Text] / Ed. by H. Foster. – Waschington, 1983. – P. 67.